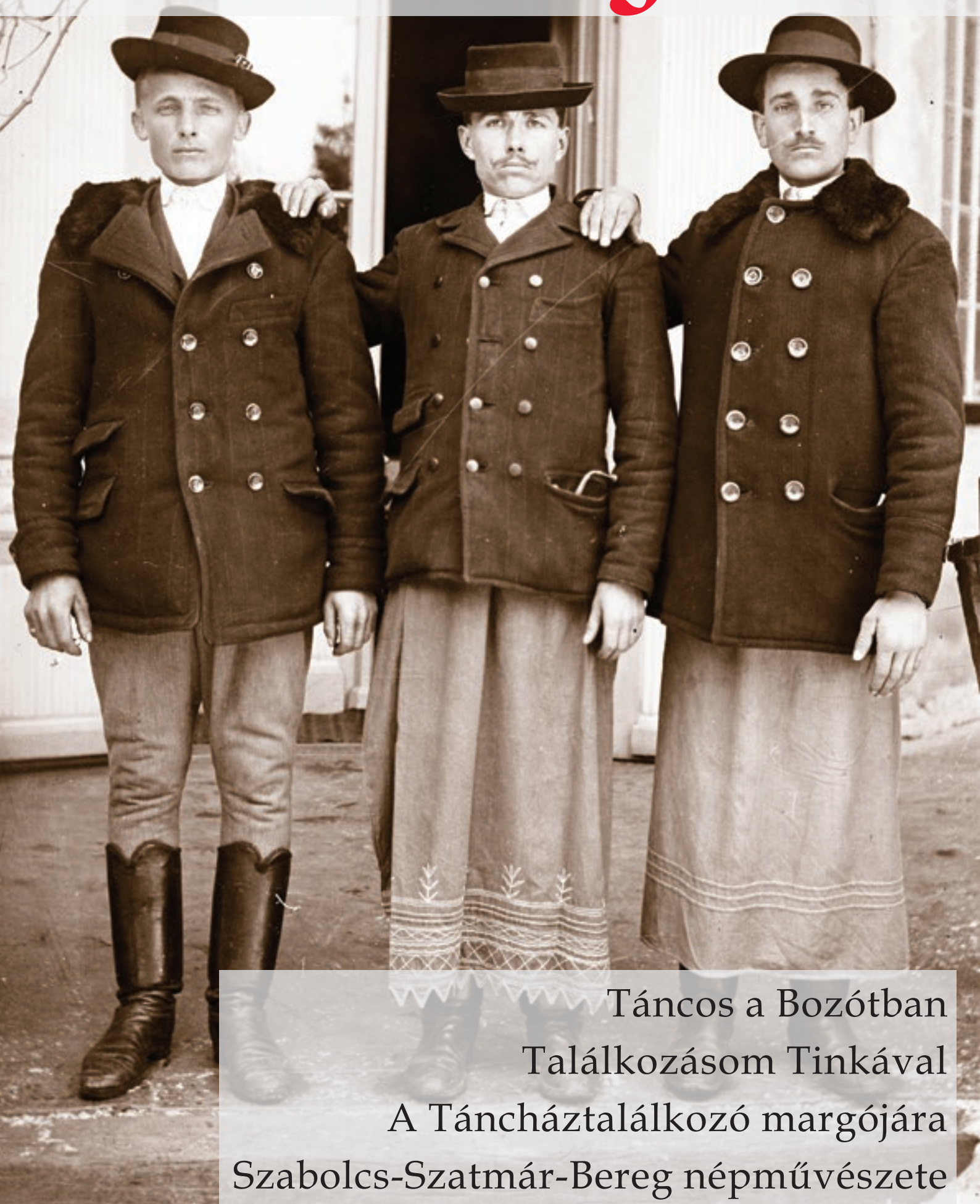

FOLKMAĞAZIN

Táncos a Bozótban
Találkozásom Tinkával
A Táncháztalálkozó margójára
Szabolcs-Szatmár-Bereg népművészete

Henics Tamás: Feketető/Negreni

A TARTALOMBÓL:

4. Balladás könyv
Kallós Zoltán
6. ELHIVATOTTAK A VÉGEKEN
Egy magyar hazafi Bécsben
Kóka Rozália
10. Népzene gyűjtés a Fonóban – II.
Árendás Péter
14. Anca Giurchescu (1930–2015)
Felföldi László
15. Üzenet H. Bélának... *(Szabó Zoli)*
16. KESERÉDES DERŰ
Péter László székely „panoptikuma”
Kóka Rozália rovata
18. Táncos a Bozótban
Grozdits Károly
22. TÁNC HÁZAK, TANFOLYAMOK,
FOLK-KLUBOK
24. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
népművészete
Ratkó Lujza
31. Búcsú
ifj. Timár Sándor
32. TALLÓZÓ
Étvös Károly: A bakonyi szűr – I.
34. SZÉKI TÖRTÉNETEK
Isten áldja a zsidókat!
Kocsis Rózsai – Juhos Kiss Sándor
36. ÉTELEK – HAGYOMÁNYOK
Finnugor nyelvrokaink ételei I.
Juhász Katalin
39. A Táncháztalálkozó margójára
Maksa Henrietta
42. MAGTÁR
Kakuk Timika: Rögzítve 4.
44. Találkozásom Tinkával
Virágvölgyi Márta
46. Szasztkó József turai citerás...
Krajcsó Bence
50. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Vásár a Körös partján

Megjelent Henics Tamás: „Feketető” című fotóalbuma

Bizonyára mindannyiunk életében vannak helyek, ahová töretlen lelkesedéssel látogatunk el újra és újra, anélkül, hogy tompulna a varázs, alábbhagyna a szenvedély. Számomra Körösfeketető ilyen hely. A feketetői vásár, ahogy sokan ismerik, minden évben lezár bennem egy időszakot, és megágyaz a közelgő téli hónapoknak. Október közepe a maga bágyadt és kellemes napjainak langyosságával még csábít, ám a csípős, gyakorta deres éjszakáival nem engedi fedni, hogy lassan az őszenk is vége. Vásár persze sokhelyütt van, de a mi térségünkben ilyen már kevés. Szín-, illat- és hangkavalkád, embersokaság, mind-mind valami méltóságos régiségbe csomagolva. Még talán a hely is meghatározó (locus pertinui), a Királyhágó lábánál két világot elválasztva engedi be, vezeti át az embert Erdélyország felé, akkor is átrendezve időt és gondolatot, ha épp nincs vásár. Hogy a vásár mikortól eredeztethető, nehéz tudni. Egy bizonyos: a hely 1815-től rendelkezik országos vásárrendezői joggal. Van mögötte tehát legalább kétszáz év történelem.

Körösfeketető, az ittmaradt tanú, éves zarándokhely immár, sokunknak várt találkozások színhelye. Mondják, már nem a régi, kinőtte meghittsége, báját, túl sokan vannak, turistalátványossággá vált, egyre kevesebb az egykor fillérekért kínált, igazán keresett régiség, vagy dédszüleink korából ittmaradt viselet, kelme. Bizonyára van ebben sok igazság. Ám hihetetlen ütemben modernizálódó világunk egyik utolsó menedéke ez, főként azok számára, akik szeretnének még egy villámütést tenni az óhatatlanul

illanó múltba. Ebben kétségkívül segít a vásár a maga régiségeivel, viseletes öregjeivel, etnikai szerteágazásával, hangjaival, illataival. De sokat hozzátesz mindehhez a festői, buglyakkal telítődött, állat legelte táj, a Sebes-Körös morajlása, egyfajta érintetlenség. Talán le sem írható szavakkal. Arra vállalkoztam, hogy az elmúlt tíz esztendő során készített fotográfiaim segítségével megidézzem – ha csak töredékében is – azt a lenyomatot, amit ez a varázslatos hely hagyott bennem. A képi válogatásban ragaszkodtam a számomra talán legfontosabb témához, az emberhez, az emberi megjelenések adta pillanatokhoz, mégha ez határt szabott is egy szélesebb dokumentációs perspektívának.

Henics Tamás

*(Kapható a MesterPorta kiadványboltjában:
1011 Budapest, Corvin tér 7.)*

Címlap: Legények díszített surcban. Nyírbátor, 1910-es évek. Báthori István Múzeum. Fotó: Nadas József – Vadász Elek

Balladás könyv

A kötetről és a gyűjtés körülményeiről

Romániában akkoriban – a gyűjtés idején – minden létező szellemi értéket vagy néprajzi tárgyat román nemzeti kincsnek nyilvánítottak. A néprajzi gyűjtéshez, így a balladák gyűjtéséhez is, különleges engedély kellett a tartományi (megyei) művelődési osztályról. Ezt az engedélyt nem kaphatta meg akárki, ezt valamilyen módon ki kellett érdemelni. A nemzeti kincsre vonatkozóan egy körlevelet is kibocsátottak, amelyet minden falu művelődési házában kifüggesztettek, hogy a falusi lakosság is tudomást szerezzen róla. A lényege az volt, hogy ezeket az értékeket nem szabad senkinek sem kiszolgáltatni a helyi hatóságok tudomása nélkül. Akik ezt a rendelkezést megszegték, azokat pénzbüntetéssel sújthatták. (A jobbágytelki titkár jóvoltából magam is láttam egy ilyen körlevelet.)

Sok esetben előfordult, hogy gyűjtés közben zaklattak, igazoltattak hatósági emberek azért, mert használtam a magnetofonomat. Olyan eset is volt, hogy bevittek a rendőrségre. Ilyenkor a Bukarestben megje-

Horváth Viri – Lujzikalagor, Moldova

lent Balladák könyvét mutattam fel, amelynek a végén van egy román nyelvű ismertető a kötetről és a kötet anyagának gyűjtőjéről.

Sok esetben azonban ez sem járt eredménnyel. Minden kellemetlenség ellenére is azt mondhatom, hogy életem legszebb perceit a gyűjtőutak idején éltem át.

1942-ben jegyeztem föl az első dalokat és balladákat szülőfalumban, a Kolozs megyei Válaszúton (Râscruci). Azóta rendszeresen folytatom a gyűjtőmunkát, s ma is gyűjtögetek, ha tehetem. A gyűjtés éveit visszaszámolva hét évtizednél is több – jóban-rosszban eltelt – idő adódik.

Hogy miért adtam fejem a gyűjtésre, nehéz lenne megmagyarázni. Valami belső erő hajtott, hogy én is tegyek valamit azért a közösségért, amelyikhez tartozom. Ezt a munkát csak önzetlenül és odaadással, valamint az értelmességébe vetett hittel lehet végezni.

Nem kaptam senkitől semmilyen anyagi támogatást. Nem is vártam semmiféle elismerést vagy kitüntetést. Számomra a legnagyobb elégtétel, ha gyönyörűséget szerezhetek a Balladás könyv olvasóinak. Az erkölcsei siker mindennél többet ér. Az eltelt évek során már hozzászóltam, hogy szín-

Gyűjtőfüzet, 1942/12

te állandóan zaklatnak, bántanak (házkutatás stb.). Már fel sem veszem. Úgy könyvelem el, mintha simogatnának. Bárhova is menjen az ember a földön, mindenhol lesznek ellenségei is, barátai is. Ilyen az emberi természet. Jó volna, ha mindenki úgy gondolná, hogy „ha jót nem tehetsz, rosszat ne tégy senkinek!”. Magam akkor vagyok boldog, ha valakinek segíthetek, s az ajándékozás öröme is fontos számomra.

Mivel a gyűjtőmunka nem lehet öncélú, a gyűjtött anyagomat átadtam a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetében működő Archívumnak. [...]

Igyekeztem a legszebb változatokat összeválogatni. Arra törekedtem, hogy a jó előadás jól szerkesztett szöveggel és egyúttal értekes dallammal társuljon.

Adatközlőim között kilencéves a legfiatalabb és nyolcvankilenc éves a legidősebb. Elmondhatom, hogy az anyag legnagyobb részét még ma is élő balladából áll. A legutolsó felvételek az utóbbi években készültek. Négy gyűjtőterületem keletről nyugat felé haladva a következő: a moldvai és gyimesi csángók, az Észak-Mezőség és a kalotaszegi Nádas mente magyarok lakta falvai.

Mindig a minőségre törekedtem és nem a mennyiségre. A felvételek készítésekor a lehető legjobb hangzásminőséget igyekeztem elérni. Az új balladák közé csak azok kerültek be a válogatáskor, amelyeknél a szövegeket a régi rétegbe tartozó dallamokra éneklék, mint a betyárballadák esetében.

Egy-egy énekest többször is felkerestem. Ez különösen a moldvai csángók idősebb nemzedékénél volt nagyon fontos, hiszen legnagyobb részük írástudatlan volt. E régies kultúrának további fontos jellemzője, hogy bizonyos szabályszerűségek keretein belül maradvány nagy jelentősége van a rögzítésnek. Egy költői tehetséggel és képzelettel megáldott nótafa gyönyörű „ötvözetballadákat” hozhat létre az emlékezetében meglévő különböző balladai elemekből.

Helyszíni lejegyzéskor, többszöri énekelgetéssel ki lehet javítani a sántító rímeket, magnetofonra énekelgetésnél erre már nincs lehetőség. A dallamok és a szövegek egyaránt változékonyak. Egy gépbe énekelte dallam csak egyszeri, pillanatnyi változata az adott balladának. Valahányszor egy jó adatközlő eléneklé az adott balladát, minden alkalommal más lesz a szöveg is, a dallam is. Különösen igaz ez a hosszabbakra. Azért gyakori a szövegismétlés, hogy az énekes gondolkodási időt nyerjen a további szerkesztésre. Több énekes esetén ilyenkor lehetőség van a többiek bekapcsolódására.

Balladás könyv. Kiadó: Kallós Zoltán Alapítvány, Válaszút, 2014. Gyűjtötte: Kallós Zoltán. Szerkesztette: Kallós Zoltán és Németh István

Miklós Gyurkáné Szályka Rózsa - Klézse, Moldva

Klészében volt két öregasszony, akik egymás nélkül sohasem akartak énekelni. Egykorúak voltak, egy falurészben nőttek fel, együtt leánykodva jártak ugyanabba a guzsalyába. Amikor éneklésre került a sor, mindig az egyikük kezdte el, a másikuk a sorismétlésekbe kapcsolódott be. A dallamsor végére érve az egyik mindig egy kicsit hamarabb abbahagyta az éneklést és ő kezdte a következő dallamsort. Így vitték végig a ballada fonalát, de más műfajhoz tartozó dalokat is ilyen módon énekeltek.

A dallam szolgált keretül a szövegekhez, minthogy meghatározta a szótagszámot. Egyszer a szövegrész újbóli előfordulásakor megjegyeztem, hogy ez már volt. Erre a következő választ kaptam: „Ragadnak esze az azonos tartalmú szövegekre értette, vagyis egyfelől az azonos sorpárok és versszakok – az adott szótagszám keretein belül – egyazon balladán vagy lírai dalon belül is visszatérhetnek, másfelől pedig ugyanazok a szövegrészek más környezetben is előfordulhatnak.

A szövegek tartalmuknál fogva mindenképp szólnak, mert általános emberi érzéseket – örömet-bánatot, szerelmet-csalódást, bujdosást, rabságot, és mindent, ami emberrel megtörténhet – fogalmazznak meg. Ezért nem fog sohasem elavulni a népdal.

Ezek a szövegek nem titkolnak el sem örömet sem bánatot, sem bőséget, sem szorongató szükségletet. Felfoghatjuk úgy is, hogy a népdal a mindenkor társadalom legősintébb tükörképe. Az itt közölt dalokban minden adatközlő magáról is énekel (Három árva, Megesett leány, Párja vesztett gerlice...). Gyakran előfordul egy versszakon belül is, hogy egy szó kétféle alakban szerepel. Ez nem hibás lejegyzés, hanem az énekesek előadásának a lehető leghitelesebb tükrök: Ilo-na-Ilana, szíép-szép-sép, Isten-Iszten stb.

A gyűjtések során igyekeztem elkerülni mások gyűjtőterületét és adatközlőit. Sok olyan adatközlőm van, akiktől utánam még többen is gyűjtöttek. Az itt közreadott anyag nagy része, több mint a fele, Moldvából került ki. A legszebb egyházi és világi dalokat ők őrizték meg számunkra napjainkig. Ez is bizonyosága annak, hogy a magyarsághoz tartoznak. Nem láttam még egyetlen román nyelvű csángó népzenei gyűjteményt sem. Nem is láthattam, mert ilyen nem létezik. A feltételezett nyelvváltással együtt minden hagyományuk elveszett volna? Ki tanította volna meg őket magyarul a történelmi államhatárokon kívül, talán papjaik, akik a legnagyobb ellenségei a magyar nyelvnek? A közös kulturális örökség tagadhatatlan. Nem lehet véletlen, hogy ami megtalálható Moldvában, az előfordul Erdélyben, esetenként még a Dunántúlon is (például a mátkálás szokásanyaga stb.).

Sajnos, volt idő, amikor gyűjtési szándékkal egyáltalán nem volt szabad Moldvába bemenni. Ez pontosan arra az időszakra esett, amikor még a XIX. század végén és a XX. század elején születettektől lehetett volna sokat gyűjteni, rögzíteni, lejegyezni. Ez az időszak körülbelül az 1970-es évek végétől 1990-ig tartott, de már ezt megelőzően – az '56-os magyarországi forradalom után – is csak ismeretségi alapon és lopakodva, bujkálva tudtunk gyűjteni.

Szívemnek a fele benne van ebben a kötetben. Minden betűjéért véres verejtékkel és sok megaláztatással fizettem, de ezekre a dolgokra most már nem is akarok emlékezni, csak a jóra és a szépre. Fogadják olyan szeretettel, mint amilyen szeretettel gyűjtöttem!

Kallós Zoltán
Válaszút, 2014. január hava

Egy magyar hazafi Bécsben

Találkozás Smuk Andrással, a bécsi „Europa”-Club vezetőjével

2008 tavaszán ismerkedtem meg dr. Smuk Andrással, a bécsi „Europa”-Club titkárával. Felkért, hogy tartsak előadást az egyesület tagjai számára a bukovinai székelekről. Nagy örömmel vállaltam az előadást. Estemet a Collegium Hungaricumban rendezték meg. A műsort követően a közönség egy részével, fiatalokkal, idősebbekkel átvonultunk a közeli Pilvax Kávéházba, ahol egy-egy pohár vörösbor mellett késő éjszakáig beszélgettünk és sok szép magyar népdalt elfújtunk a magyar és osztrák vendégek gyönyörűségére. Emlékszem – nagyanyám szavaival élve –, „ölt meg a csuda”, hogy Bécsben ilyen is lehetséges.

Smuk András azóta már az egyesület elnöke lett. Több évtizedes fáradhatatlan munkálkodás után, napjainkban is rendületlen kitartással és odaadással irányítja, szervezi az 1964-ben „ötvenhatos” menekültek által alapított egyesületet, amelyet valaki szellemesen „Noé bécsi bárkájá-nak” nevezett el. Fő törekvésük a magyar kultúra ápolása, a határon kívüli magyarság támogatása és az '56-os forradalom és szabadságharc szellemének őrzése.

Az első találkozásunkat még jónéhány követte Bécsben is, Budapesten is. Pár éve részt vettem az „Europa”-Club thüringiai kirándulásán, idén májusban megszerveztem az egyesület tolnai, baranyai honismereti körútját: a hetven éve ide települt bukovinai székelek körében töltöttek el egy hosszú napot nagy-nagy szeretetben.

Az interjú készítésére készülve döbbsentem rá, hogy Smuk Andrásról, ennyi találkozás ellenére is alig tudok valamit. Míg Budapesttől Bécsig robogott velem a vonat, két kiadványt lapozgattam át, az „Europa”-Club 2011. évi évkönyvét, amely az egyesületben 2010-ben tartott előadások anyagát tartalmazza, és az ugyancsak 2011-ben kiadott Út-ralavó című csodálatos útinaplót. Utóbbiból az egyesület 2000 és 2010 között tett „nemzeti zárandoklatainak és honismereti körútjainak” leírását ismerhettem meg.

Az „Europa”-Club irodájában ültünk le beszélgetni. Először is a családi képeket nézegettük meg. A kis elsárgult, fekete-fehér fotókon a szülők, a testvérek, az iskolaévek emlékei. Azután, immár színesben a feleség, a szép Döbrentey Mária két csinos nagylányukkal, a kislánya, a közéleti sikerek. Végül egy szép bársony tokból nagy kitüntetés került elő. Kézbe vettem, nézegettem, nem láttam még ilyet: a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje. A dr. Smuk Andrásnak szóló kitüntető oklevelét Áder János köztársasági elnök írta alá 2013. április 17-én.

A képek nyomán – kérdeznem se kellett – lassan, csendesen, indulatok nélkül felfakadt egy megindító, fájdalmas vallomás, amelyből Smuk András egyéni életútján túl felsejlettek az egész magyar nép XX. századi tragédiái: Trianon, az ávós világ, a kulák sors, '56, a vasfüggöny, az emigrációban élők hazából való kirekesztettsége. Kirajzolódott előttem egy igaz magyar hazafi életútja.

*

1947-ben születtem Pusztasomorján, a Hanság északi peremén, egy kis faluban, az osztrák-magyar határtól néhány kilométerre. Szülőfalum közvetlen szomszédai Szentjános és Szentpéter községek. Mindhárom falu az Árpád-korban keletkezett. 1970-ben ezek egyesítéséből született meg a napjainkra már várossá fejlődött Jánossomorja.

A régészeti leletek tanúsága szerint ez a táj a korai vaskortól kezdve folyamatosan lakott volt, területén virágzó római kolóniák léteztek. Itthagyták nyomukat a népvándorlás kori népek is. Azután avarok, bajorok, frankok, később határőrző besenyők és magyar lakosság telepített meg itt. A tatárjáráskor a falvak elnéptelenedtek.

„Édesanyám, Gósi Mária (sz. 1920-ban) a '30-as években”

1242 után új lakosok, főleg bajor és osztrák telepesek érkeztek. A török háborúk után is a német nyelveterről érkeztek újabb bevándorlók. Szentjános és Szentpéter lakossága német volt. Pusztasomorja a török időkben egészen megsemmisült, új urai, az Esterházyak, Nádasdyak, Lippayak, Mednyánszkyak a Pozsony megyei, csallóközi Várossomorjáról (Nagysomorja) telepítettek ide magyarokat. Ők nem a szomszédos német falvakból házasodtak, hanem elmentek leányért a Hanság déli részén lévő magyar községekbe. Nemzetiségi ellentétek egyébként nálunk nem voltak.

Az én nevem Smuk, német név, eredetileg sch-val írták. Sokan ma is így használják, de nekünk valamelyik pap bácsi azt mondta, hogy nem kell sch-val írni és s-sel írta be az anyakönyvbe. Azóta mi így használjuk. Az apai ági német eredetet csak a nevünk őrzi. Anyai vonalon Gósiak vagyunk és mindig magyarnak valottunk magunkat. A nevük ellenére egyik nagyszülőnk se tudott németül.

Édesapám Smuk András, édesanyám Gósi Mária volt. Hárman vagyunk testvérek. A nagyszüleim is, a szüleim is parasztemberek voltak. Nem volt nagy birtokunk, a szüleim az államosítás előtt huszonöt holdon gazdálkodtak. Ez is elég volt ahhoz, hogy 1952-ben kuláklírára kerüljenek. Azzal fenyegettek, hogy kitelepítenek bennünket. Édesapám ezt semmiképpen nem akarta, ezért 1952-ben Ausztriába menekült. Mivel közvetlenül a határ mellett éltünk, tudta, hogy hol lehet átmenni. A határőrök ugyan utána lőttek, de szerencséje volt és átjutott épségben. Ausztria akkor még megszállási zónákra volt osztva. Ahol apám átment, ott orosz zóna volt. Első éjjel elbújt valahol, másnap egy kukoricaszárral megrakott szekérral

az ismerősei átmenekítették az angol övezetbe, ott élt '56-ig egy faluban. Elmondhatatlan, hogy eközben édesanyám mennyit szenvedett, mennyit zaklatták az ávosok. Sokszor éjjel kettő-háromkor átkutatták az egész házunkat a pincétől a padlásig. Rettenetes évek voltak ezek. Ha a család nem fogott volna össze és nem támogatott volna bennünket, nem is tudom, hogy mi lett volna velünk. Akkor még élt édesanyám anyja is, és mi hárman gyerekek... Ötünknek nagyon nehéz volt a megélhetés. Nagyon nehéz volt. Ezek a gyermekkori emlékek máig elkísérnek.

1956-ban kitört a forradalom. Egyszer csak megjelent édesapám, váratlanul hazajött. 1952 óta nem láttuk egymást. Négy éven át a világon semmit nem tudtunk róla. Alig telt el néhány hét, leverték a forradalmat és neki újra menekülnie kellett. Akkor már minket is magával vitt, kimenekített Bécsbe. Szekérrel mentünk, mert volt egy lovunk. A szekéren ülve arra lettem figyelmes, hogy a mellettünk gyalogosan menekülők valami pirosat dobálnak el az út szélén. Kilencéves voltam, csak később tudtam meg, hogy ezek a piros valamik a pártkönyvek voltak. Később olvastam is, hogy az első menekülők az ávosok voltak.

Az általános iskola három osztályát Pusztasomorján végeztem el, azután Bécsben tanultam még egy évet. 1958 és '62 között az innsbrucki Magyar Gimnáziumba jártam. Az iskolánkat a svédek, a hollandok, a norvégok, a dánok és az amerikaiak támogatták anyagilag. Rettenő nehéz dolgunk volt, se tankönyvünk nem volt, se tanmenetünk. Szerencsére voltak kiváló tanáraink, mind magyar érzelmű, nagyszerű emberek, akik hihetetlen odaadással dolgoztak. Tankönyveket szerkesztettek, amelyekből tanulhattunk. Azon fáradoztak, hogy legyen belőlünk valami és meg tudjunk állni a lábunkon idegenben is. Sajnos, az iskolánkat 1962-ben bezárták. Ezután a bajorországi Burg Kastl-i Magyar Gimnáziumba kerültem.

Burg Kastl előnye az volt, hogy összefogta az egész világ magyarságát. Nekem voltak osztálytársaim Amerikából, Venezuelából.

„A pusztasomorja kézimunkatanfolyam tanulói 1936–37 évben. Jobbról a 4. édesanyám.”

Természetesen a legtöbben Németországból jöttek. Amikor a vakáció után összejöttünk, volt mindenkinek mit mesélnie. Érdekes világ volt. Itt is csodálatos tanáraink voltak, akik mind Magyarországról menekültek. Voltak köztük papok is. Mindannyian igyekeztek olyan élményeket adni nekünk, amelyek megerősítették a magyar öntudatunkat.

Nagyon szép emlékem ma is, hogy amikor 1967-ben ballagtunk, a tarisznyánkba belekerült a szokásos pogácsa, fillér, sör mellé egy kis rögnyi hazai föld is. Valaki átcsempészett néhány marék földet Magyarországról. Ez engem annyira meghatott, hogy elkísért egész eddigi életemen át. Ma is őrzöm. Amikor lebontották a határon a szögesdrót, a rokonaim küldtek belőle egy darabkát, azt is mellé tettem. Soha nem felejttem el, hogy minket a hazánktól évtizedeken át szögesdrót választott el.

Az innsbrucki és Burg Kastl-i iskola alapozta meg a magyar identitástudatomat, a kötődésemet a magyarsághoz és a magyar kultúrához. Mindkét iskolámnak óriási szerepe volt ebben az identitás dologban, a kettős identitástudatom kialakításában, úgy a magyar kultúra, mint a német kultúra megismerésében. A meghatározó és egész életemre szóló indíttatást Burg Kastl-ban kaptam. Amit ott a lelkembe ültettek, azt ma is mint örökséget hordozom magamban. Nem volt az más, mint a magyar nemzet szeretete, a magyar kultúra és nyelv tisztelete. Ez az iskola számomra olyan ablak volt, amelyen keresztül betekintést nyerhettem a magyar kultúrába, és lehetőséget kaptam a magyar nemzet, illetve önmagam megismerésére.

Középiskolai tanulmányaim befejezése után visszatértem Bécsbe és 1967 őszén beiratkoztam a bécsi egyetem geológiai és ásványtani szakára. 1974-ben doktoráltam, majd felvettek az osztrák Rohöl-Aufsuchungs AG olaj- és földgáz-kutató céghez, és itt dolgoztam 2010-ig, nyugdíjba vonulásomig.

Bécsben az egyetemi éveim során úgy láttam, hogy az újraformálódó magyar kultúregyesületben, az „Europa”-Clubban megtalálom a helyemet, a magammal hozott világgépet itt ki tudom majd bontakoztatni.

„Szüleim (jobbra), nővérem (Teréz) – én – öcsém (Rezső)”

ni. Volt bennem egy eltökélt szándék, hogy magyarságomért és annak megőrzéséért valamit tenni is akarok. Arra hamar rájöttem, hogy nem elég egyénileg nagy magyarnak lenni, közösségben és a közösségért is kell munkálkodni. Bécsben az intézményes keret, az egyesület már adva volt. Előnyömről szólt az is, hogy az egyetemen volt néhány hozzám hasonló gondolkodású barátom, sőt csoporttársam is. Hozzákezdünk egy otthon, egy „szellemi fészek” kiépítéséhez. Időközben rájöttünk, hogy a Bécsben élő, rendkívül heterogén magyarságot kulturálisan sokkal könnyebb összefogni, mint politikailag. Ennek ellenére egyesületünk mindmáig hű maradt az 1956-os magyar forradalom eszméjéhez.

Mint ismeretes, a bécsi magyarok kulturális egyesületét valós közösségi igény hozta létre. Az 1956-os magyar forradalom után a Bécsben rekedt magyar fiatalság, amelyre leginkább a gyökértelesség és a tájékozatlanság volt jellemző, kereste egymás társaságát. Az „Europa”-Clubot 1956-ban Ausztriába menekült fiatalok, főként egyetemisták alapították. Először néptáncsoportot alakítottak, hogy hazájuktól távol is ápolhassák hagyományaikat. A taglétszám rohamosan növekedett, 1964-ben egyesületté nyilvánították a klubot.

Ebben az időszakban az „Europa”-Club jelentősége abban rejlett, hogy a magyar műveltséget ápoló közösség élő valóság maradt Bécsben. A fiatalok napi kimerítő munkájuk ellenére is esténként szép számban összegyűltek és nagy érdeklődést tanúsítottak az elő-

„Ballagás, Burg Kastl, 1967.” (Balról a második Smuk András)

adások és egyéb programok iránt. Úgy véltük, hogy tevékenységünkkel a múltból átmentünk valamit a jövőbe, ami különben veszendőbe menne. Közösségünk erejét és hatását természetesen nem szabad túlbecsülni, mégis hittük, hogy ameddig az „Europa”-Club tanúbizonyságot tesz a gondolat szabadsága mellett, megvan a hivatása.

Tevékenységünk súlypontjai voltak: a nemzeti ünnepeinkről (március 15. és október 23.) való megemlékezések, az irodalmi estek, a történelmi és tudományos előadások, a vitaestek, a népművészeti programok, az ifjúsági rendezvények, a kulturális kirándulá-

„Nyári gyakorlaton geológusként, 1970-ben”

„Diplomaosztáson, 1974-ben”

„Édesapám, Smuk András”

„Magyar Örökség Díj, 2006”

sok, a kötetlen klubestek rendezése, a klub tájékoztatójának, a Hírmondónak évi kétszeri kiadása.

A Hírmondót 1992-ben az ennél sokkal igényesebb évkönyv váltotta fel. Erre a hétszáz-ezer példányban megjelenő, sok-sok fáradtságot és anyagi áldozatot igénylő évkönyvre nagyon büszke vagyok. 2014-ben, klubunk fennállásának ötvenedik évfordulójára a huszonegyedik kötetet is megjelentettük. A kötetekben a klubban elhangzott előadásokat adtuk közre évről évre.

Tizenhat éven keresztül az „Europa”-Club szervezte a magyar nemzeti ünnepekről való megemlékezéseket Bécsben. A klub felkérésére a nyugati magyarság legkiemelkedőbb alakjai léptek pódiumra, a forradalom legjobb ismerői, kutatói vagy aktív résztvevői szerepeltek a mikrofon előtt. Nem alaptalanul került be a magyarság láthatatlan szellemi múzeumába és a Magyar Örökség aranykönyvébe 2006. október 2-án ez a mondat: „A bécsi „Europa”-Club hűsége 1956 szelleméhez magyar örökség.”

Az 1989-es rendszerváltás után a klub ezt a szerepet az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségének adta át. Ugyanakkor elhatároztuk, hogy az „Europa”-Club a továbbiakban nem foglalkozik politikával, hanem minden eszközével a magyar kultúra ápolására törekszik. Amikor műsorainkat megterveztük, gondosan ügyeltünk arra, hogy a trianoni magyarság ötágú sípja mindig megszólaljon.

Abból a felismerésből indultunk ki, hogy mi, ausztriai magyarok nem ismerjük, nem is ismerhetjük a mozaikokra szétesett Kárpát-medencei magyar nemzetet, mert évtizedekig vasfüggöny válszott el bennünket egymástól. A rendszerváltást követően igyekeztünk pótolni az elmulasztottakat. Azonnal felvettük a kapcsolatot a határon túlra szakadt más magyar közösségekkel.

1990-ben kultúrtörténeti és honismereti kirándulásokkal bővítettük addigi programjainkat. A legkiválóbb, legfelkészültebb embereket kértük fel arra, hogy a felkeresett tájon kalauzoljanak bennünket. Először Pozsony felé indultunk, azután bejártuk a Felvidéket, Erdélyt, Kárpátalját, a Muravidéket, a Csángóföldet, a Bánságot, Bácskát, a Drávaszöveget, Lengyelországot, a Baltikumot, Törökországot, Dalmáciát, Bosznia-Hercegovinát, Velencét, Páduát, Rómát, Veronát, Milánót, Torinót és Nápolyt. Jártunk Kelet- és Nyugat-Galíciában, a prágai és a leMBERGI magyaroknál stb. A nemzet-

társainkkal való egymásra találás boldog pillanatait hatalmas lelkesedéssel töltötték el bennünket. Most májusban, amikor megszervezted a tolnai, baranyai bukovinai székelyekkel való találkozásunkat, az a szeretetteljes, kedves fogadtatás, amellyel vártak minket, ugyanazt a boldog örömet váltotta ki bennünk, amit annak idején, első utazásaink során éreztünk. Ti is, mi is átéljük a menekülést, a hontalanság gyötrelmeit, megértettük egymást.

Egyesületünk 1995-ben Beregszászon szobrot állított Bethlen Gábornak, 1998-ban pedig II. Rákóczi Ferenc-emléktáblát helyezett el a kelet-galíciai brezáni vár falára. 2009. október 6-án ünnepélyes keretek közt lepleztük le Hunyadi László marosvásárhelyi szobrászművész alkotását, Petőfi mellszobrát a bécsi Collegium Hungaricum előcsarnokában. 2011. október 22-én kopjafaavatással emlékeztünk meg Jánossomorján az 1956-os forradalomról. A kopjafát az Andauba (Mosontarcsa) vezető út mentén állítottuk fel, a jánossomorjai önkormányzattal közösen, „a menekülők útján”, ott, ahol ötvenöt éve tömegek hagyták el Magyarországot. 2012. június 4-én Székelykevé, a magyar nyelvterület legdélibb, többségében magyarok lakta bánsági településén Petőfi Sándor-emléktáblát helyeztünk el a művelődési házban. Rendkívül örülünk annak, hogy 2013. október 9-én Sopronban sikerült felállítani Klebelsberg Kuno szobrát.

Hogy kultúrtörténeti kirándulásaink, honfelfedező útjaink ne merüljenek a feledés homályába, eddig két szép kivitelű és gazdag tartalmú kötetben jelentettük meg az utazásokról szóló beszámolókat és a kirándulások dokumentációját. Az első kötet, a *Nemzeti zárándoklatok és honismereti körutak az első tíz év (1990–2000)*, a második, a 2011-ben megjelent *Úturaló* a 2000–2010 közötti utazások beszámolóit tartalmazza. Ezek a körutak a mai napig nagy érdeklődésnek örvendenek. Büszkén állítom, hogy az egykor főként ötvenhatos menekültekből álló csoport, majd anyanyelvi közösség és szellemi társulás a munkakedvéből a mai napig semmit sem vesztett. Kodály Zoltánnal együtt valljuk: „A kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának.” Az „Europa”-Club ezen munkálkodik továbbra is. Nem egyszerű ez, mert a mai fiatalság már nehezen mozgósítható ilyen célokért, de talán nem lehetetlen.

Lejegyezte: Kóka Rozália

Népzene gyűjtés a Fonóban – II.

A Hagyományok Háza a Magyar Holokauszt Emlékév keretében 2014 őszén tíz alkalomból álló népzenei gyűjtés- és koncertsorozatot valósított meg a Fonó Budai Zeneházban, ahol szeptember 10. és december 20. között kéthetente egy-egy zenekart láttunk vendégül a Kárpát-medence különböző területeiről. A sorozatban elsősorban az 1997 és 2001 között lezajlott Utolsó Óra gyűjtőprogramra érkezett cigányzenészekből válogattunk. Olyanokat igyekeztünk bemutatni, akiknek munkásságában jelen van a zsidó és cigány népzenei hagyomány, illetve akiknek repertoárjában fellelhetőek a cigánysághoz vagy a zsidósághoz kötődő énekek, hangszeres dallamok. Emellett olyanok is érkeztek, akik korábban nem jártak a Fonóban. A folkMAGazin előző számában ezek közül három zenekar, Csengeri Andrei „Árpi” és zenekara (Magyarszovát, Mezőség), Horváth András és zenekara (Tiszakóród, Szatmár), valamint Lantos Niculae és zenekara (Nagybánya, Máramaros) részletes ismertetése olvasható. Jelen cikkben további három gyűjtés eredményeit ismertetjük. A gyűjtések során számos olyan adatra is rákérdeztük, amelyek korábban nem kerültek szóba. Ezen szóbeli közlések legérdekesebbjei közül válogattam.

2014. NOVEMBER 19.

MOLDOVAN REMUS, MOLDOVAN GIANI ÉS ZENEKARA (MEZŐÖRMÉNYES, NAGYSÁRMÁS, MEZŐSÉG, ERDÉLY)

A Mezőség keleti részének mára túlnyomórészt románok lakta vidékén korábban számos kiváló cigánybanda muzsikált, akik közül többek játéka is rögzítésre került. 2014 őszére csupán két olyan primás maradt, akiket elhívhattunk a Fonóba. A mezőörményesi *Moldovan Remus* és a nagysármási, balkezes *Moldovan Giani* elsősorban a kelet-mezőségi románoknak és cigányoknak muzsikálnak. Megegyező vezetéknévük ellenére csupán másod-unokatestvérek. Mindkettőjük játéka rögzítve lett 1998-ban az Utolsó Óra programban, amikor még Giani édesapja, a kiváló kontrás, *Moldovan Carol „Károly”* is muzsikált.

A legismertebb nagysármási primás *Varga Emanuel „Móni”* (1924–1992) volt, akinek játékát több felvétel őrzi. Róla érdekes adatok derültek ki. A hegedülés mellett cimbalmozni is tudott, akárcsak édesapja, az 1960 körül meghalt „Cilika”. *Varga Emanuel* bátyja, *Varga Stefan* (1922–1978) szintén zenész volt, az ő játékaról tudomásunk szerint nem maradt fenn hangfelvétel. *Moldovan Giani* elmondása szerint abban az időben hatfős banda játszott Nagysármáson, két hegedű, két brácsa, cimbalom és nagybögő felállásban. Szerinte a cimbalmot a Kelet-Mezőségen több falusi zenekarban is használták, azonban ezt hangfelvétel nem támasztja alá. Játszik viszont az Utolsó Óra 1998-as gyűjtéseiben a fiatalabb *Demi Ariton „Titi”* (sz. 1964.) hegedűs.

Bár a háromhúros brácsán játszó kontrást, *Moldován Károlyt* (1934–2012) sármási zenészként jegyezzük, valójában csak később költözött ide. Apja a fronton volt, édesanyjával a Mezőmehesi melletti Mezővelkér faluban élt, emiatt a mezőmehesi zenészekkel is gyakran játszott együtt. Hatan voltak testvérek, a négy fiú közül ketten zenéltek: *Moldován Károly* mellett *Gáspár Petru „Petrica”* (sz. 1946.) lett nagybögős. A mezőségi dúrmixtúrás harmonizálás – a városi zenészek hatására – *Moldován Károly*

A mezőörményesi és nagysármási muzsikások (fotó: Farkas József)

játékában dúrszeptim és helyenként moll akkordokkal bővült ki, míg az apja, *Gáspár Károly* (1916–1956) brácsás még csak dúr akkordokat játszott.

Károly bácsi halálával eltávozott az utolsó hagyományos sármási kontrás is. A mostani gyűjtésre két fia érkezett a Fonóba. *Moldovan Giani* (sz. 1974. április 16.) primástestvére, *ifj. Moldovan Carol* (sz. 1958. április 12.) harmonikás kísérte. A nagybögőn a mezőmehesi *Varga Marin* (sz. 1958. november 21.) játszott, aki édesapjától, *Varga Augustintól* (1933–2008) tanult bögzőzni. *Varga Augustin* még a régi, *Csurkuly Berecki* (1910 k.–1983) primás vezette mezőmehesi zenekar bögzőse volt. Az 1999 júniusában a Fonóban járt mezőmehesi primás, *Beldean Dumitru „Mitrucă”* (sz. 1936.) még él, de infarktusa óta már nem zenél. Elmondásuk szerint Mezőmehesén mindig háromfős banda muzsikált, cimbalmost náluk nem találunk.

Varga Emanuel „Móni” bandájával főleg románoknak és cigányoknak muzsikált. Nagysármáson és a szomszédos Kissármáson korábban sok zsidó élt, akik még tartották a szombatot. *Moldován Károly* gyekeként ilyenkor rendszeresen rakta nekik

a tüzet, *Móni* bácsi pedig többször muzsikált nekik. A II. világháború alatt a holokauszt egyik legtragikusabb erdélyi eseménye történt itt. 1944 szeptemberében a németek oldalán álló 2. magyar páncélos hadosztály katonái és a csendőrök összegyűjtötték az összes zsidó lakost, százhuszonhat személyt, akiknek többsége nő, idős vagy gyermek volt. Házaikat kirabolták, majd a közeli Pusztakamarás község Sós-kút nevű határ részébe hurcolták őket. Ott megásatták velük a sírgödrukét és agyonlőtték őket. A gyászos esemény helyén ma emlékmű áll.

A *Varga Emanuel* régebben készült felvételeken nem került sor a zsidó dallamok kikérdezésére, de szerencsére *Moldovan Giani* emlékezett ilyenekre. Így az őszi gyűjtés-sorozat egyik nagy eredménye volt ezeknek a rögzítése. *Giani* zsidó repertoárját a szombati ima egy lassú dallamával kezdte, majd a *Hava Nagila* (Örvendezzünk) címmel általánosan ismert héber dalt játszotta. Ennek szövegét *Abraham Zevi Idelsohn* folklorista írta 1918-ban egy régi haszid dallamra. Az eredeti melódia szerzője ismeretlen, valószínűleg XIX. századi, kelet-európai zsidó dallam. A népszerű dalt a könnyűzene számtalan ismert előadója is feldolgozta. Az össze-

állítás Giani egy, valószínűleg ukrán eredetű gyorsabb táncdallammal zárta.

A Fonóba érkezett kiváló mezőörményesi hegedűs, *Moldovan Remus* 1958. augusztus 4-én született. Apja Moldován Rudolf (1908–1975) bőgős volt, aki még muzsikált zsidóknak szombati mulatságokban akkori zenésztársaival, egy bizonyos Moldován Árpád hegedűssel és Varga Ioan brácsással. A bőgős édesapa öt éves fiának fából játékegedűt csináltatott. Elmondása szerint Remus először azon kezdett játszogatni. Komolyan hegedülni azonban főleg bátyjától, *Moldován Ignáctól* (1934–1986) tanult. Moldován Ignác személye összeköti Nagysármást és Mezőörményest. Neki két felesége volt, az egyik Sármáson, a másik Örményesen, akiktől összesen tizennyolc gyereke született. Ők sajnos nem zenélnék. Mezőörményesen korábban ötfős nagybanda muzsikált. Moldován Ignác és Remus ketten hegedültek, édesapjuk, Moldován Rudolf nagybőgőzött, mellettük egy Varga Péter nevű brácsás (meghalt 1984-ben), valamint a Mezőörményesre házasodott Horváth Alexandru cimbalmos (meghalt 2009-ben) játszott. Remus nem csak remek hegedűs, hanem különleges énekhangja is van, ami elsősorban a cigány asztali nótákban, karácsonyi kolindákban jutott szerephez.

Bár Nagysármás és Mezőörményes csupán huszonöt kilométerre fekszenek egymástól, a románok eltérő táncokat járnak a két faluban. Nagysármáson a táncrendet a

de-a lungu-val kezdték. Ez csupán egyetlen dallam volt, amelyre a táncosok még nem forgattak, csak oda-vissza jártak. Ezt követte a még mindig aszimmetrikus lüktetésű *putata*, majd a gyorsabb, a mi lassú csárdásunkhoz hasonlatos, 4/4-es *pe doi pași* („kétlépéses”), végül az esztamos kíséretű *hărtag*. Járnak itt még a *târnavăana*, valamint a férfiak a *ponturi* („pontozó”) táncokat. Mezőörményes román táncrendje ettől eltérő. A *de-a lungu* megfelelője a *joc de început* („kezdőtánc”), amit sorban az *invărtita*, a *leneșă*, még egy *invărtita*, majd a *hărtag* követ. Mindkét primás számtalan cigány dallamot játszott (Remus el is énekelte őket). A lassú mulatónótákat *zili*-nek nevezik, a gyorsabb táncdallamok a *țigănesc*, azaz cigányos, valamint a csingerálás, cigányul *cingerdi*. Karácsony előtt a mai napig járnak köszönteni az egész környékre, még a délre eső közeli kisvárosokba is (pl. Radnót, Marosludas). Általában hat-nyolcfős csoportokban mennek, amelyekhez rendszerint két zenész, egy hegedűs és egy harmonikás társul.

*

2014. DECEMBER 3.

MACINGO NAȚI „KICSI NÁCI” ÉS ZENEKARA (MAGYARPALATKA, MEZŐSÉG)

A magyarpalatkai zenészekkel már többszáz órányi hang- és videofelvétel készült, elsősorban a Kodoba zenészdinasztia tagjaival. A Mácsingók között is kiemelkedő zenészeket találunk. A Fonóban velük készült felvételek az Új Pátria sorozatban is megjelentek.

(Új Pátria 3. Béré–Magyarpalátka). Ott az idősebb Mácsingó György „Gyurkuca” primás és Mácsingó Sándor kontrás mellett a primás fia, az egyébként szintén hegedűs Macingo Nați „Kicsi Náci” még kontrázott. Most primásként érkezett Budapestre. A már felgyűjtött számtalan palatkai magyar és román dallam mellett most elsősorban a cigány repertoár került rögzítésre, emiatt a zenekar két női énekessel is kiegészült. Mielőtt a dallamokat elemeznénk, vegyük sorra a Mácsingó család muzsikus tagjait!

A közös nagyapa, Mácsingó György „Gyurka” (1903–1961) primás volt. Tizennégy gyereke közül az ő fiai többek között Moldován Imre „Emeric” kontrás (1924–1994), aki még az anyja vezetéknevét kapta, Mácsingó Albert bőgős (1925–?), és Mácsingó Ignác „Náci” primás (1929–?). Utóbbi Dévára költözött és ott is halt meg. A korábbi felvételeken találkozunk még Mácsingó Márton „Karcsi” bőgős (1934–1992), Mácsingó György „Gyurkuca” primás (1937–1999), valamint Mácsingó Sándor kontrás (1939–2004) játékaival. Gyurkuca fia, a nevét már román helyesírás szerint író *Macingo Nați* „Kicsi Náci” primás 1965. augusztus 18-án, Mocson született. A mostani gyűjtéskor hegedűjátékát Mácsingó Sándor kontrás fiai, az 1967. szeptember 16-án született *Macingo Liviu* kontrás, valamint a fiatal, 1976. január 1-én született, ám annál kiválóbban bőgőző *Macingo Alexandru* kísérték. A hatfős csapat másik három

A magyarpalatkai zenészek és énekesek (fotó: Farkas József)

A kolozsi zenekar (fotó: Farkas József)

tagja viszont a Kodobák közül érkezett: *Kodoba Lőrinc* (sz. 1947. március 25.) – aki Márton bátyja 2003-as halála óta inkább hegedül – szintén kontrázott, a két énekes pedig Lőrinc felesége és a húga. Előbbi *Kodoba Veronika* (sz. 1941. december 22.), aki Lőrincel közel harminc évig Kolozsváron lakott, utóbbi pedig a férje nevét felvevő *Demeter Ibolyka* (sz. 1950. április 11.).

A program jellegéből fakadóan elsősorban a cigány repertoárt kérdeztük. Mivel a palatkai muzsikusok már szinte kizárólag a román nyelvet használják, a legtöbb cigány dallamot románul énekelték. Ezek között természetesen sok régi magyar dallamot találunk, amelyeket a cigány etnikum örökölt meg és sajátjának érzi őket. Ezek nagyobbik része egész Erdélyben ismert és kedvelt dal. A keserveseket (*hore de jale*) ők egységesen *doina*-nak nevezik. Ez azonban nem helyes, hiszen a palatkaiak, valamint más erdélyi bandák által játszott négyeses, strófikus rubato dallamokkal szemben a *doina* egy specifikus, nem strófikus, improvizált zenei műfaj. Az adatközlő cigányzenészek azért mondják *doina*-nak, mert a tévében hallották, hogy a regáti zenéknél így nevezik a rubato dalokat (amelyek viszont tényleg nem strófikus doinák), így azt hiszik, ez a neve minden rubato dalnak. A cigány mulató nóták (*zili*) szintén félreértésre adnak okot. Ezekből tucatnyit ismerünk a különböző gyűjtésekből, azonban – mivel lükte-tésük, kontrakíséretük megegyezik a *lassú cigánytánc* dallamaiéval – a tánczásokban

gyakran keverik őket a magyar dallamokkal. Pedig ezeket a magyarok nem használták, a cigányok pedig nem táncolnak rá! A magyarok *lassú cigánytánc* dallamai között találjuk a legszebb, tizenegy szótagos népdalainkat és a tizenhat szótagos ún. *jajnátkát* – ez a mezősegi magyar dalkincs egyik legértékesebb része. (*Kihajtottam Virág ökröm a rétre...; Édesanyám, ha meguntál tartani...; Mondta nekem édesanyám...* stb. szövegkezdetű dallamok, avagy pl. a *Juhosoké*). Ezek énekes változatait – akár zenekari kísérettel, akár a cappella – több gyűjtés is őrzi. Ezzel szemben a cigány *zili* dallamokról kevés énekes felvétel készült, ezt volt hivatott pótolni a mostani gyűjtés. A két énekes aszszonytól zenekari kísérettel a nap folyamán közel tíz ilyen dallamot rögzítettünk, amelyek közül több valamelyik muzsikus vagy hozzátartozója kedvenc dallama volt. Ehhez jöttek még a tánczásokban *szökösnek* nevezett román és cigány *bătuta* dallamok énekelt változatai. Ezek mellett románoknak játszott táncrendeket is rögzítettünk. A táncok sorrendje: *de-a lungu*, *bătuta*, és a végén a sebes tánc, azaz *joc repede*.

Magyarpalatka a II. világháború idején Észak-Erdéllyel Magyarországhoz került. A faluban akkortájt egyetlen zsidó család élt, akiket elhurcoltak. Cigány szolgálóik voltak, így jól emlékeznek rájuk, de kifejezetten zsidó dallamot a zenészek nem ismertek. A gyűjtés során viszont eljátszották ennek a zsidó családnak a keservesét.

*

2014. DECEMBER 17.

SZTOJKA GYÖRGY ÉS ZENEKARA

(KOLOZS, ERDŐALJA)

A Kolozsvár közelében fekvő Kolozs hajdanán híres zenészközpont volt, ahonnan nemcsak a szomszédos erdőalji településekre (Györgyfalva, Ajton) jártak muzsikálni a cigányzenészek, hanem ötven kilométeres körzetben sokfelé hívták őket: északra a Kis-Szamos völgyébe (Bonchida, Válaszút), nyugatra a Fenes-völgyéig (Szászfenes, Magyarlóna, Tordaszentlászló), és délre egészen a Marosig. Emellett rendszeres muzsikálási lehetőséget biztosított számukra a több mint százéves kolozsi sós gyógyfürdő előkelő közönsége. Elmondásuk alapján általában minimum öten zenéltek együtt, a hagyományosabb vonós hangszerek – a két hegedű, a brácsa és bőgő – mellett viszonylag hamar bekerült a zenekarba az újabb tangóharmonika is. A kolozsi muzsikusok háromhúros, g-d¹-a hangolású brácsát nem használtak, csak a négyhúros, a klasszikussal megegyező c-g-d¹-a¹ hangolású hangszert említették, amelyen a gazdagabb, funkciós harmonizálás volt a jellemző. A legismertebb kolozsi cigányzenész dinasztia az Ármánok, a Lakák és a Sztojokák voltak. Kö-

folkMAGazin

LELŐHELYEK

TÁNCZHÁZ ALAPÍTVÁNY

FOLKMAGAZIN SZERKESZTŐSÉG

1011 Budapest,

Szilágyi Dezső tér 6. I. em.

Tel.: (1)-214-3521

Interneten megrendelhető a
www.folkmagazin.hu oldalon

NÉPTÁNCOSOK KELLÉKBOLTJA

1137 Budapest, Katona József u. 21.

Tel.: (1)-239-1199

ÍRÓK BOLTJA

1061 Budapest, Andrássy út 45.

Tel.: (1)-322-1645

KALÁKA ZENEBOLT

Bp., V. ker., Bárczy István utca 10.

Tel.: (1)-267-5331

A FOLK

1074 Budapest, Dohány u. 84.

Tel.: (1)-351-3341

MESTERPORTA

1011 Budapest, Corvin tér 7.

Tel.: (70)-244-8432

ETHNOSOUND

Bp., VIII. ker., Krúdy Gy. u. 7.

Tel.: (1) 266-8105

zülük többen beköltöztek Kolozsvárra, ahol városi zenészekként működtek tovább. Összesen huszonöt-harminc muzsikust tudtak felidézni, és büszkén mesélték, hogy a kolozsi cigányzenészekből alakult nagybanda az 1970-es évektől rendszeresen fellépett Románia nagyvárosaiban (Kolozsvár, Marosvásárhely, Bukarest). Elmondásuk alapján a zenekarban tíz primás, hat brácsás, hat bőgős és több harmonikás játszott együtt. Játékukról rádiófelvétel is készült. A vezető primás id. Sztojka György (1923–2003) volt, akinek fia, ifj. Sztojka György érkezett most hegedűsként a Fonóba.

A kolozsi zenészekkel számos gyűjtés készült. Martin György már 1963 decemberében vett fel legényes, csárdás és szopora dallamokat az akkor tizennyolc éves Ármán Lajos háromfős bandájától. Később, 1974 áprilisában Sebő Ferenc, 1979 októberében pedig Sárosi Bálint rögzítette id. Sztojka György zenekarának játékát. A muzsikások több Ármán Lajost is emlegettek. Az egyikük az 1928-as születésű Ármán Lajos „Bö-lönyi”, ő hallható Sebő Ferenc 1974-es felvételén. Ármán Lajos „Kicsi Laji” (1945–1991) Tordára költözött, és állítólag az ital vitte a sírba. Említést tettek még id. Sztojka György testvéréről, Sztojka Lajosról (1926–2000 k.), valamint egy Lakó Ferenc (1937–1977) nevű primásról is. Kolozson több kitűnő brácsás emlékét őrzik a hangfelvételek. Közülük a legkiválóbbak: Culi János „Kucsi” (1909–1970 k.), ő Kovács Simon „Buráló” magyarlónai primással muzsikált rendszeresen; Lakatos József (1928–2004), aki a fent említett 1963-as gyűjtésen játszik; Mácsingó József (1910–?) pedig az 1974-es gyűjtésen hallható. Máig emlegetik az id. Sztojka Györggyel muzsikáló, vele közel egyidős Bucea József „Gidali”-t, és az inkább románoknak zenélő Ármán József „Gegesi”-t (1936–1994 k.). Sajnos, mára mind meghaltak, és utánpótlás Kolozson már nincs. A kolozsi bőgősök közül ketten is jártak korábban a Fonóban: Titi Sándor „Lala” – akinek bemutatása alább olvasható – mellett Filaton József „Pupu” (sz. 1961.), aki viszont nem a kolozsiakkal, hanem a fejérdi, majd a páncélcsehi és récekeresztúri zenészekkel érkezett Budapestre. Érdekeség, hogy – balkezesként – ő fordítva fogja a hangszerét, ami azonban nincs áthúrozva.

Ifj. Sztojka György 1955. augusztus 1-én született Kolozson. Az Utolsó Óra 1997 őszi gyűjtésekor az eredeti tervek szerint apjával érkezett volna, aki akkor már beteg és erőtlén volt, így nem vállalkozott a budapesti utazásra. Ezért jött másik hegedűsnek az a Szamosfalvára beköltözött Laka „Kicsi” Aladár (1926–2002), akit akkor még nem ismert a tánczás közönség, azonban ma-

gabiztos és elegáns játéktípusa és széles repertoárja miatt szinte berobbant a köztudatba. A gyűjtés öt napja alatt kilenc órányi értékes folkloranyagot rögzítettünk velük. Brácsásként Aladár sógora, Laka Gyula „Gyenge” (1929–?), bőgősként Titi Sándor „Lala” működött közre az akkori felvételeken. Az azóta eltelt bő másfél évtized jelentősen megtizedelte a muzsikusokat, így a mostani gyűjtésre ifj. Sztojka György kísérőjeként a kolozsi bőgős, Titi Sándor mellett brácsásnak a mérai ifj. Tóni Rudolf érkezett a Fonóba.

Ifj. Tóni Rudolf brácsás 1967. május 21-én született Mérában, apja id. Tóni Rudolf „Kormos” (1948–1992) volt, akinek játéka az Árusok mellett számos mérai gyűjtésen hallható. Ifj. Tóni Rudi az 1980-as évek közepétől a kétezres évek elejéig rengeteg erdélyi és magyarországi hangfelvételen muzsikált, ifj. Fodor Neti Sándorral még Ausztráliába is meghívták őket zenélni. Nem csak ő örökölte apja játékmódját, hanem azt fiának is továbbadta, a jelenleg Londonban élő legifjabb Tóni Rudolf (sz. 1983.) szintén megtanult kontrázni. Bár széles repertoárral rendelkező muzsikos, több, Kolozson használatos nótát nem ismert. (Ilyen volt például az *Ustyen, ustyen...* szövegkezdetű cigány karácsonyi kánta, vagy egy györgyfalvi hajnali nóta.) A bőgős, *Titi Sándor „Lala”* 1939. augusztus 8-án született Kolozson. Apja, Lakó Sándor (1909–1981) brácsás volt. Lala a mai napig remekül muzsikál, a sebes csárdásban és a csingerálásban előszeretettel penget, különféle ritmusvariációkkal téve még izgalmasabbá a zenekari összjátékot. Emellett kiváló énekhangja van, és sok cigány szöveget ismer. Egy-egy cigány asztali nóta eljátszásakor gyakran találkoztunk a proporció eszközével: ugyanazt a dallamot a rubato, lassú lüktetés után giusto csárdás tempóban is eljátszották.

Györgyfalván a magyarok legényest (*figurás*), csárdást és szaporát jártak, míg a kolozsi román táncpár az alábbi táncokból állt: *românește* (ami a *de-a lungu* helyi neve), *mu-reșana* (ami a *târnavéana*-val megegyező férfitánc), *ceardaș* (azaz csárdás) és *hârtaș*. Mivel zsidó dallamot a muzsikások nem ismertek, a gyűjtésen elsősorban a cigány repertoárt kérdeztük. A megszámlálhatatlan mennyiségű cigány keserves és asztali nóta (*zili*) mellett *cigánycsárdához* és *csingerálás*hoz játszott dallamok kerültek terítékre. Ezekon kívül rákérdeztünk a szomszédos települések dallamaira is. A zenészek a györgyfalvi legényesek és a többnyire népies műdalokból álló csárdások mellett tordaszentlászlói lakodalmi marsot és bonchidai cigánycsárdást is muzsikáltak.

Árendás Péter

Népművészet Mestere Díj 2015

Berszán Fülöp énekes-zenész, az archaikus gyimesi énekes és zenei, valamint néptáncművelés megőrzéséért, továbbörökítéséért

Csibi Gyuláné szűrőhímző, a több évtizedes, a hagyományos hortobágyi népviseletet híven tükröző szűrőhímző tevékenységéért

Dezsőné Kádár Erzsébet énekes, a mezősegyesi magyar népdalkincs ápolásáért, megőrzéséért

Hajdu Józsefné táncos, varró-hímző, az 1976-ban megalakult Bogyaizs-lói Hagyományörző Egyesület alapító tagja, táncosa, szervezője

Legedi László István furulyás, a moldvai csángó furulyás zenekultúra továbbélteséért, széleskörű megismertetéséért, valamint a furulyamuzsika szülőföldjén történő visszatánításáért

Nepp Dénes szíjgyártó, a magyar szíjgyártó mesterség és lószerszám-készítés hagyományainak megőrzése, továbbvitele és továbbfejlesztése, valamint hazai és nemzetközi elismertése érdekében négy évtizedig végzett kiemelkedő szakmai tevékenységéért

Neső Sándor csont-, szaru- és fafaragó, példamutató életműve, technikai tudása, a hagyományokhoz való hűsége elismeréséért

Radics László mézeskalácsos, a debreceni ütőfás mézeskalács-készítés hagyományainak változatlan minőségű továbbélteséért

Szántó Ferenc pásztor, furulyás, hegedűs és táncos, a Maros-Küküllő-vidék népzenejének és néptáncának hiteles tolmácsolásáért és továbbadásáért

Tóth Sándorné énekes, táncos, sokoldalú, több évtizedes, hagyományt ismerő és megismertető tevékenységéért, énekes, táncos tudásáért, együttesi munkájáért

Anca Giurchescu (1930–2015)

„Karizma, igazi érdeklődés és az egyedüli igazság birtoklásáról lemondó bölcsesség”

Anca Giurchescu a nemzetközileg ismert néptánckutató, a Nemzetközi Hagyományos Zenei Tanács Néptánckutató Csoportjának tiszteletbeli elnöke, a Roehampton Egyetem (London) díszdoktora, a Román Tudományos Akadémia Néprajzi és Folklor Intézetének egykori főmunkatársa, a Magyar Néprajzi Társaság külföldi tiszteleti tagja 2015. április 4-én elhunyt.

1949-től ritmikus táncot tanult a Bukaresti Testnevelési Egyetemen. 1953-ban kutatói státuszt kapott a bukaresti Néprajzi és Folklor Intézet Néptánc Osztályán. Ettől kezdve közel kétszázötven településre kiterjedő terepkutatása és elmélyült elméleti munkája révén aktívan részt vett a román néptánc-kutatás megalapozásában és fejlesztésében. Ez az időszak 1979-ig tartott, amikor Anca Giurchescu elhagyta az intézetet, ahol főmunkatárs volt. Dániába emigrált családjával, ahol politikai menekült-státust kapott, de ott sem hagyott fel kutatómunkáját. 1989-ben, a kommunista rezsim összeomlása után tovább folytatta 1968-ban elkezdett kedves témáinak kutatását a cáluš szokás-komplexum mai átalakulásának folyamatáról és a roma kisebbség táncgyományáról. Ezek mellett számos más témával is foglalkozott, például a tánc és a politika kapcsolatával, a tánc mint etnikus szimbólummal, a kisebbségi és többségi kultúra kérdéseivel, a néptáncsal a színpadi előadás kontextusában, a strukturális elemzés elveivel, a strukturális tipológia és a klasszifikáció kérdéseivel, a táncalkotás folyamatával,

az improvizációval, a tanulással, átadás-átvétellel. Saját megélt tapasztalatai alapján kutatta, hogyan használta a kommunista kultúrpolitika a hagyományos kultúra szimbolikus elemeit saját politikai céljainak legitimációjára. Ezekről a témákról Anca Giurchescu több mint száz tanulmányt publikált életében.

Bizonyosak lehetünk, hogy életrajzírói mindezeket az eredményeket említeni fogják az ezután készülő táncantropológiai vagy folklorisztikai témájú lexikonokban, legyenek azok európai vagy globális érvényűek. De valószínűleg egyikük sem fogja méltatni felejthetetlenül kedves személyiségét, a kutatás iránti elkötelezettségét és kiemérelhetetlen energiáit, amiket a hagyományos táncok kutatásának fejlesztésére fordított. A lexikonok címszavai mit sem tudnak majd az oktatás és a jövő tánckutatóinak nevelése iránti lelkesedéséről. Egyetlen egyetemen sem kapott katedrát, mégis sok olyan fiatal van az Egyesült Államoktól Nagy-Britanniáig, Norvégiáig, Romániáig és Magyarorszáig, aki az ő tanítványának vallja magát. Tizenöt éven át rendszeres előadója volt az EU Erasmus programja által támogatott intenzív etnokoreológiai kurzusoknak, amelyeket a Trondheim Egyetemen tartottak, ahová tizenöt európai egyetemről érkeztek résztvevők. Hallgatóságát mindig elvarázsolta közvetlen stílusával, hatalmas tereptapasztalatával és szellemes értelmezéseivel. A londoni Roehampton Egyetem díszdoktori címmel jutalmazta nemzetközileg elismert oktatói tevékenységét.

Nem biztos, hogy a lexikonok említeni fogják a terepmunka iránt tanúsított buzgóságát, ami életének nagy szenvedélye, legkedvesebb tevékenysége volt. Ennek érdekében nem kímélte gyengülő izomzatát és nem törődött egyre nehezedő lélegzetével. Mint a terepmunka módszertanával foglalkozó munkabizottság elnöke számos „ex-

Anca Giurchescu néhány fontosabb írása:

„Időszzerű kérdések a román néptánc kutatásában”. *Táncstudományi Tanulmányok* 1975, 191-204.

„The dance discourse: dance siutes and dance cycles of Romania and elsewhere in Europe.” (A táncos közbeszéd: táncszövegek, táncciklusok Romániában és Európa más részén). *Dance Studies* (1987) 11:9-71. Jersey, Channel Islands, United Kingdom: Centre for Dance Studies.

„Theory and Methods in Dance Research: A European Approach to the Holistic Study of Dance” (Elmélet és módszerek a táncutatásban: A holisztikus szemléletű táncutatás európai módszere). *Yearbook for Traditional Music*, Vol. 23 (1991), pp. 1-10. Published by: International Council for Traditional Music (with Lisbet Torp)

„Romanian Traditional Dance: A Contextual And Structural Approach” (A román hagyományos tánc: Kontextuális és szerkezeti megközelítés), Published 1995 by Wild Flower Press, 427 pages (with Sunny Bloland)

„Experiencing the field: Fieldwork research theory, methods and experience” (Terepkutatás: elmélete, módszerei és eredménye) In. Anne Margrete Fiskvik and Marit Stranden (Eds.): (Re)Searching the Filed. *Festschrift in Honor of Egil Bakka*. 213-226. 2014, *Fagbokforlaget*

pedíciót” szervezett a Nemzetközi Hagyományos Zenei Tanács etnokoreológus tagjai számára. E felejthetetlen alkalmakon a résztvevők új kutatóélményeket szerezhettek, s megoszthatták egymással korábbi módszertani tapasztalataikat. Komoly elkötelezettségről szóló szavai: „A mi kutatásainkban a legnagyobb kihívást a másokkal való kapcsolatteremtés és párbeszéd kialakításának képessége jelenti. Ehhez a fajta kommunikációhoz ügyesség és jó fölkészültség kell, de legfőképp karizma, igazi érdeklődés és az egyedüli igazság birtoklásáról lemondó bölcsesség”.

A magyar néptánckutatók számára Anca Giurchescu főként Martin Györggyel való szoros szakmai kapcsolata és az 1960-as és 1970-es években végzett közös kutatásaik révén ismert. Kapcsolatai a magyar néptánckutatókkal Martin halála után is megmaradtak. Barátságot kötött az új generáció tagjaival is, ami számos közös gyűjtőutat eredményezett Romániában és Magyarországon.

A világ tánckutatói hálása Anca Giurchescu áldozatos munkájáért és igyekezőnk megőrizni emlékét a jövő számára.

Felföldi László

**Hangszerek, Tokok,
Kellékek, Javítás**

**Népzenei CD-k teljes választéka
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY**

Cím: Budapest VII., Dohány u. 84.
Bejárat az Almássy utca felől

telefon/fax: 351-3341,
Mobil: 06/30 954-9903, 06/30 399-5042

E-mail és Web Site:
pro@t-email.hu, <http://www.afolk.hu>

Nyitva tartás:
hétfőtől csütörtökig: 10:00-17:30,
pénteken: 10:00-17:00

Üzenet H. Bélának, „a” Prímásnak

Örök életemben bänni fogom, hogy kedves felszólításodra ott, a Lövőház utcában nem ittunk meg együtt néhány fröccsöt 2013 júniusának derekán.

A gyermekemért rohantam az iskolába és, persze, késésben voltam. Gondoltam, majd visszafelé megkereslek, de a gyermek nagyon focizott az udvaron, így elkerültük egymást. Pedig lett volna mit megbeszélni. Örökzöld témáinkat: a népi hegedű és a duda szertedgazó, egymásra épülő kapcsolatrendszerét, Európa egyik legegyszerűbben fennmaradt vonós parasztszenéjének, a széki muzsikának csodálatos világát, a dudán játszható széki dallamok sokaságát, Bartók Béla dudagyűjtéseinek tanulságait, Kodály Zoltán felvidéki gyűjtéseinek sokszínűségét, Lajtha László hangszere anyagának gyöngyszemeit.

Beszélnünk kellett volna az elkészült, már kiadott és még kiadásra váró filmekről, a nyári táborok programjáról, a tököli kocsmák csuda-világáról, és Isten tudja, hogy még miről...

*

Először egy Szolnoki Néptáncfesztivál esti táncházában találkoztunk 1981-ben. Mi még küzdöttünk az akkordokkal, és egy tüzes szerb tánc, a Čačak kolo muzsikálásánál beálltál mögém fűgőzve a szólamot. Dicsérted a zenekart, a zenét, a hangulatot. Azután egy győri vonaton futottunk össze, ahol már ismerősként üdvözöltél. Nem is tudod – mert nem mondtam –, hogy milyen sokat jelentettek nekem ezek a találkozások. A büfékocsiban átdumáltuk a menetidőt, észre sem vettük, hogy már Budapesten vagyunk. Bonyhádon is jót „szakmáztunk” a táncház szünetében, ahol alaposan kikérdeztél a mohácsi dudagyűjtéseimről és a medinai szerb hegedűs, Milán bácsi repertoárjáról, a grábóci szerb búcsú hangulatáról.

Egyszer hangosan megjegyezted a Néprajzi Múzeumban, hogy én vagyok az első muzeológus, aki meghívott egy szakmai napra. Jót beszélgettünk, megérte.

Füzes Endre (1932–2015)

Dr. Füzes Endre 1932-ben született Döbröközön, tanulmányait a pécsi ciszterci gimnáziumban és a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán, néprajz-muzeológia szakon végezte. 1955-től nyolc éven keresztül a pécsi Janus Pannonius Múzeum néprajzos muzeológusaként, majd 1964 és 1980 között Budapesten a Művelődési Minisztérium múzeumi főosztályának csoportvezető főelőadójaként tevékenykedett. 1980 és 1986 között az MTA Néprajzi Kutatócsoport tudományos főmunkatársa volt. 1986-tól 1995-ig, nyugalmazásáig főigazgatóként vezette a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumot. Nyugdíjba vonulása után évtizedeken keresztül elnöke volt a Népi Iparművészeti Tanácsnak, több éven keresztül tagja volt a Millenniumi Emlékbizottság titkárságának, majd közel egy évtizeden keresztül elnökölte és irányította a Magyarországi Tájházak Szövetségének munkáját. Munkássága felbecsülhetetlen értékű a magyar népi építészet és népi kultúra megőrzése szempontjából.

Nagyon örültem, hogy támogatni tudtuk NKA-as időszakomban az általad készült szakmai filmek DVD-formátumú megjelenését. Persze annyi pénz nem volt, hogy teljes kiadás szülessen, de elkezdjük a munkát. Tudtuk mindketten, hogy sokat kell még lobbizni, hogy a filmek teljes egészükben megjelenhessenek. Azt is tudtuk, hogy amire ez megtörténik, már a DVD is elavul mint adathordozó. Minden múlandó, ezzel mindketten tisztában voltunk.

Közben kollégák lettünk a Hagyományok Házában, és örömmel fogadtuk a Baráti Kör rendezvényére szóló kedves meghívódat. Nagyszerűen éreztük magunkat, még táncoltunk is. De jó prímás muzsikált ott! Életem egyik nagy élménye volt, amikor együtt lebettünk Gyulán egy nyári közös produkció keretében a kétezres évek elején. Büszkén mutattad meg a várost, a várat, a „100 éves” cukrászdát, a vésztői romokat. Többen zúgolódtak a csapatban, hogy milyen sok programot szerveztél össze, közben nem vettük észre, hogy életre szóló, jól felépített élménnyel lettünk gazdagabbak.

Egy fröccsözés során meséltél Éri Péterrel közös tököli kirándulásokról, amikor – betévedve az ottani legjobb vendéglőbe – az ottani rác-horvát közönség kikövetelte, hogy azonnal muzsikáld el nekik a Tamo daleko... című keringőt. Neked ezt teljesítened kellett, mert a tököli rácok nem tréfálnak, de ha valaki a „sajátjukat” elmuzsikálja, akkor a vendégszeretetük határtalan. Ti is jót mulattatok abban a kocsmában, ott, a kispac mellett. A tököli rác bálók utolsó felvonása általában ebben a kocsmában zajlik még napjainkban is. A Vujicsics Együttes fellépésén is muzsikáltunk együtt több alkalommal Szentendrén, ezek felejthetetlen élményeim maradnak.

Nem játszottuk hanghordozóra a tervezett duda-hegedű duettünket, de se baj, majd az égi hanglemezkidót meggyőzzük e muzsika nagyszerűségéről. Csak foglald a helyet, jövünk mi is nemsokára!

Szabó Zoli, „a dudás”

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ

Várkert Bazár

2015. szeptember 21. 19:00

Kislányom, Anne Frank – Budapest Táncszínház

2015. szeptember 22. 19:00 – Rítus – Szegedi Kortárs Balett

2015. október 20. 19:00 – *Insomnia* – Szegedi Kortárs Balett

2015. október 21. 19:00

A jövő csillagai – Magyar Táncművészeti Főiskola

2015. október 22. 19:00

Sírnak a harangok... – Magyar Nemzeti Táncegyüttes

Hagyományok Háza

2015. szeptember 27. 10:30 – Csodaszarvas – Duna Művészegyüttes

2015. október 18. 10:30

80 nap alatt a Föld körül – Budapest Táncszínház

Marczi Közösségi Tér

2015. szeptember 18. 19:00 – *time4* – Ilona Pászthy – IPTanz (D)

2015. október 1. 19:00 – Morgan és Freeman – Fehér Ferenc

2015. október 12. 19:00 – Szemünk fénye – Góbi Rita Társulat

2015. október 13. 10:30 – Hamupipőke – Duna Művészegyüttes

2015. október 14–15. 10:30; 15:00

Lúdas Matyi – Magyar Nemzeti Táncegyüttes

2015. október 27. 19:00

X, Y, Z – Gera Anita és a Magyar Táncműhely-(R) Evolúció

2015. október 30. 19:00 – *Suspiros* – Sólhajok – Pirók Zsófia

www.nemzetitanctanzinhaz.hu

Péter László székely „panoptikuma” – IV.

Válogatás Péter László: *Kérésztapám nadrágja* című kötetéből (Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2011.)

MITŐL LENNE GYERMEK?

Megnősült az egyszeri agglegény szülei nagy örömeire. Titokban már azt gondolták, hogy valami kálík-féle, s hogy már soha nem lesz nős ember belőle; s ne, még menyire! Most megelégtelte a legényéletet, a kocsmázást, fogta magát s megházasodott! Még belé vagyonos családból való leányt talált magának!

Az igaz, hogy az a leány se nagyon kellett a legényeknek. Nem volt valami szépség, inkább valami olyasmi, mint cipók között a bodega. Valami hibája mindkettőnek volt, de hát végtére is egymásra találtak.

Megvolt a nagy öröm mindkét családban, s meg a lakodalom hamarosan, a vőlegény pedig hazavitte a menyasszonyt. Egy ideig úgy nézett ki, a fiatalokkal minden rendben van. A tisztaszoba az övéké lett, s éldegéltek csendben, látszólagos boldogságban az apai házban. Hanem eltelt egypár hónap, el egy év, két év... A szülők bizony egyre türelmetlenebbek lettek. Az anyósnak fel vót vágva a nyelve, csipkelődött, példálózott, s a menyecskét egyre durvábban szóltá le, már a faluban is... Ki is mondta, ápertén!

– Azt a mihaszna málészájúját! Csak meresztgeti otthon a kürepcit, gyermek meg nincs. Pedig az én fiam, micsoda fess ember, így s úgy! – s mit tudom én, szidalmazott és dicsekedett, hogy az ő fiánál jobb embert keresve se talált volna, s most meg, még egy gyermeket se képes szülni neki. S hát!

Az anyós azonnal meg is bánta, amit mondott, mert helyben visszakapta a menyecskétől:

– Mitől lenne gyermek, anyám? Tán biza a szék lábától?

*

HOGY LETT MEG REBI?

Nemcsak manapság követnek el huncut dolgokat az emberek, a falusiak is tudták ám, hogy kell béhevíteni a kuptorba. Egyszer, jó régen, kalákában hordták haza a szénát. Alkonyattájt rakták fel az asztagot a szekerekre szép sorjában, s ki hova tudott, felkapaszkodott azonnal, hogy ne kelljen gyalognia hazafelé.

Bíró Péter bám még fiatal volt, hetyke bajszos parasztember. Az utolsók között rakodott serényen, előtte meg Rebi ném hajlon-

Grafika: Péter László

gott, akkor még jó csicses-faros menyecske. Ők ketten valahogy egymás mellé verekedtek, s munka közben titkon szemezgetni kezdtek egymással. Az utolsó szekéren jutott csak hely nekik, de nem nagyon bánták, mert a szekeret nem pakolták meg egészen, más nem szállt fel utánuk, s így jó sok hely maradt számukra. Jól elnyújtózkodhattak, beszélgettek, nevetgéltek... Ebből lett a baj: a szekérdöcögésnek eredménye lett, s a menyecske egy idő múlva illegetni kezdte magát, meresztgetni kezdte a kúrpecit. Ettől Péter bám is izgalomba jött... Addig-addig forgolódtak, tekeregtek, hogy végül szűk lett a hely: Rebi néznek hanyatt esett jól a fekvés, a fiatalembernek meg hasmánt. Aztán hazáig valahogy egybecuppantak...

De nem is látta senki őket, mert a szekérsor legutoljára voltak. Szemtanúja nem volt az egyszeri esetnek. Vagy, aki látni vélte, az elfordult. Aztán kilenc hónap múlva, megszületett a kis Rebi. Mondták is – a hátuk mögött – sokáig:

– Hát ez kiköpött Péterke...

*

E' MÁN EROTIKUS

Egy idő elteltével elfelejtették a lakodalmat. Teltek-múltak a napok, János és Regina folytatták megszokott életüket, nappal dolgoztak, éjjel pihentek.

Volt nekik egy régi faliórájuk, amit a német szomszéd hagyott rájuk, amikor a nagy háburu végén száműzték, deportálták őket. Ez az óra hangosan ketyegett és minden órában csendült. Egy ideig bosszankodtak rajta, de csak nem vették le a tisztaszoba faláról: drága portéka volt. Egy idő után pedig úgy reászoktak az óraketyegésre, nélküle szinte aludni sem tudtak volna.

Történt egy éjszakán, hogy az óra járásában hirtelen megállt, a babona szerint ilyenkor közeli hozzátartozó leheli ki a lelkét. A háziak tudták, hogy ez valójában butaság: vagy beakadt valami fogaskerék vagy nem húzták fel az óraláncot. Felneszelt a csendre János bám, de nem nagyon akaródzott neki feltápaszkodni, egy ideig sóhajtozott, aztán inkább Regina német bökte oldalba:

– Te, Regina, hallod-e? Alszol? Áll a szerkentyű megint...

Regina ném alighanem álmodott valamit, mert ébredtében nagyon félreértette a dolgot, s a „szerkentyűt” másképp képzelte el!

Megörvendett, mert már régen volt, s nagy fürgén meglapogatta a dunyhát, aztán vaszkalni kezdett:

– Na, jól van, na – adta meg magát –, csak várj egy kicsiddég, amíg befordulok...

*

JÓZSI BÁM MEG A HŰSÉG

Józsi bám legénykorában szép szál, de vékony, gyengécske legény volt. Nyökögősnek született, ezért eléggé visszahúzódo természet volt, nem is igen kellett a lányoknak. Kellott azonban a lepcsés szájú Áninak, aki mindig, mindenben zsörtölődött s gyűlölködött. Ő meg azért nem kellett más legénynek, mert örökösén összevont szemöldökkel járta a világot. Így kerültek össze boldogan-boldogtalanul.

Telt az idő, volt már három gyermekük is, Józsi bám lassan Józsi bám lett, Ániból pedig Áni ném. Nem is lett volna ebben hiba, de az asszony szája mindig járt. Józsi bám nemigen járt sehova, legfeljebb ha küldték. Ha nem dolgozott, inkább csendben ücsörgött vagy portyázott az udvaron, a kertben. Ez tűnt fel Áni néznek, s

mennél tovább nézte, annál jobban billegett a logikája. Lesettegette egy ideig a nyári konyha ablakából a férjét, s összevont szemöldökén egyre mélyebbre húzódott a ránc.

Egyszeriben szörnyű gyanúja kerekedett: hogy Józsi azért sündörög folyton az udvaron, s a kertben, mert valami fehérnép, valamelyik szomszédasszony után koslat! Mennél jobban töprenkedett, annál hihetőbb lett a gondolat.

Egyszer épp, ahogy Józsi kerengett a kertben, a kertszomszédságban, a hambár oldalán megjelent egy gömbölyded farú menyecske: illegett-billegett, piszmogott a kerítés végében. Látta Áni ném, hogy Józsi épp arrafelé nézelődik. Valami pajzán, csalóka képek villantak fel az agyában. Na, ennyi kellett csak... Kirohant az udvarra, s nekirontott Józsinak! Lett nemulass!

– Józsi, az anyád szentyit, az apád erre-arráját, most megfogtalak, te csaló! Ki után leskelődöl, te? Nem szégyelled magad, elcsal a szomszéd kurváját?! A ménkü csapja le a létrájáról, majd kitépem én a haját! Hát azt gondolod, vak vagyok? Hogy nem veszem észre: te ejen-ojan haszontalan?! Na, lesz maj' szeretőzés, ha elkapom, ne félj... s lesz neked es, te hűtelen, te ganyé!!!

Azzal csépelni kezdte Józsi bámot valami durung félével, az meg védekezett, ahogy tudott, s próbálta csitítani Áni német:

– Te Á-áni, meg-ker-ker-gültél? Ha-gyod abba, a-asszon? Mi lelt, fé-éleszű, meg-hü-üjültél?

Egy darabig kergetőztek, mire észbe kaptak, már a nyári konyhában a sarokban verekedtek. Közben eltűnt a szomszédasszony a hambár oldaláról, mert csak a kapacsaként kapaszkodott fel: valami giz-gaszt fedezett fel az udvaron, s azt akarta kikapálni a virágos kertjéből.

Később nagy nehezen lehiggadt Áni, Józsi meg kiszedte belőle a baj okát. Csak somolygott magában, csóválta a fejét, s a végén kinyögte:

– Ho-ogy én me-egcsajjalak té-éged? Hát nem lá-átod-e, hogy né-éézek ki? S aa-az a fi-íjatal asszon? Há-át az hejzzám se jönne!!!

*

[meglett: megszületett; ápertén: egy az egyben, egyenesen; bébevitteni a kuptorba: befűteni a kemencébe (átvitt értelem); bodega: szegélytésztaból a tűzhelyen megsütött, lapos, száraz lepényféle; hambár: kukoricagőré; kálík-fele: nem egészen férfi; koslat: tekereg, jár valaki ki után; kúrpec: far, fenék; lepcsés: pletykás; vaszkal: vackolódik, izog-mozog]

Táncos a Bozótban

Az interjúalany: Kovács Norbert „Cimbi”

Kovács Norbert „Cimbi” néptáncos, koreográfus, a Népművészet Ifjú Mestere, Örökös Aranysarkantyús, szaknácádó, számos szakmai és művészeti rendezvény szervezője. Jelenleg Kiscsöszön él, és olyasmit próbál létrehozni, ami egyszerre jó a falunak, a tájnak, s azoknak, akik fontosnak vélik, hogy a népi kultúra több legyen, mint kulissza.

– Azt javasolnám, hogy kezdjük a legelején, hiszen azt sem tudom, hogy eredendően városi vagy falusi gyerek vagy-e. Honnan indultál?

– Városi gyereknek számítok. Devecserben születtem 1971-ben. Egy éves voltam, amikor a szüleimmel Ajkára költöztünk. Ott nőttem fel. Apám üvegyári iparos, édesanyám kereskedő. Először albérletben laktunk, aztán üvegyári szolgálati lakásban, később pedig a belvárosba költöztünk egy házigyári panellakásba, a buszpályaudvar fölé. Akkoriban ez komoly luxusnak számított. Hárman voltunk testvérek, így öten laktuk azt a lakást.

– Azért ebből nem következik a tánc...

– Nagyjából második lehettem az általános iskolában, amikor egy toborzó beszélgetés keretében találkoztunk az akkori táncegyüttes vezetőjével, Fülöp Lászlóval és a feleségével, Nagy Erikával. Ők vezették az Ajka-Padragkút Táncgyüttest.

– Hogy nézett ki egy ilyen „toborzás”?

– Bejöttek egy osztályfőnöki órára és reménykedtek benne, hogy találnak érdeklődőket a frissiben alakuló gyerekcsoportba. Ketten jelentkeztek egy osztálytársammal, aztán mindketten ott is ragadtunk. Akármilyen finoman fogalmazok, azt be kell vallani, hogy az iskolánkba nem a helyi elit gyerekei jártak. A fiúkat főleg a karate meg a dzsúdó érdekelte, és a lányok sem a hímező szakkört látogatták. Mi mint szekálható „népi rutyutyúsok” kilógtunk az egészből, lehetett is piszkálni emiatt minket. A barátom, Takács Péter velem együtt kitarzott, ő is eljutott addig, hogy táncolhasson a felnőtt táncgyüttesben. Sajnos már nem él.

Ahogy az évek múltak, átkerültünk a felnőtt csoportba. Persze közben, mint minden rendes együttesben, különböző belső viharok zajlottak, amik aztán vezetőváltásokat is hoztak. Fülöp Lacit egy veszprémi táncos, Heffler György követte. Ő a megyében példaképnek számított akkoriban, mert nagyon jól járta. Aztán Gyuri elhagyott minket és, mert nem adódott más, én meg sokat moco-rogtam, kineveztek a táncgyüttes vezetőjének.

– Gondolom, egy ilyen lehetőség szárnyakat ad. Mennyire érezted magad felkészültnek akkor, és mennyire voltál az?

– Szívesen vállaltam, mert úgy éreztem, hogy képes vagyok ellátni a feladatot. Később jöttem rá, hogy ez a megbízás akkor még „lötyögött rajtam”. Az együttes éppen egy korosztályos váltáson ment át, sokan lemorzsolódtak. A negyven főből egyik perccről a másikra kamaracsoport maradt, s nekem már ilyen körülményekkel kellett szembenéznem.

A tánc nálam nem szakmaként kezdődött, hanem hobbiként, de ahogyan az Ajka-Padragkút Táncgyüttes fejlődött, úgy változtak a súlypontok az életemben is. Sikerült lendületes, fiatal bandát összetoborozni.

– Akkor már te jártál osztályfőnöki órákra az általános iskolákba?

– Általános iskolákban is meg-megfordultunk, de főleg a középiskolásokat kerestük. '92-ben indítottuk az ajkai Csetlő-Botlő Néptáncgyüttest, ami két korosztályban majdnem nyolcvan fővel működött. De olyan időszak is volt, amikor három csoportra kellett, lehetett bontani őket korosztály és tudás szerint. Innen biztosítot-

Kovács Norbert „Cimbi” és Gaschler Beáta – fotó: Bányász Emerencia

A Veszprém-Bakony Táncegyüttessel a Pajtában – fotó: Bánhelyi József

tuk az utánpótlást, meg a középiskolásokból. A Bercsényi Miklós Szakmunkásképző és Szakközépiskola falai közül sok ügyes táncos került ki. Meglepő módon inkább a szakmunkás-tanulók közül. Az iskolának egyébként mindig volt saját csoportja, és akkoriban azt is én vezettem. 2002-ig tartott a történetem az Ajka-Padragkúttal.

– *Az olvasók nem fogják hallani a sóhajt a mondat végén. Mi történt?*

– A helyi politikával nehezen tudtam megértetni magamat, aztán eljutott odáig a történet, hogy már az együttesen belül is érezhető volt az ellenem folyó aknamunka. Végül én döntöttem úgy, hogy nem kell ezt erőltetni, és leköszöntem. Utána még vezettem egy ajkai csoportot, amelyik nem a város hivatalos táncegyüttese volt. Ez jót tett a városban a táncéletnek, mert így volt egyfajta rivalizálás. Kádár Ignácék kerültek közben Ajkára, és ebből aztán megint szövődött egyfajta barátság és együttműködés, aminek eredményeként a két csoport a megfelelő pillanatban össze is olvadt.

– *Közben mást is csináltál?*

– A feleségemmel, Gaschler Beátával vezettük a sümegi táncegyüttest. Ez nagyjából egy évtizedig tartott, ott is felduzzadt a létszám nagyjából száz-százharminc főre. Ebben a rendszerben a kisgyerekektől a nyugdíjasokig mindenki megtalálhatta a helyét. Ez most is működik, de már nem mi vezetjük, hanem egy régi tanítványom, Ramasz László, aki öt éves korában nálam kezdett táncolni, és Örökös Aranysarkantyús. Sümeg után jó pár évig foglalkoztunk a veszprémi összevont néptáncegyüttessel. Ezt az utóbbi három és fél évben vezettük Beával, a feleségemmel, és ott is elértünk egy olyan szintre, ahol újtárra lehet engedni a történetet.

– *Olyan, mintha könnyebben engedné el a vezetői tisztségeket és titulusokat, mint mások.*

– Nekem nincs olyasféle küldetéstudatom, ami miatt évtizedekig kellene együtteseket vezetnem. Inkább az való nekem, hogy segítünk, rendbe tegyük az emberi és szakmai viszonyokat, s ha van

olyan, aki helyben alkalmas a vezetésre, akkor nekem már nincs miért kapaszkodnom. Most Kiscsöszről irányítjuk, segítjük a más-hol tovább folyó munkát.

– *Hogy kerültetek Kiscsöszre, ami – amíg tömegközlekedéssel ideértetek, meggyőződhettem róla – a világ végén van, miközben a térkép szerint a világ közepén.*

– Hát, ez többszöri élet-újrakezdés során alakult így. Táncoz életem eleinte Ajkán képzeltem el, mert nekem az a közeg otthonos volt. Persze minden tervem akadályokba ütközött vagy elakadt a város vezetésén. Nem tudom, mi nem tetszett nekik bennem. Létrehoztunk egy komoly szakmai házat, legénykoromtól feljártam a fővárosba a „nagy szakmai házba”, s ott – ha kellett – pénzért vettem anyagokat, vagy csereberéltünk felvételeket. Panyíga mester sokat segített akkoriban. Aztán mi is kezdtünk felvételeket csinálni a Kis-Küküllő eldugottabb tájain. Jóban voltunk a székelykeresztúri Pipacsok táncegyüttessel is. László Csaba szervezte akkoriban a hagyományörző csoportokat. A gyűjtött anyagokra alapozva létrehozott szakmai ház mára már hatványozódott, hiszen a volt tanítványaim lemásolták és magukkal vitték az anyagokat. Így megvan már Badacsonytördemicen Szabó Csabáéknál, Litéren Vastag Ricsinél, a Zöldág Táncegyüttesnél.

A második életem Magyarpolányhoz kötődik. Ott volt egy időben a székhelyünk. A magyarpolányi tájház épületkomplexuma a Veszprém Megyei Közművelődési Intézet gondozásában, de a mi szakmai programunk alapján készült. Úgy indult, hogy elkészítettünk egy hosszú távú működtetési stratégiát, amiben a művészetoktatás mellett különböző képzési lehetőségek szerepeltek, s ennek részét képezte volna a helyi hagyományörzés felkarolása is. Ez szépen működött is, amíg a fenntartó a megszorítások miatt meg nem szüntette a Közművelődési Intézetet. Az általunk Padragkúton alapított művészeti iskola – erről az előbb megfellebbeztem – kiköltö-

zött Magyarpolányba és összebútorozott a helyi művészeti sulival, ami addig csak képzőművészettel foglalkozott. Az iskolát mi a saját egyesületünk keretei között hoztuk létre, de az egyesüléskor úgy döntöttünk, hogy legyen a fenntartó Magyarpolány, mert az önkormányzat – a nemzetiségi jellegre való tekintettel – kapott plusz normatív támogatást, amit az oktatásra fordíthatott. És a testület ezt így akarta. Aztán jött a KLIK, és minden összeomlott egy félév alatt. Eljöttünk Magyarpolányból, mert bérleti díjat akartak kérni tőlünk azért a házért, amit szó szerint mi magunk építettünk. A nagybátyám mint kőművesmester saját kezével húzta fel a kovácsműhelyt, és rakta a boltíveket meg a táncpajtát.

Azóta alapítottunk egy újabb iskolát és Kiscsöszön, saját tulajdonú ingatlanban újrakezdtünk mindent. Az a tervünk, hogy tanulva az eddigiekből, kicsit okosabban építjük újra az álmainkat. Kiscsösz elég gyorsan olyan közösségi hellyé vált, ahová az ország minden részéből jönnek, sőt a határon túlról is.

Ha valaki hazajön Uruguayból vagy Brazíliából, akkor az szinte biztosan benéz Kiscsöszre. Legutóbb Argentínából voltak itt táncos barátaink. Itt tartja edzőtáborait a bécsi Délibáb Néptáncgyűttes, a felvidékiek közül visszajáró vendégeink a Kismegyery Egyesületes táncosai Nagymegyerről. Minden évben itt vannak Erdélyből az udvarhelyi Kékiringó és Boróka tagjai, a keresztúri Pipacsok is visszatérnek. Rendszeres vendégünk a Hargita Együttes, de háromszéki iskolások is voltak már nálunk. Kárpátjáról is sokan érkeznek, mert az ottani Népfőiskolai Egyesülettel nagyon szoros kapcsolatot ápolunk. Idén nyáron a montreali Bokréta Táncgyűttes is itt töltött egy hetet. A lendvai Muravidék Táncgyűttes is járt már itt.

A hazaiak sem hanyagolnak minket. Miközben beszélgetünk, éppen a Szentendre Táncgyűttes és a győri Lippentő Táncgyűttes Fitos Dezső és Kocsis Enikő által vezetett összevont tábora ér véget.

Karikázó a Pajtafesztiválon – fotó: Kovács Norbert „Cimbi”

– *Hány embernek lehet Kiscsöszön szállást találni?*

– A faluban elalhat nagyjából százhusz-százötven vendég, de az is megesik, hogy kempinget kell kialakítanunk. Szerencsére a helyiek és a falu vezetése látja, hogy nekik is jó az, ami a mi házunk táján történik. A falunak van egy alapítványa, a „Kiscsösz Jövőjéért Alapítvány”, amelyik szorosan együttműködik a mi egyesületünkkel. Így meg lehet oldani, hogy az alapítvány pályázik a szálláshelyekért, mi pedig az egyesülettel létrehoztuk ezt a múzeumnak is nevezhető interaktív faluházat a szomszédban. A falu közepén található kultúrházat főleg a téli hónapokban szoktuk megtölteni emberekkel és programokkal.

– *Hányan laknak a faluban?*

– A hivatalosan bejelentettek nagyjából százharmincan lehetnek, de szerintem nyolcvannál nem több, aki életvitelszerűen itt tartózkodik. Minden évben meghal három-négy ember, a születések száma pedig elég alacsony. Az idén egyetlen baba született Kiscsöszön.

– *Kiscsösz környékének – túl az épített emlékeken – van bármilyen élő hagyománya?*

– Érdekes, hogy a néptánc nem nagyon fel-lelhető. Nincsenek olyan gyűjtések, amelyek az itteni táncéletet megmutathatnák. Ez azért furcsa, mert tőlünk északra a Rábaköz, Vas megye sok gyűjtésben szerepel. A másik irányban Zala és Somogy is rengeteg anyagot adott, ahogy kelet felé fordulva, a Mezőföld is gazdag saját hagyományt őriz. A Bakonyból van néhány halovány foszlány. A mi környékünk viszont szinte fehér folt. Kivételt talán csak Békefi Antal anyagai képeznek. Illetve, itt született, Iszkázon Nagy László. Ő, Szécsi Margit és Víg Rudolf gyűjtöttek ezen a vidéken szokásokat és dalokat. Ebből van egy elég jó anyag, ami – ha ártételesen is, de – utal arra, hogy errefelé is volt táncélet. Ez egy korán polgárosodott vidék, ahová a Somló meg a bortermelés miatt elért a város kultúrája. Több tehetséges pesti nagypolgárnak és politikusnak volt a környéken pincéje, ráadásul összeköttetésben volt a badacsonyi régióval is. Szerintem ez

Összehúzás a Dűvő táborban – fotó: Kovács Norbert „Cimbi”

Népművészet Ifjú Mestere 2015

Antal Imola vászonszövő; *Dragony Gábor* citerás, a Nyíregyházi Művészeti Szakközépiskola tanára; *Gyémánt Ádám* Aranyarsarkantyús és *Gyémánt-Csontos Lívía* Aranygyöngyös táncos, a Rege Táncgyűttes művészeti vezetői megosztott díjként; *Horváthné Kovács Katalin* hímző, a Csornai Múzeum munkatársa; *Kecskeméti Róbert* iparművész, népi hangszerkészítő; *Salamon Soma* furulyás, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem hallgatója; *Tóth Zoltán* fafaragó

is nagyban hozzájárult a népszokások korai elhalványulásához. A környék falvait a népnyelv csak Bozótként emlegeti, s ebbe bizony Kiscsösz is belesik.

– *Fura, hogy a korán ható városi értékrendről beszélünk, miközben sok szempontból olyan ez a környék, mintha egy rossz pillanatban megállt volna az idő. Mintha nem is Vas és Veszprém megye határán lennénk.*

– Az egész Dunántúl egyik leghátrányosabb helyzetű vidékén vagyunk. Középen van, de mégis minden elkerüli a Bozótot. Iszkázról még csak-csak hallottak az emberek, de Kiscsösz mintha leköpött volna a térképről.

– *Persze, ennek nem csak hátránya van...*

– Sok az előnye. Az építészetet nem torzították el az elmúlt évtizedek. Az itt élő emberek igazi falusiak, a viselkedés, a beszéd, a gazdálkodás sok mindent megőrzött a múltból. Van innen mit méríteni.

Aki ide eljön, nem tud pizzát rendelni, és sok olyan dolgot nem talál meg, ami a nagyvárosi hétköznapiaknak része. A vendégeink néhány nap alatt átlényegülnek, visszakalandozhatnak „földközlebe”. Részben ezért tartunk állatokat is. Lovas kocsival hordjuk ki a ganét, azzal hordjuk be a zöldet. Kézzel kaszálunk, a gyerekek is szoktak kaszálóversenyt rendezni. A környezet, a háttér nagyon jó ahhoz, amit mi szeretnénk.

– *Mit is?*

– Nekem az a célom, hogy olyan tér jöjjön létre, ami nem nyomja agyon a falut, viszont lehetőséget ad arra, hogy sok ember kipróbálhassa, megérezhesse, hogy milyen a falusi élet. Ne érts félre, nem akarok mindenkit paraszttá nevelni, mert annak nincs létjogosultsága. Nekem elég, ha a „falura való felkészítés”, amit a hozzánk érkezőknek elmondok, célba talál. Nem nagy dolgokról van szó, de a helyieknek oda lehet köszönni, a csikket mi szedjük fel azok után, akik elszórják. Meg úgy általában: itt más a viselkedés. Persze, nem mondom, hogy egy nagyobb táncház után a falu másik végén levő szállásra nem mennek nótázva a fiatalok, de azért ez más, mint a nagyvárosban. Ott üvöltözés van, és a kukák felborítása, meg ilyesmi. Azt szeretném, hogy az ide érkező fiatalok ne így viselkedjenek, ne tegyék tönkre a falu álmát, ne riasszák fel a pihenő jószágot.

A Pajtafesztiválra viszonylag sokan szoktak jönni, olyankor külön oda kell figyelni a vendégeinkre. Nagyon érdekes, ahogy a nagy pesti „példakép-emberek” is ki tudnak fordulni magukból.

– *Nem akarom tudni a neveket!*

– Meglepődne. Vannak, akiket meg kell dorgálni, mondván, hogy „nem otthon vagy, és ha otthon lennél, akkor sem illendő így viselkedni”. Furcsán hangzik, de ez is egyfajta küldetés. Meg kell tanulni, hogy a rohanó világ mellett van egy másik, emberibb világ, ahol

a közösség érték és fékezőerő is. Ma nagyon kellenek ezek a fékek. – *A falura érkezőket le lehet csendesíteni, de látod-e, hogy mit visznek magukkal az innen elmenők?*

– Azt látom, hogy egy táborban mi történik az elejétől a végéig. Ez a tinédzsereken mutatkozik meg leginkább. Egy hét alatt belesimulnak ebbe a világba, s ha nem is változik meg véglegesen az életük, nyomok azért maradnak. Azok, akik többször visszajönnek, elmélyíthetik magukban azt, amit itt magukra szedtek. Biztos vagyok benne, hogy ez hat. Persze, az is fontos, hogy mi miként viselkedünk. Nem csak magamra és a kollégáimra gondolok, hanem a mesterekre, akiket meghívunk a táborba, hogy tanítsák a fiatalokat. Nem véletlen, hogy vannak olyan országos hírű mesterek, akiket nem hívunk meg, és soha nem is fogunk meghívni. Egyszerűen azért, mert úgy gondolom, hogy nem úgy kell viselkedni, ahogyan ők teszik. Persze, vendégként szívesen látjuk őket is, de nem állítom példaként őket a gyerekek elé. Próbálok nagyon vigyázni arra, hogy a divatos ügyeket elkerüljük, és inkább azokat a dolgokat helyezzük előtérbe, amik természetes módon jönnek elő.

– *A zenében jól megfigyelhető a műfajok és stílusok keveredése, a népzene jól-rosszul magára öltő pop-rock, vagy éppen az igényesebb és érvényesnek ható próbálkozások. A táncban sincs ez másként, de talán kevesebb támponttal bír a befogadó. Te hogy látod a divatok és a néptánc összefüggéseit?*

– Szerintem ezt a kérdést tízévente fel kellene tenni. Mindig vannak régi vágásúak meg újítók. A világ folyton változik, s a mi szakmánk olyan, hogy nem lehet mindig ugyanazt csinálni. Ezért van, s az ösztön is azt adja, hogy a néptáncos siessen..., amíg meg nem tanulja, hogy hogyan érdemes nem sietni. Akkor van probléma, ha egy teljes generációt meg tud fertőzni az ilyen szemlélet. Amíg csak kisebb csoportokról beszélünk, addig mondhatjuk, hogy az ilyen törekvések új színeket hoznak.

– *Sokan panaszkodnak, hogy kihalt a táncból a lélek, és csak a minél több csapás, meg a Guinness-rekord számít.*

– Persze, erre is vannak példák, akár televíziós műsorokban is. Közben, aki panaszkodik, az is támogat bizonyos dolgokat. Már-már azon gondolkodunk, hogy jó-e nekünk a Fölszállott a páva című tévéműsor. Mert, ugye, egyébként hiányoljuk a televízióból a népzene, a néptáncot. Itt meg az történik, hogy mai csomagolásban megjelenítve sokkal több embert ér el, mint a hajnali négykor leadott – egyébként nagyon fontos! – réteg-műsorok. Itt is az van, hogy a televíziós igények mentén kell megfogalmazni érvényeset. Innentől pedig ez nagyon keskeny ösvény, hiszen külső igények vannak, amelyeknek meg kell felelni. A néptánc színpadi, tömbös megfogalmazása szerintem eleve a néptánc ellensége, de ne felejtjük el, hogy ez már a gyöngyösbokrétás időkben elkezdődött. A tánc-házmozgalom az egyetlen olyan szakmai-közösségi terület, ahol ebből ki lehet törni és visszamenni a néptánc valóságos formájához. A probléma gyökere ott van, hogy a tánc megfogalmazását a néptánc-csoportok nem merik és nem tudják az emberibb világba visszatoltni, ehelyett a következő évi gála és a minősítő rendszer lebeg a szemük előtt. A közönség torkán pedig mindig a tömbösített nagy formákat toljuk le. A szólótánc-verseny – a csoportos megmérettetésekhez képest – azért fontos, mert ott egyéniségek vannak és lehetnek. Itt is van olyan, hogy egy-egy példaképet kezdenek utánozni, és előkerülnek olyan manírok, amikre semmi szükség nem lenne, de ez régen is így volt. Mindig voltak, akik többet mutattak önmaguk valóságánál. Szerintem nem ezeket kell nyírni, vágni, szapulni, hanem meg kell mutatni, hogy lehet mást, lehet jobbat csinálni. Kiscsöszön mi nem mutatunk olyat, ami nekünk nem tetszik, s ha itt megfordulnak azok, akik azt a világot képviselik, akkor érzik maguktól, hogy itt ez nem működik.

Grozdits Károly

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

HÉTFŐ

„GREENFIELDS” ÍR ZENE ÉS TÁNCHÁZ minden páratlan hétfőn 19.00-22.00
Az ír zene sokféleségét, a költői (úgynevezett irodalmi tartalmú) és az egyszerű kocsmazenét egyaránt műveli az együttes, amelynek tánccházában tánc- és daltanítás, koncert és ösztánc szerepel. A daltanítás angol nyelven folyik, minden esetben a magyar fordításokkal együtt.
Belépőjegy: 700 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

NÉPTÁNCTANFOLYAM
hétfőnként 19.00-21.45 óráig
Vajdaszentiványi táncok
Oktatók: Bánhegyi Nikoletta és Bohus György
Napjegy: 1.300 Ft
Bérlet: 1.000 Ft / alkalom / hó
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu; www.aranytiz.hu

TÁNCOSLÁBÚ-TANFOLYAM
minden hétfőn
19.00-tól: kalotaszegi legényes
20.00-tól: vajdaszentiványi páros táncok
Oktatók: Strack Orsolya, Ágfalvi György
Belépő:
19.00-tól 20.00-ig, illetve 20.00-tól 22.00-ig
1500 Ft, ezt meghaladóan 2000 Ft az alkalmi díj
Szervező: Strack Orsolya
Tel.: 06-70-291-2487; orsolyastrack@gmail.com
Hagyományok Háza,
1011 Budapest, Corvin tér 8.
www.hagyományokhaza.hu

NÉPTÁNCOKTATÁS GYEREKEKNEK
Óvodás csoport:
minden hétfőn, szerdán 16.30-17.15
Gyermek csoport:
minden hétfőn, szerdán 17.15-18.30
A Bartók Táncgyűttes 1958-ban alakult. Zene- és táncrepertoárja felöleli az egész Kárpát-medencei néptáncot. Az együttesben tudatos utánpótlás nevelőmunka folyik: rendszeresen óvodás- és gyermekcsoport valamint ifjúsági csoport dolgozik a felnőtt együttes mellett.
Tanítók: Erdélyi Andrea (óvodás és gyermekcsoport), Pacsura Dávid (óvodás és gyermekcsoport), Sente János (gyermek- és ifjúsági csoport). Tanfolyami díj: 5000 Ft/hó
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu
www.bem6.hu, www.bartoktancegyuttas.hu

KEDD

„MUZSIKÁS” GYERMEKTÁNCHÁZ
Magyar néptáncok, népdalok, mondókák tanítása minden héten kedden 17.00-tól 19.00-ig
Közreműködik a Kossuth- és Prima Prímissima-díjas Muzsikás együttes

Tánccházvezetők: Littner Anita és Bejczy Bálint
A tánccház ideje alatt Gerencsér Valéria játszóház-vezető kézműves foglalkozással várja a gyerekeket, ahol kis vendégeink népi játékokat készíthetnek. Iskolás és óvodás csoportokat is szeretettel várunk, előzetes telefonos jelentkezés alapján.
Korosztály: 0-10 éves korig
Belépőjegy: 350 Ft
TEMI Fővárosi Művelődési Ház
1119 Budapest, Fehérvári út 47.
Tel.: 06-1-203-3868
fmh@fmhnet.hu; www.fmhnet.hu

A DUNÁNÁL – DALOLÓKÖR
LOVÁSZ IRÉNNEL
minden kedden 18.00 - 19.00
Gyógyító hangok – gyógyító hagyomány
A dalolás testi-lelki örömeért, egészségünk és harmóniánk fenntartásáért, az ősök hagyatékának megismeréséért, a hagyományainkban rejlő értékek és erők felfedezéséért, kincseink újra birtokbavételéért, népdalaink éneklésének lehetőségéért minden kedden összejövünk dalolni.
A kör nyitott, új vendégeket is szívesen látunk közös dal tanulásra, együtt éneklésre!
Vezeti:
Lovász Irén népdalénekes, egyetemi docens
Belépő: 1000 Ft, bérlet: 3500 Ft/4 alkalom
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu; www.bem6.hu
www.lovasziren.hu

KISTÜCSÖK
minden kedden 17.00-17.45
Gyermek néptánc 3-8 éveseknek
A foglalkozásokon a gyerekek megismerkednek a magyar nép hagyományával, táncával, gyermekjátékaival és dalaival.
Vezeti: Szalatnyai Erika néptáncoktató, zenetanár
Részvételi díj: 4.400 Ft/hó
Információ: 06-20-436-68-89
szalatnyaie@gmail.com
Cserepesház –
Zuglói Művelődési Ház
1144 Budapest, Vezér u. 28/b
Tel.: 06-1-363-2656, 06-1-383-1341
info@cserepeshaz.hu
www.cserepeshaz.hu

SZERDA

FONÓ SZERDA TÁNCHÁZ
minden szerdán 18.30-tól
Táncanyag: györgyfalvi táncok (Kalotaszeg)
Kezdők táncanárjai:
Busai Norbert és Busai Zsuzsanna
Haladók táncanárjai:
Szűcsné Urbán Marika és Szűcs Gábor
Muzsikál: Buda Folk Band
Belépő:
18.30-tól: 1.000 Ft
20.00-tól: 500 Ft
Fonó Budai Zeneház
1165 Budapest, Sztregova u. 3.
Tel.: 06-1-260-5300
www.fono.hu

NÉPTÁNCTANFOLYAM
szerdánként 19.00-21.45 óráig
Magyarpalatkai táncok
Oktatók: Tóth Bea és Tompa Attila
Napjegy: 1.300 Ft
Bérlet: 1.000 Ft / alkalom / hó
Aranytíz Kultúrház
1051 Budapest, Arany J. u. 10.
Tel.: 06-1-354-3400
otvos.gyorgyi@aranytiz.hu
www.aranytiz.hu

TÁNCOSLÁBÚ-NÉPTÁNCTANFOLYAM
minden szerdán
19.00-21.00 mezőkeszűi páros táncok
Oktatók: Strack Orsolya, Ágfalvi György
Belépő:
19.00-tól 20.00-ig, illetve 20.00-tól 22.00-ig
1500 Ft, ezt meghaladóan 2000 Ft az alkalmi díj
Szervező: Strack Orsolya
Tel.: 06-70-291-2487
orsolyastrack@gmail.com
Hagyományok Háza
1011 Budapest, Corvin tér 8.
www.hagyományokhaza.hu

NÉPTÁNCOKTATÁS GYEREKEKNEK
Óvodás csoport:
minden hétfőn, szerdán 16.30-17.15
Gyermek csoport:
minden hétfőn, szerdán 17.15-18.30
Ifjúsági csoport: minden szerdán 19.00-20.00
A Bartók Táncgyűttes 1958-ban alakult. Zene- és táncrepertoárja felöleli az egész Kárpát-medencei néptáncot. Az együttesben tudatos utánpótlás nevelőmunka folyik: rendszeresen óvodás- és gyermekcsoport valamint ifjúsági csoport dolgozik a felnőtt együttes mellett.
Tanítók: Erdélyi Andrea (óvodás és gyermekcsoport), Pacsura Dávid (óvodás és gyermekcsoport), Sente János (gyermek- és ifjúsági csoport). Tanfolyami díj: 5000 Ft/hó
Budavári Művelődési Ház
1011 Budapest, Bem rakpart 6.
Tel.: 06-1-201-0324
bem6@bem6.hu
www.bem6.hu, www.bartoktancegyuttas.hu

„KOLO” DÉLSZLÁV TÁNCHÁZ
minden szerdán 18.30-23.00 óráig
Délszláv (szerb, horvát és szlovén) népzene és táncok.
Táncitanítás: 18.30-tól
Tánccház: 19.45-től
Belépődíj: 700 Ft
Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

CSÜTÖRTÖK

„HÖCÖGŐ” TÁNCHÁZ
minden csütörtökön 17.00 órától
Kézműves foglalkozás, tánc-, játék-, énektanítás, jeles napok felelevenítése.
Kéthetente élőzene: Olasz György és barátai húzzák a talpalávalót
Belépő: 300 Ft

TÁNCHÁZAK, TANFOLYAMOK, FOLK-KLUBOK

Ferencvárosi Művelődési Központ
1096 Budapest, Haller u. 27.
Tel.: 06-1-216-1300, 06-1-476-3410
info@ferencvarosimuokp.hu
www.ferencvarosimuokp.hu

„HEJ, REGŐ REJTEM...”

Stoller Antal Huba koreográfus sorozata néptáncokról, népszokásokról sok vetítéssel
„A népművészetet megismerni, tanulni kell, hogy gazdag múltunkból építsünk jövőt.”

Időpontok és témák:

2015. szeptember 24., csütörtök 18.30

Európai tánc kultúra - Nemzeti tánc kultúrák
Kárpát-medence népeinek tánc kultúrája; régi réteg, új stílus

2015. október 22., csütörtök 18.30

Táncdialektusok: nyugati vagy dunai dialektus
Farsangi népszokások, születés, keresztelő, befogadó ritusok

2015. november 19., csütörtök 18.30

Középső vagy tiszai dialektus

Tavaszi, nyári, őszi szokásai, lakodalom

2015. december 3., csütörtök 18.30

Keleti vagy erdélyi dialektus

Téli népszokások, temetés

Az előadásokhoz kapcsolódóan archív fotókiállítás tekinthető meg a kamaraterem előterében.

Jegyár:

800 Ft, nyugdíjas/diák/terézvárosi jegyár: 650 Ft

Eötvös10 - Közösségi és Kulturális Színtér

1067 Budapest, Eötvös utca 10.

www.eotvos10.hu

„GUZSALYAS” CSÁNGÓ TÁNCHÁZ

minden csütörtökön 19.00 órától

Moldvai és gyimesi tánc ház és tánc tanfolyam csütörtök esténként.

Belépő: 800 Ft

Marczibányi Téri Művelődési Központ

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.

www.marci.hu

PÉNTEK

MOLDVAI ÉS VONÓS TÁNCHÁZ

minden páratlan pénteken 20.00-tól

Muzsikál a Berka együttes

Belépő: diákoknak 500 Ft, felnőtteknek 1000 Ft

Fonó Budai Zeneház

1116 Budapest, Sztregova u. 3.

fono@fono.hu

www.fono.hu

TÁZLÓ GYERMEKTÁNCHÁZ

minden páros héten pénteken 18.00-19.00

A gyermektánc ház az óvodás és kisiskolás

korosztály számára nyújt zenés-táncos,

mesés-játékos interaktív kapcsolódást. A

moldvai táncokon kívül mesék, dalok, énekes

körjátékok és ügyességi feladatok is várnak a

gyermekekre. Felelevenítjük az adott hónaphoz

kapcsolódó népszokásokat.

A gyermektánc ház vezetője:

Kemenes Anna

Jegyár: 500 Ft

Eötvös10 - Közösségi és Kulturális Színtér

1067 Budapest, Eötvös utca 10.

www.eotvos10.hu

www.tazlo.hu

TÁZLÓ TÁNCHÁZ

minden páros héten pénteken 20.00-00.30

A felnőtt tánc házban a tánc tanítást követően

szabadtáncal folytatódik az este: moldvai csángó

kör-, lánc- és páros táncok váltogatják egymást.

A tánc ház szünetében énekesünk, Enyedi Ágnes

csángó népdalokat is tanít.

A felnőtt tánc ház vezetője: Molnár Előd

Jegyár: 800 Ft; diák/nyugdíjas: 500 Ft

Eötvös10 - Közösségi és Kulturális Színtér

1067 Budapest, Eötvös utca 10.

www.eotvos10.hu, www.tazlo.hu

APRÓK TÁNCA

minden pénteken 17.00-18.30 óráig

Szeretettel várjuk azokat a játszani, táncolni,

énekelni, kézműveskedni vágyó gyerekeket és

szüleiket, akik szeretnének megismerni az

évkörhöz tartozó ünnepeink és jeles napjaink

szokásaival! Minden héten más hangszeren szól a

talpalávaló: dudu, tekerő, furulya, citera, hegedű,

koboz, gardon.

Belépő: 500 Ft/fő (2 éves kor felett)

Információ: Legeza Márta

Tel.: 06-1-225-6086

Hagyományok Háza

1011 Budapest, Corvin tér 8.

legeza.marta@hagyomanyokhaza.hu

www.hagyomanyokhaza.hu

ZURGÓ-DIÓ GYEREKTÁNCHÁZ

minden páros héten pénteken 18.00 és 19.00 óra

között

Soós Réka tanítja a táncokat, gyermekjátékokat és

énekeket. Muzsikál a Zurgó Együttes.

Belépő: 500 Ft; gyerek és diákjegy: 300 Ft

MOM Kulturális Központ

Budapest XII., Csörsz u. 18

www.momkult.hu

www.zurgo.hu

ZURGÓ TÁNCHÁZ

minden páros héten pénteken

20.00 és 00.30 között

Moldvai csángó népzene, tánc tanítás, daltanítás.

20.00-21.00: tánc tanítás Gyurka Fábiammal

21.00-22.00: tánc ház

22.00-22.20: énektanulás, közös éneklés Soós Réka

vezetésével

22.20-22.30: Nagy Bercel mesél

22.30-00.30: tánc ház

Belépő: 500 Ft; diákjegy: 300 Ft

MOM Kulturális Központ

Budapest XII., Csörsz u. 18

www.momkult.hu, www.zurgo.hu

SZOMBAT

MAGYAR TÁNCHÁZ

minden szombaton 17.00-00.00

17.00 - 18.00: Aprók tánca Horti Rékával

18.00 - 19.00: Játszóház Horti Zoltán vezetésével

19.00 - 20.00: Kalotaszegi (mérái) táncok tanítása

Bohus György és Bánhegyi Nikoletta vezetésével

20.10 - 20.30: Énektanítás Bánhegyi Nikoletta

vezetésével

20.40 - 00.00: Táncrendek

(változó zenekarokkal: Blaskó Csaba és zenekara,

Üsztürü zenekar, Góbé zenekar, Magos zenekar,

Salamon Beáta és a Méta)

Belépődíj:

500 Ft - Aprók tánca és Játszóház

700 Ft - Felnőtt tánc ház

Aranytíz Kultúrház

1051 Budapest, Arany J. u. 10.

Tel.: 06-1-354-3400

otvos.gyorgyi@aranytiz.hu

www.aranytiz.hu

NÉPTÁNC TANFOLYAM

szombatonként 17.15-18.45 óráig

Tánc tanítás: kalotaszegi legényes

Oktató: Bohus György

A tanfolyam díja:

- napijegy: 600 Ft

- bérlet: 500 Ft / alkalom / hó

Aranytíz Kultúrház

1051 Budapest, Arany J. u. 10.

Tel.: 06-1-354-3400

otvos.gyorgyi@aranytiz.hu

www.aranytiz.hu

„CSOBÁN” MOLDVAI ÉS GYIMESI

CSÁNGÓ TÁNCHÁZ

minden páros héten szombaton 19.00-01.00

A Csobán zenekar tánc házának első órájában

csángó gyimesi és moldvai tánc tanítás folyik

mindenkinek Tündik Tamás vezetésével, majd

énektanítás következik Szilágyi Angelikával.

Végül a haladóknak a második félidőben választási

lehetőséget, rendelést biztosít a Földi Lehel által

vezetett zenekar.

Belépő: 700 Ft

TEMI Fővárosi Művelődési Ház

1119 Budapest, Fehérvári út 47.

Tel.: 06-1-203-3868

fjh@fjhmet.hu

www.fjhmet.hu

VASÁRNAP

KÓKETÁNC GYERMEKTÁNCHÁZ

minden vasárnap 10.00-12.00 óráig

Moldvai és gyimesi népzenevel, sok-sok játékkal,

mondókával, kézműves foglalkozással, régi és új

ünnepekkel várjuk a nagyérdemű aprónépet 1-7

éves korig.

Tánc és játék: Sándor Ildikó, Prekler Kata,

Gundyné Szerényi Andrea, Kiss Blanka

Muzsika: Kerényi Róbert (furulya), Horváth

Gyula (koboz), Nyíri László (hegedű), Vellner

Balázs (dob)

Kézművesség: Csiki Virág, Makrai Krisztina

Belépő: 600 Ft/fő;

Marczibányi Téri Művelődési Központ

1022 Budapest, Marczibányi tér 5/a.

www.marci.hu

MAGYAR TÁNCHÁZ GYEREKEKNEK

vasárnaponként 11.00-12.00 óráig

Közreműködik a Mező Együttes és Kovács

Zsuzsanna

A tánc ház minden alkalommal 10.00-11.00

óráig kézműves foglalkozás előzi meg

Vezeti: Kiss Erzsébet kézműves

Belépő: 500 Ft/fő

Cserepesház - Zuglói Művelődési Ház

1144 Budapest, Vezér u. 28/b

Tel.: 06-1-363-2656, 06-1-383-1341

info@cserepeshaz.hu; www.cserepeshaz.hu

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészete

1987-ben „Népművészeti Örökségünk” címmel indult útjára az a könyvsorozat, amely a megyék népművészetének átfogó bemutatását kívánta adni nemcsak a néprajztudomány, hanem a téma iránt érdeklődő laikus olvasók számára is. A teljes körű összefoglalásra törekvő nagymonográfiák célja az volt, hogy tudományos alapokon, de olvasható stílusban, gazdag illusztrációs anyaggal tárják az egyes megyék népművészeti értékeit a művelt nagyközönség elé. Kifejezett szándék volt az is, hogy a korábban a múzeumi raktárak mélyén porosodó, az ismeretlenség homályába burkolózó szép tárgyakat is bemutassák. A vállalkozás nehézségét, a munka nagy volumenét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy az azóta eltelt csaknem három évtized alatt mindössze tíz kötet jelent meg, köztük utolsónak 2014 decemberében a Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészetét bemutató, közel nyolcszáz oldalas, tizenkilenc tanulmányt és mintegy kilencszáz illusztrációt tartalmazó monográfia.

Az eleinte az Európa Könyvkiadó, később a megyei múzeumi szervezetek gondozásában megjelenő sorozat kezdeti lendülete három kötet kiadására volt elegendő. 1987 és 1990 között gyors egymásutánban jelent meg Szolnok, Csongrád és Hajdú-Bihar megye népművészet-kötete. Hosszabb kihagyás után 1996-1997-ben a Vas és Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kötetek láttak napvilágot, majd pár év szünet után, 2000 és 2002 között Nógrád, Somogy és Győr-Moson-Sopron megyék népművészeti monográfiái gyarapították a sorozatot. Ismét kisebb szünet következett, majd 2005-ben a Heves megyeiek tették le a néprajztudomány és a népművészet iránt érdeklődők asztalára impozáns méretű összefoglalójukat.

Ezután csaknem tíz évet kellett várni az utolsó, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kötet megjelenésére, ami nemcsak a humán kutatások egyre nehezebb anyagi lehetőségeit jelzi, hanem azt is, hogy a falvak rendszerváltás után felgyorsuló modernizációja, a hagyományok eltűnése ekkorra már olyan szintet ért el, hogy komoly akadályokba ütközött a szükséges alapkutatások vagy kiegészítő néprajzi gyűjtések elvégzése. A kétezres évek második felében Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében már csak kevésbé lehetett olyan tárgyakat vagy adatokat gyűjteni, amelyek a népművészetről való ismereteinket gyarapították vagy árnyalták volna. Éppen ezért – a sorozat többi kötetéhez hasonlóan – a Szabolcs-Szatmár-Bereg-i monográfia is elsősorban a múzeumi és egyéb gyűjteményekben őrzött tárgyi és adattári anyagra, illetve korábbi publikációkra támaszkodott.

Mivel a sorozat a teljes körű összefoglalás igényével lépett fel, a tanulmányok megírása előtt szükség volt olyan kutatásokra, amelyek a megyében fellelhető múzeumok esetlegesen bekerült tárgyi anyagát kiegészítik. Egyes, korábban nem kutatott tárgycsoportok esetében alapkutatások elvégzésre is szükség volt. A kötet előmunkálatai 2003-ban indultak meg egy olyan anyaggyűjtéssel, amely a megye minden településére kiterjedően felmérte a helyi, községi, iskolai vagy magángyűjteményekben, tájházakban fellelhető népművészeti jelentőségű tárgyakat. Ennek a több ezer, korábban nem ismert tárgynak a fotós dokumentálása jelentős mértékben kiegészítette a múzeumi gyűjtemények anyagát, óriási feldolgozandó anyagot adva a tanulmányokat író, a megye múzeumaiban dolgozó néprajzosok kezébe. Az anyaggyűjtés kiterjedt azoknak a nagy múzeumoknak vagy egyéb intézményeknek a tárgyi gyűjteményeire, illetve adattári-fotótári forrásaira is, amelyek jelentősebb megyei vonatkozású anyaggal rendelkeznek, így a Néprajzi Múzeum, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum, a debreceni Déri Múzeum és a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének gyűjteményeire. Ezen a módon újabb jelentős számú archív és tárgyfotóval, adattal gyarapodott a feldolgozandó anyag. Szerencsés pillanatban, a régi temetők felszámolása előtti alapkutatásként került sor a Nyírség görög katolikus temetőinek fotós dokumentálására, a korábban nem kutatott és az utóbbi tíz évben szinte teljesen eltűnt hagyományos

katolikus fejfák megőrkítésére. Ugyancsak fotózással történt meg a szatmári, beregi református templomok népművészeti vonatkozású kazettás mennyezeteinek feltérképezése. A többéves anyaggyűjtés, kutatás során feltárt nagy mennyiségű fotó és adat végül Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Népművészeti Archivum néven került az akkoriban még a megyei múzeumi szervezet központi intézményeként működő Jósa András Múzeumba. A megye múzeumaiban gyűjteményein kívül ez a mintegy negyvenötezer tételt tartalmazó óriási adattár állt a szerzők rendelkezésére az egyes fejezetek megírásához.

Hogy milyen fejezetekből épül fel egy ilyen kötet, azt egyfelől a tárgyaló népművészet klasszikus témakörei, másfelől viszont a megye adottságai döntik el. Sok vita folyik arról szakmai körökben, hogy mit is tekintsen a néprajztudomány népművészetnek – az általános vélekedés a díszítőművészettel azonosítja ezt a fogalmat, és elsősorban a szépen díszített tárgyakat sorolja ide. Ezzel szemben, ha egy kultúra, nevezetesen a paraszti kultúra művészetéről átfogó képet szeretnénk nyújtani, akkor a díszes, kiemelkedő jelentőségű, ünnepi tárgyak mellett a hétköznapi, díszítetlen vagy kevésbé

1

2

3

4

5

6

1. Tulipános-madaras láda. Fényeslitke, 1826.
Rétközi Múzeum

2. Vajnyomóforma, Viss. Jósa András Múzeum

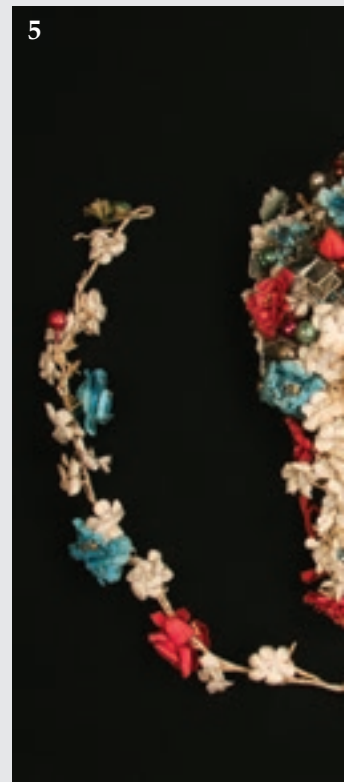
3. Húsvágó bárdok, Nyírbátor. Báthori István Múzeum

4. Rozettás borotvatartó. Nyíregyháza, 1934.
Jósa András Múzeum

5. Szvasztikás lőportartó, Demecser. Jósa András Múzeum

6. Tulipános fejfa. Vitka, 1980. Jósa András Múzeum

Fotó: Deim Péter (1-5.), Illés Ibolya (6.)

1. Fazekasok a csengeri

2. Ajaki cifra pi

3. Nagylány r
Mag

4. Anya gyermekeivel. Ny
Nádas József - V

5. Menyasszonyi koszorú

6. Kislányok vigan

Szabolcs-Szatmár-Bere
Jósa An

...vásáron, 1956. Déri Múzeum. Béres András fotója

...tvar. Rétközi Múzeum. Deim Péter fotója

...fráncos ujjasban. Ajak, XX. század eleje.

...gántulajdon. Fotós ismeretlen

...nyírbátor, XX. század eleje. Báthori István Múzeum.

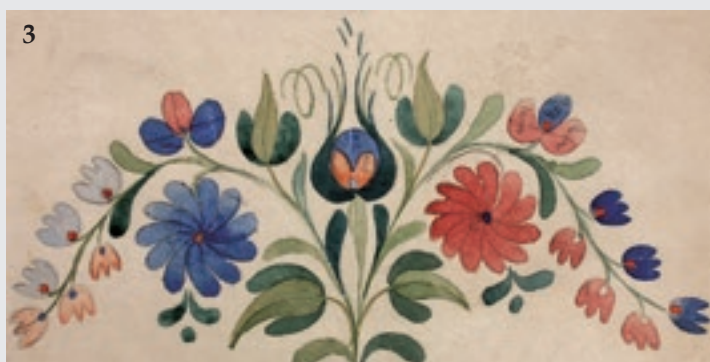
...adász Elek nyírbátori fényképészek fotója

...t, Ajak. Jósa András Múzeum. Boros György fotója

...óban. Ajak, 1950-es évek. Varga Gyula fotója

...g megye népművészete • Szerkesztette: Ratkó Lujza
...drás Múzeum, Nyíregyháza, 2014

1. Guzalytalpak, Tarpa. Beregi Múzeum
2. Beregi hímes tojások. Beregi Múzeum
- 3-4. Nyíregyházi szücsmesterek hímzsmintái. Nyíregyháza, 1958. Jósza András Múzeum
5. Faragott hátú szék. Tiszacsécse, 1875. Sóstói Múzeumfaló
6. Türeleművegek. Jósza András Múzeum

Fotó: Deim Péter

díszített tárgyakat is figyelembe kell vennünk, hiszen azok is szer-
ves részei voltak a parasztság tárgyi világának. Enélkül szükségkép-
pen csak leszűkített, torzító képet vázolhatunk fel a nép művésze-
téről. Gondoljunk csak arra, hogy egy egyszerű, díszítetlen hasz-
nálati tárgy vagy munkaeszköz, amelynek formája az évszázados
használat során csiszolódott tökéletesre, éppúgy az adott kultúra
lenyomatát viseli magán, mint díszitettebb társai! Egy jó, kézbe va-
ló szerszám vagy egy egyszerű, sárfalú, zsúptetős lakóház éppúgy a
parasztság esztétikai világáról tanúskodik, mint a legszebben kifa-
ragott mángorló. Ezeket már pusztán formájuk is a paraszti kultúra
összetevészetlen elemeivé avatja, amit az bizonyít a legékeseb-
ben, ha összevetjük őket modern utódaikkal, egy mai szerszámmal
vagy lakóházzal.

Hasonló megfontolásból kerültek be a kötetbe olyan tárgycso-
portok, amelyeket nem – az egyébként önálló – paraszti kultúra
termelt ki magából, hanem iparosok állítottak elő, sőt esetenként
gyári termékek. Ezek ugyanis, noha nem parasztok vagy pásztorok
készítették őket, mégis formájukban vagy díszítményeikben alkal-
mazkodtak a falu ízlésvilágához, esztétikai elvárásaihoz. Jó példái
ennek a kerégyártó mesterek által előállított paraszti járművek,
amelyek a mátészalkai Szatmári Múzeum országosan is kiemelke-
dő gyűjteménye révén a megye kuriózumai közé tartoznak, vagy a
vasöntödék által készített, népies díszítményekkel is ellátott öntött-
vas kályhák, amelyeknek jelentős kollekciójával a vásárosnaményi
Beregi Múzeum büszkélkedhet.

A kötet tehát a népművészet olyan klasszikus ágai mellett, mint
például a szöttek vagy a pásztorművészet, magában foglalja a pa-
raszti tárgyi világ egészét, figyelembe véve természetesen a megye
néprajzi sajátosságait. A korábban megjelent megyei monográfiák-
tól eltérően azonban, újfajta szerkesztést alkalmazva, a fejezeteket
olyan nagyobb tematikus egységekbe rendezi, amelyek eleve meg-
mutatják az egyes tárgycsoportok helyét, szerepét a néphagyomány
egészében. Ez az elrendezés alkalmas arra, hogy a tárgyakat ne ön-
magukban, kulturális közegükből kiragadva, hanem természetes
környezetükben mutassuk be. Ez azért nagyon fontos, mert így fel-
vázolható az a paraszti kultúra, az a hagyományos életmód, amely
élettel töltötte meg és értelemmel ruházta fel ezeket a tárgyakat.

Ennek a szerkesztési elvnek lényeges eleme, hogy a távolítól a kö-
zeli, a nagyobb felől a kisebb felé haladva először mintegy madár-
távlatból szemlélve mutatja be a tájat és a falut, majd a mindenna-
pi élet színteréhez, a lakóházhoz közelítve a hétköznapi és ünnepi
tárgyakat veszi górcső alá.

Az első tematikus egység „A táj” címet viseli, és a Szabolcs-Szat-
már-Bereg megye történetét és néprajzát felvázoló fejezetet tartal-
mazza. Ezután „A falu népművészete” cím alatt a megye települése-
inek külső képét bemutató fejezetek következnek. Elsőként a falvak
szerkezeti jellegzetességeit és közösségi épületeit – iskolákat, pap-
lakokat, községházakat, magtárakat stb. – ismerheti meg az olvasó.
A legfontosabb közösségi, szakrális épület, a templom önálló feje-
zetben kapott helyet, hiszen a felső-Tisza-vidéki református temp-
lomok messze földön híres festett kazettás mennyezeteinek, fara-
gott díszítésű bútorzatának (szószék, karzat, szék, pad), falfestése-
inek, valamint a templomhoz kapcsolódó fa haranglábaknak szá-
mos népművészeti vonatkozása van. A „Templomok” fejezet után
két szorosan ide tartozó téma, az úrasztali terítők és a harangok is-
mertetése következik. A falukép nélkülözhetetlen részéről, a teme-
tőről szóló fejezet a temetkezés rendjétől kezdve a temetői növény-
zeten keresztül a fejfakészítés fortélyainak, a hagyományos reformá-
tus és katolikus sírjelek formáinak és díszítőmotívumainak részletes
leírásáig, a temetői fészületek különböző típusaiig elmenően, kime-
rítően taglalja a téma összes vonatkozását. Olyan érdekességekről
is szó esik itt, mint például a halottvivő rúdként használt, a fejfával

átellenben a sírba leszúrt *lábfa*k, a sírkeresztek két szárának rögzíté-
sére szolgáló kovácsoltvas *fejfaszegek*, vagy a kőből készült, de a nép
által következetesen *küfejfaként* („köfejfa”) emlegetett sírjelek. Vé-
gezetül a falu külső képét bemutató egység utolsó fejezete a portá-
kat mutatja be az építőanyagoktól és -technikától kezdve a lakóház
építészeti jellegzetességeiig, valamint a különböző formájú és funk-
ciójú gazdasági épületek (csűr, dohánypajta, aszaló stb.) részletes is-
mertetéséig.

A kötet harmadik nagy egysége a porta külső képe után – mint-
egy a házba belépve – a mindennapi élet színterét, a lakóházat veszi
górcső alá. Ezekből a fejezetekből pontos és árnyalt képet kap az ol-
vasó a paraszti lakberendezés sajátosságairól, azon belül is a külön-
böző faldíszítési eljárásokról – köztük a színes *falpingálási*, *cifrázási*
módokról –, a falvak módos vagy nem paraszti rétegei által használt
öntöttvas kályhákról, a különböző típusú és használatú bútorokról,
a cserépedények változatos formáiról, és a háztartásban használt
sokféle funkciójú, anyagú és díszítésű eszközökről. Kiemelkednek
ezek közül a szerelmi ajándékként adományozott, és ennek megfele-
lően gazdagon díszített mángorlók és guzsalytalpak, amelyeknek
legszebb darabjai a népművészet remekei. Külön érdemes megem-
líteni a szöttesekről és hímzésekről szóló nagy terjedelmű fejezetet,
amely elsősorban a beregi kenderfeldolgozás és -díszítés nagy múltú
hagyományaira támaszkodva taglalja a szöves és hímzés fortélyai-
t, a paraszti háztartásban nélkülözhetetlen vászonnemű számtalan
felhasználási módját a legegyszerűbb konyhai *kendőktől* kezdve a *lő-
kött csikkal* vagy keresztzemes hímzéssel ékesített ünnepi textíliá-
kig. A vászon egykor a bölcsőtől a sírig elkísérte a parasztembert: a
bölcsőben ezen feküdt a csecsemő éppúgy, mint ravatalán a halott,
életében pedig a hétköznapi és ünnepek elengedhetetlen kellékei
voltak a házilag szőtt vásznak. A visszafogott színvilágú, de motí-
vumaikban roppant gazdagságot mutató textilek a szatmári, beregi
asszonyok mesteri tudásáról, kiváló esztétikai érzékéről tanúskod-
nak.

A következő három fejezet „A gazdálkodás népművészete” össze-
foglaló címmel a paraszti életmód legfőbb tevékenységének tárgyi
anyagát mutatja be. Elsőként az állattartás és földművelés haszná-
lati eszközeit, szerszámait ismerhetjük meg, majd a „Pasztorműve-
szet” című fejezetben a népi kultúra talán legmívesebben díszített
tárgyai, az archaikus motívumokkal ékesített csont- és szarumun-
kák, aprólékosan berakott ostor- és baltanyelek, faragott botok és
borotvatartók nyűgözik le szépségükkel és szimbolikusan kódolt je-
leikkel az olvasót. Végül, az utolsó fejezetben a közlekedés és teher-
hordás eszközei kaptak helyet igazolván azt, hogy a paraszti kultú-
rában ezek sem maradtak díszítetlenül, hiszen a járművet készítő
mester még egy olyan abszolút funkcionális szerkezetbe is, mint a
szekér, „belelőkte a maga cifráját”.

Az utolsó fejezetekben „Az ünnepek és hétköznapi népműve-
szete” összefoglaló cím alatt az emberi élet olyan jellegzetes, esz-
tétikai – és gyakran szimbolikus vagy kultikus – értéket hordozó
„kellékei” kerülnek terítékre, mint a gyermekjátékok, a viselet, va-
lamint a vallási élethez és az ünnepi szokásokhoz kapcsolódó tár-
gyak. Az egész kötet legtöbb újdonsággal szolgáló része a „Viselet”
fejezet, ugyanis a megye népviseleteiről, öltözködéskultúrájáról ko-
rában nagyon kevés publikáció látott napvilágot. Ennek oka fő-
ként az, hogy ezen a vidéken nagyon hamar kivetkőztek a hagy-
ományos viseletekből. Egyes területeken, például Szatmárban már a
XX. század első évtizedeiben is polgárosult öltözeteket hordtak. A
paraszti – illetve adott esetben polgári – viseletek rekonstruálása ar-
chív fotók és adattári források segítségével történt. A rendelkezésre
álló források függvényében egyes vidékekről egészen részletes, míg
másokról csak elnagyolt képet lehetett felrajzolni. A leírásokból és
a gazdag illusztrációs anyagból látszik, hogy – a sok tekintetben el-

Feliratos abrosz kosaras szegfűmintával. Beregdaróc, 1911.
Beregi Múzeum. Deim Péter fotója

különülő Ajakot kivéve – a megye viseleteit mértéktartó színvilág, visszafogott díszítés, harmonikus egyszerűség jellemezte.

A korábbi kötetekhez képest újdonságként, a kötet záró egységében kaptak helyet az olvasó tájékozódását segítő mellékletek: az illusztrációként szolgáló „Képek és rajzok jegyzéke”, a közel ezeröttszáz tájszó és szakkifejezés magyarázó szótára, a földrajzi nevek keresését megkönnyítő „Helynévmutató”, a tematikus bibliográfia, a rövidítések jegyzéke, majd a tanulmányok tizenkét szerzőjének rövid bemutatása. A kötetet az egyes fejezetek angol nyelvű összefoglalója zárja.

Végezetül érdemes szót ejteni a népművészeti monográfia kialakjáról is, amely a budapesti Art-And Produkciós Iroda tervezői és tördelői munkáját, illetve a MesterPrint Nyomda valóban mesteri kivitelezését dicséri. A kötet pazar fotóanyagának, igényes kiállításának köszönhető, hogy minőségi szempontból vetekszik egy képzőművészeti albummal. A monográfia kiadásának finanszírozása a kutatásoktól elkezdve a nyomdai munkákig bezáróan a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei önkormányzat, a Nemzeti Kulturális Alap és az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok támogatásával történt.

Szabolcs-Szatmár-Bereg megye nem úgy él a köztudatban, mint amelynek gazdag népművészeti hagyományai vannak. Ez így is van: jóval szerényebb helyet foglal el az ország népművészeti palettáján, mint például a színpompás viseletéről, festett bútorairól híres Sárköz vagy Kalotaszeg. Ennek oka a megye múltjának történelmi-társadalmi tényezőiben rejlik, például abban, hogy az ország egyik legszegényebb területe volt, ami természetesen kihatott az itt élők tárgyi kultúrájára is: a szegénység egyfelől konzerválta a régebbi, archaikus tárgyakat, másfelől kedvezett az egyszerűbb, olcsóbb technikai megoldásoknak. Mégis, a kötet egészéből az világlik ki, hogy ha vannak is „gyengébb” pontjai az itteni népművészetnek, vannak erősségei is. Ilyen például a beregi szövés- és hímzőskultúra, vagy a szatmári, beregi református templomok festett kazettás mennyezetei. Amiről azonban ez a kötet – a legegyszerűbb díszítetlen kéziszerszámtól a legszebben cifrázott hímes tojásig – mindenekelőtt tanúskodik, az a letűnt paraszti kultúra rendje. A művészet ugyanis mindig arról a kultúráról, arról az emberről tanúskodik, amely, aki létrehozta. Nem elég tehát a népművészetben sem csupán az esztétikai és művészi értékeket látni, észre kell venni mögötte annak a láthatatlan kultúrának és szellemnek a jelenlétét is, amely létrehozta. Ez a kötet nemcsak átfogó képet rajzol Szabolcs-Szatmár-Bereg megye népművészeti értékeiről, hanem abban is segítségére lesz az olvasónak, hogy rácsodálkozzon erre a láthatatlan kultúrára, amely nem is olyan régen még elődeink sajátja volt.

Ratkó Lujza

NEMZETI TÁNCSZÍNHÁZ

Müpa – Fesztivál Színház

2015. szeptember 17. 19:00
Carmina Burana – Szegedi Kortárs Balett

2015. szeptember 19. 10:30; 15:00
Jókai Mór nyomán: Szaffi
GG Tánc Eger – Dunaiúvárosi Bartók Táncszínház

2015. szeptember 20. 15:00
A Tenkes kapitánya – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2015. szeptember 21. 19:00
Liszt emlékest Pártay Lilla koreográfiáival
A Magyar Nemzeti Balett Alapítóany szervezésében

2015. szeptember 22. 19:00
Birdie – Frenák Pál Társulat

2015. október 1. 19:00
Tango no Tango
Budai László és vendégei – Beltango zenekar

2015. október 9. 19:00
Cseppkánon – Hogy vagy Herakleitosz? – Artus Goda Gábor Társulat

2015. október 19. 19:00
Naplegenda – Magyar Állami Népi Együttes

2015. október 28. 19:00
Carmina Burana – Szegedi Kortárs Balett

2015. október 29. 19:00
Generációk – Győri Balett

2015. október 30. 19:00
Antigoné – Bozsik Yvette Társulat

MOM Kulturális Központ

2015. szeptember 21. 19:00
Tánc és... (Tánc és Erotika) – Lakatos János

2015. szeptember 23. 10:30; 15:00
Sárkánymese – Magyar Nemzeti Táncgyűttes

2015. október 4. 19:00
Préda – Bozsik Yvette Társulat

2015. október 8. 10:30
Tánc-tér-képek – Közép-Európa Táncszínház

2015. 14. 19:00
Ne bánts! – Győri Balett

2015. október 21. 19:00
Psyché – Feledi János – Feledi Project

2015. október 25. 19:00
Sec – Bolero – Budapest Táncszínház

2015. október 26. 19:00
Tánc és... (Tánc és Kreativitás) – Lakatos János

2015. október 28. 19:00
Macbeth – Kulcsár Noémi Tellabor

2015. október 30. 19:00
7 Fő Bűn – Magyar Mozdulatművészeti Társulat

www.nemzetitanctszinhaz.hu

Búcsú

Barátunk volt, „kenyéradónk” volt, munka- és pályatársunk volt, táncosunk volt, Leventének tanítómestere volt. Volt, volt, volt... Sokat utazott, híre, és ő maga is bejárta az egész világot. Július 10-én újra útnak indult, de nem tért haza többé. Egy tragikus vonatbaleset hirtelen elszakította családjától, három kicsi gyermekétől, barátaitól, tisztelőitől Nagy Zoltán Józsefet, Púdert, akivel 27 éve „kolompoltunk” először. Mintha csak a múlt héten történt volna, pedig akkor még 1988-at irtunk.

Ez idő tájt, a rendszerváltás előestéjén az Almássy téri Szabadidőközpont a fénykorát élte, ennek részeként pedig minden pénteken dübörgött a Téka táncház, ahol a háttérben, a tékás mesterek mellett-mögött egy Kolompos nevű ifjú banda koptatta serényen a gyantát, a vonót és a húrokat. Gyöngyösről érkeztek, s még nem tudták hova is tartanak. Aztán egy kora tavaszi pénteken odalépett hozzájuk a Téka táncház egyik táncanítója, akit a legtöbben Púder néven emlegettek, és feltett az ifjú, ám ambiciózus, (s akkor még csak három tagú, Edina-Mici-Sanyi összetételű) banda számára egy igen-igen fontos kérdést: volna-e kedvük, idejük, tehetségük, szorgalmuk a balatonboglári Lelle Táncegyüttes zenei kíséretét elvállalni. A válasz természetesen egyértelmű IGEN volt.

Próbák, idegenforgalmi kamaraműsorok (haknik), nagy, színpadi bemutatók és külföldi utak sora következett ezután a lellesekkel és Púderrel. „Endékás” Táncháztalálkozó a trabifüstös Lipcsében, majd májusi hógolyózás Észak-Olaszországban és augusztusi sütikézés és szikrázó skandináv napsütésben, mindemelllett Kalácsa Fesztivál, Téka tábor és táncházak sora idehaza. A zenekar közben alakult, formálódott, akadt, aki jött, akadt, aki ment, és volt, aki maradt. A következő évben Jászberényben csatlakozott a Kolomposhoz Nagy Zoli, aki régi barátságot ápolt Púderrel még a tékás időkben, így egy másik, magasabb síkon folyt tovább a közös munka. Ekkor már nem csak a Lelle Táncegyüttes vezetőjeként-koreográfusként üdvözlöttük köreinkben Púdert, hanem közös népzenei-néptáncos produkcióval turnéztunk főként német nyelvetterületen, kiegészülve Székely Levente primással, és az énekes-táncos hölgyekkel, Benedek Krisztinával és Juhász Katalinnal.

A koncerteken kívül számos „néptánc-workshop”-on húztuk a talpalávalót, ahol Púder ha úgy adódott németül, ha pedig nemzetközi volt a résztvevők serege, angolul tárta fel a magyar néphagyományok rejtelmét, közelebb hozva a hallgatóságot a magyarság szellemi örökségéhez. Kiemelkedő eseményként tartjuk számon a mai napig a németországi Mosenbergben megrendezett tíznapos „Sommer Musik Fest”-et, ahova először 1993-ban kaptunk meghívást, s ahol 40 féle folk- jazz- és világzenei kurzus állt a vendégek rendelkezésére, köztük az egyik legnépszerűbbnek, a magyar néptánc mutatkozott Púderrel és a Kolompossal. A sikerre való tekintettel a következő évben is meghívást kaptunk, s ez alkalommal már az új bőgős, Gábor döngette a basszust a multi-kulti paradicsomban, Púder pedig a vaskos somogyi lépéseket próbálta megtanítani a világ minden tájáról összegyűlt folkereknek.

Mindeközben itthon sem tétlenkedtünk. A kilencvenes évek elejétől egyre gyakrabban szerepeltünk gyermekközönség előtt, főként óvodákban és iskolákban. A változó világrend, illetve az enyhülni látszó politikai légkör kívánatosá is tette a nemzeti eszmélést, értékeink tudatos megőrzését, ápolását, továbbadását. Így Púder nem csak az ovisoknak mutatott ízelítőt a magyar néptánc alapjaiból, hanem az óvónőknek, iskolapedagógusoknak is, igaz, nekik komoly tanfolyamok keretében, ahol a magyar táncdialektusokkal, népdalokkal, népi játékokkal ismerkedhettek meg.

A későbbiekben egyre inkább a gyerekek felé fordultunk, s beláttuk, egy világutazót, aki 1994-ben a Budapest Főváros Bartók Táncegyüttes vezetője is lett egyben, nehéz lenne egy óvodai csoportszoba négy fala közé „bezárni”, így innentől külön váltak útjaink.

Így is sok közös emlék, tapasztalat, sok ezer megtett kilométer, számos fellépés, tánckurzus, táncház és baráti találkozás fémjelzte közös munkálkodásunk hat esztendejét, s aztán is gyakorta „összefűjt minket a szél” Táncháztalálkozókon, Szezonnyitókon, fesztiválokon, vagy épp a Magyarok Szövetsége rendezvényein. Egy idő múltán örömmel tapasztaltuk, sőt, együtt örültünk, hogy a mindig úton lévő, „világcsavargó magányos farkas” végül megállapodott, s egy csodaszép család feje lett.

Aztán 2015. július 10-én a tragikus hír okozta döbbenet csendje elnémította ezt az örömet. A döbbenet, hogy a férj, az apa, a családfele, a barát, a táncos, a tanítómester, az utazó ismét, de utoljára elindult, ám többé már nem tér vissza. Pallagi Pali primás, Sólyom Imre (Mici) bőgős után most egykoron volt táncosunk, Nagy Zoltán József „Púder” is elment, az emléke viszont bennünk tovább él. Utolsó útjára kísérvén zeneszóval búcsúztunk tőle, a Pilisben, amit ő fenséges égzengéssel és egy mesés szép szivárvánnyal honorált.

Köszönjük Zotya, hogy itt voltál, köszönjük a sok táncot, vidámságot, mulatságot, s örülünk, hogy együtt tehattünk valamit páratlan kultúránk megőrzéséért, ápolásáért, terjesztéséért! Búcsúznak Tőled, Isten Áldjon!

ifj. Timár Sándor

A bakonyi szűr – I.

Írta: Eötvös Károly

MILYEN VOLT A BAKONYI SZŪR? – HOL KÉSZÜLT? – JUHÁSZ, KANÁSZ ÓSI TERMÉSZETE
– ZALA VÁRMEGYE ELTILTJA VISELÉSÉT – VITÁK EFÖLÖTT

A bakonyi szűr.

Ez a szó olyasmit jelent, mintha a Bakonynak valami különös alakú és természetű szüre lenne. Másféle, mint az ország egyéb vidékén.

Úgy is van. De különösen úgy volt régi időkben, gyerekkoromban is.

A Bakony-vidék közepe Veszprém. A bakonyi szűrűt veszprémi szűrűnek is nevezték. Így ismeri a népdal is. Egész Veszprém vármegye erdős táján is viselték a nyájőrző emberek, fiatal cselédek, munkára járó zsellérek. Zala, Somogy, Vas vármegyékben ez a szűrű volt egykor nagy divatban. Ezt viselték a duhajok, útonállók és szegénylegények is le egész Szlavóniáig. Elterjedt még Tolna, Baranya, Fejér, Komárom vármegyék szegényebb népe közt is.

Nem volt ebben a felöltőben látszólag semmi különös. Nem volt ez se köpönyeg, se krispin, se ködmen, se télikabát. Nem volt ez olyan hosszú, mint a bunda; nem is volt olyan rövid, mint a szürdölmány. Alig ért térden alul. Vállban bőre szabva, derékban és derékon alul mintha szűkebb lett volna, de azért a legény egészen betakarozhatott vele. S belefért, ha kellett, nagy szűken, még a babája is.

Szűrűkötője hasított szíjból. Rendesen rózsásra volt kötve, ki lehessen könnyen oldani. Sobri szűrűnek nyakkötője hosszú, értékes aranylánc volt. Ezt találták vérző holttestén Lápafőnél. Megtudták, hogy az öreg Hunkár őrnagy kincseiből való. Ez is egyik ismertetőjel volt arra nézve, hogy a fiatal szép legény holtteste, míg lélek volt benne, Sobri Jóska volt.

No, de a bakonyi szűrűnek nem a kötője volt a fontos dolog. De még az se, miféle gyapjúból készült. Mindenki tudta: vastag szőrű gyapjúból, régi magyar juhok szőréből. A veszprémi és palotai csapók évenként egyszer-kétszer föl-

kerekedtek, lementek a tiszai Alföldre, s onnan, Szeged, Szentes, Hódmezővásárhely vidékéről száz meg száz szekér gyapjút hoztak a Bakony aljára. Ebből készült a bakonyi szűrű. Ma már ilyen nem lehet. Nincs ma már ilyen gyapjú a világon. Az ősi magyar juhok is csak az állatkertben mutogatják, ha ugyan onnan is ki nem veszett. Az alföldi magyarnak nincs már magyar juha. Másféle se lesz nemsokára. Más a világ. Hanem a cifrája volt különös a bakonyi szűrűnek.

Vállá, háta, ujjai, szélei be voltak fődve barna-piros posztóval, de szép kacskaringós virágalakokra kiszabott posztóval, s az a posztó ékes varrással, ékes zsinórozással rá volt erősítve a szűrűposztóra. Ezért nevezték a bakonyi szűrűt egyúttal cifra szűrűnek is. Sobrinak és társainak különösen cifra volt a szüre. S a nyalkább, módosabb kanászok és juhászok is utóbb Sobri szüre után szerezték be a magukét.

Csapók és szűrűszabók gazdag, tekintélyes céhe állt fönn Veszprémben is, Palotán is. De voltak csapók és szűrűszabók Pápán is, Devecserben is. Nagy volt minden csapó műhelye. Nagyfenekű kerek gépeik ott zúgtak és berregtek reggeltől estig. Zajuk kihallatszott az utcára. Az ösküi patak Öskütől a Kikeri-tóig tele volt kallómalommal. Azokban mosták, szapulták, dagasztották a gyapjút és a posztót. Kocsik hosszú sora szállította a portékát Palotától Veszprémig és visszafelé a fehér országúton. A csapók raktárából átköltözött a szűrűposztó a szűrűszabó műhelyébe, s onnan az országos vásárookra. Élet, munka, zsibongás, igazi jólét mindenben. Csapó, szűrűszabó csak törzsökös magyar lehetett. Németet, zsidót, idegent be nem fogadtak a céhtársaságba.

Amikor a nyalka bojtár végigment a vásáron, bakonyi cifra szűrűben, minden szem ránézett. Még a lányok, menyecskék szeme is.

Ez már helyre legény!

Bűn ez, veszedelem ez, kárhozthatni való dolog ez? A mi mostani eszünk szerint semmi esetre.

Azonban nemes Zala vármegye nem így vélekedett ez előtt nyolcvan esztendővel.

Bakonyerdeje Zalának is volt, s Nagyvázsonykő, Deveser és Sümeg vidékén összeolvadt Veszprémnek Bakonyerdejével. Száz meg száz juhnyáj és disznófalka élt az erdőben, csalitokban, vágásokban, s juhász, kanász, számadó és bojtár ezerszáma.

Juhásznak, kanásznak lopni kell. Ez már természete, mint a szövetkezeti és részvénytársasági igazgatónak. Hajdan nem mehettek az emberek tőzsdékre és pénzintézetekbe elszedni a másét, hát elmentek a Bakony erdejébe. Az őseMBER eredeti természetét hajdan is csak ki kellett elégíteni. Király és rablólovag nem lehetett mindeni, hogy tüzzel-vassal, fegyverrel és halállal vegye el a szomszéd igaz jószágát: hát beállott pásztornak, juhásznak, bojtárnak, számadónak. Ha mulatságra kellett a pénz, ha búcsúra, vásárra kellett menni, ha kárt vallott: nem verte fejét a falba, hanem elment a szomszéd határra, vagy a harmadik, negyedik erdőbe, s ügyességgel, jó szerencsével kiszakított a nyájából húsz-harminc juhot vagy disznót, elhajtotta, árosa-vásárosa s orgazdája már készen volt, s lett pénze, amennyi éppen kellett.

Ez már együtt jár a Bakonyerdő életével.

De hát már most mit csináljon a számadó, akinek elhajtották juhát vagy disznaját?

Bizony ő se veri falba a fejét.

Panasz nem tesz se az uraságnál, se a vármegyénél. Panszkodni hitványság, árulkodni gyalázatos dolog.

Azután kárát a vármegye úgyse téríti meg. Sőt, még újabb bajba, költségbe keveredik a sok pandúr és járás-keelés miatt.

Amit tőle éjjel orvul elhajtottak: azt visszaserzi hasonló módon. Éjjel, orvul. Kákabélú, gézengúz, nyám-nyám ember volna az, aki ezt meg nem cselekedné. Megsértené még a szentírás parancsát is. Szemet szemért, fogat fogért. Ezt tanítja a szentírás. Ez pedig bakonyi nyelven azt teszi: juhot juhért, emsét emséért. Nemes Zala vármegye váltig törte a fejét afölött: honnan, miként származik a nyájörzök tolvaj természete? Arra jött rá, hogy azt nem okozza semmi más, csupán a bakonyi cifra szűr. Hogy is szól csak a dal?

Cifra szűröm Beszperémbe vettem.

Érte harminc forintot fizettem.

Hogyha azt a nyakamba térítem,

Még az angyalát is elkerítem.

Íme: egészen világos.

Az a cifra szűr idézi elő az istenkáromlást. Mihelyt nyakában van, rögtön az angyalokat szedi le az égről a bojtár. Maga danolja, maga vallja.

Aztán harminc forint: nagy pénz az. Igaz, hogy váltóban kell érteni, de így is borzasztó fényűzés. Dolmányt lehet venni öt forintért, ködment tízért, s az a bojtár mégis harminc forinton vesz bakonyi szűr. Pedig nem telik tőle. Csak úgy telik, ha lop. Nyilvánvaló, hogy ezért lop.

Derék, nagy emberei, s igaz bölcsei voltak Zala vármegyének. Még Deák Antal és Csányi László is ott voltak a vármegye gyűlésén. De mégis elhatározták 1824. évi december 13-án, hogy ezentúl nyájörző erdei embernek

veszprémi szűr, bakonyi szűr, cifra szűr viselni nem szabad. E szűrnek használata örökre eltiltatik, s a szolgabírák utasítatnak, hogy járásuk területén jövőre a szűr viselését meg ne engedjék, s a tilalom ellen vétők testi fenyítéssel illettessenek.

De még ez se elég.

Atyafiságos átirattal meg kell keresni a szomszéd vármegyéket, Vast, Veszprémet, Somogyot, Varasdót, hogy ők is tiltsák el a bakonyi szűr, s ezzel vessenek ők is gáttat az erkölcsök elvadulásának, s a köznépközött is mindinkább terjedő fényűzésre való hajlandóság kicsapongásainak.

Veszprém vármegye nemesi közönsége Zala átiratát 1840-ben – jó későn – tárgyalta egyik közgyűlésén. De már akkor előtte voltak a veszprémi, palotai és pápai csapók és szűrszabók alázatos folyamodásai is. Nehogy valamiképpen a nemes vármegye elfogadja Zala tilalmát!

Mi lesz akkor? Mi lesz öbelölük? Miből élnek ők? Hisz önekik a szűrposztó és szűrkészítés a tanult mesterségük. Az alkotmányos jog és a királyi szabadalom biztosítja az ő mesterségüket. De mit ér mind, ha tilalmas lesz a bakonyi szűr viselése?

Azután öelöttük nem is egészen világos Zala vármegye igazsága.

Igaz, hogy a káromkodás utálatos erkölcsi fogatkozás, de azt nem a bakonyi szűr okozza. Hiszen az urak is káromkodnak, ők pedig nem bakonyi szűr, hanem birkabéleléses bekecset viselnek. A huszárok, amint mindenki tudja, éppen nagyon káromkodósak, pedig ők mentét hordanak, s szép fehér köpönyeget. Kívánatos ugyan, hogy a szelíd erkölcsök terjedjenek, s a káromkodás valahára szűnjék meg, de ezt a bakonyi szűr tilalmassá tételével elérni nem lehet.

Másrésről igaz ugyan, hogy a szűr ára harminc forint, igen szép pénz, de az igazi cifra szűr ezen alól készíteni és árusítani éppen nem lehet. De minden szűrnek nem is harminc forint az ára, van bizony elég szűr tíz forintos is.

Azután egy szűrnek el kell tartani, ha túzi veszedelem nem éri, harminc esztendeig, aki pedig vigyáz rá, még örökség gyanánt hagyhatja maradékaira is. Az ő szűrük halhatatlan és elnyúlhatatlan. Hát ilyen örökös szerdekért sok az a harminc váltóforint?

Az se baj, hogy cifra. Cifrasága kenyeret ad a posztónyíróknak, gombkötőnek és paszomántosnak. Ezek is céhbéli mesterek, ezek is megérdemlik a kenyeret, ha becsületes emberek. Miért kelljen kivenni szájukból a falatot?

Hát a nemzeti művészet mit vétett? Hiszen minden igazi cifra szűr remekes munka. Hát csak a tulipántos ládák, s a bundák övének legyen nemzeti művészet? A szűrszabók se alábbvalók, mint az asztalosok és szűcsök. Ők is mind jó magyar kézművesek. Ha nemes Zala vármegye éppen agyon akar ütni egy csomó kézműiparost, ám üsse agyon a kapcsokat és suszterokat! Ez úgyis mind német Pápán is, Veszprémbe is. De hagyja békén a magyarokat!

Hej, minő viták folytak a bakonyi szűr kérdésében a mi vármegyénk közgyűlésén!

Hogy a többi vármegye mit határozott: nem tudom. Nálunk a szűrtilalom sohase lépett életbe.

*In: Eötvös Károly – Bakonyi utazás.
Vitis Aureus, Veszprém, 2008. 242 – 246. oldal
(folytatása következik)*

Isten áldja a zsidókat!

Úgy hallottam a faluban, hogy jó muzsikus csakis cigány lehet. Üzletember pedig csakis zsidó. A faluban négy üzlet volt, a három utcában és a piacon. A piacit jól ismerem, ide szoktam menni vásárolni. Singernek hívták az árust, Rózsika a felesége, három gyermeke: Sijele, Hitele, Perele. Lehet, hogy nem jól írom le őket, de mi így ejtettük ki a nevüket.

Anyám hazajött a mezőről. Nagysietve kezembe nyomott egy tojást:

- Siess, fuss fel a piacra, vegyél vele cukrat, angyalbügyürüt csinálók vacsorára!

Öt szem kockacukorral futottam haza, de legtöbbször, mire hazaértem az egyik kockacukornak nem volt sarka.

- Né, édesanyám, miszály volt hogy megkezdjem. Kívántam, de nem eszek többet belőle, félek, nem lesz elég, értem nem lesz ídes az angyalbügyürü.

A szelíd anyám csak bólogatott, hogy így is elég lesz, s kivette a kezemből. Ha őt nem sajnáltam volna, én úgy bekapintom...

Ezeket nem tudom elfelejteni még hatvanhárom évesen sem.

Máskor az ecetet, gyufát is mind tojásért vásároltuk. János testvéremnek kék flánerposztót vettek. Csináltak belőle kék ujjast, lájbit.

*„Az én babám kék ujjasba’
Künn vár ingem a kapuba’,
Piros alma a kezibe’,
Nekem adja örömibe’.”*
(Dallamára a négyest jártuk.)

Fent a Felszegen volt Meier üzlete. Szemben a malma. Lehet ott mindent kapni, szép selyem rojtos kendőt kihímezve, gázsmérkendőket.

Az asszonyok szaladgáltak, pláne akinek nagy leánya van. Egyik adta a másiknak hírtül:

- Na, hallottad? Szép szövetanyag jött. Zöld-fekete kocás. Jó menyasszonyi ruhának.

- Na, komámasszony! Gyere, vegyünk!
- Nincs pénzem, de már itt Felszegen el is fogyott.
- Nem baj! Hozzad magaddal amennyi kicsi pénzed van, vagy tojásod. Mennyünk le Forrószegre vagy Csipkeszegre. Ott is adnak hitelbe.

- Az a drága jó Isten áldja meg a zsidókat, másképp mi falusi szegény emberek nem tudnánk vásárolni!

- Holnap megyek a szamosújvári piacra. Adak el gabonát. Kicsinálom az árát, csak éppen kapjunk menyasszonyi szoknyának valót.

- Én be kell menjek Kolozsvárra, ahol szolgál a leányom. Elhozom a fizetésit.

A szíki viselet mindig gond volt, mert ami kell nekem, az kell a másik leánynak is.

Mindent beszereztek az üzletesek. Szébb, nekünk való ruhaneműk voltak Szíken, mint máshol, de meg is érdeklődtek, hogy milyet szeretnénk - olyat hoztak. Voltak szatén fersingnek valók, csillagos szatén, macskanyomos,

napraforgós, bimbós szatén. Mind el voltak nevezve. Az alapja mindenkinek fekete volt. A gázsmér fersing is fekete, szelíd virágú zöld levelekkel. Ez minden lánynak meg kellett legyen. Evvel voltak nyuszülányok az esküvőkön, de evvel a gázsmér fersinggel mentek a temetési nyuszülányok is, - szóval nagyon ragaszkodtak az ősi viselethez.

Meier üzletibe még vőlegény, vőfi bokkrétábaavalót is lehetett vásárolni - piros kis virágok közt három kicsi tükör, dróttal szépen ráragasztva. Csak zöld ruzmalintágok kellettek hozzá.

- Írja ide a nevét, s a házszámát. Egy-két hét alatt hozza el a pénzt! - mondta az üzletes, de nem kellett féljen, mert a faluban mindenki mindenkit ismert, így mindenki jól járt.

Még sakter is volt a faluban. Kisó néni egy szép nagy libát hoz. Le volt vágva.

- Jaj, az Isten áldja meg tüköt! - lelkendezik. Há! Istennek nem volt kóser, s így szép libát eszik a szegény ember is.

- Szinte ingyen adták nekem - kacag Kisó néni, majd magyaráz: - Amelyik libának nem folyik ki a vére, azt bűn megenni.

Nem értem, de ha valami nem tetszett, nem akartam megenni, rögtön rávágtuk: „ez nem kóser!”.

Apám jött haza a piacról:

- Gyere kicsi leányom, menj fel a zsidó gyermekikhez. Az asszony, a Manyi néni, aki ügyelt reájuk, nem ment el. A szülők kell menjenek valahova, ne legyenek a gyermekik magukra.

Apám kézen fogva vitt fel, ott laktak, ahol a suki asszonyok szőtték a szőnyeget. Az utca felől volt az üzlet. Bementünk. Nekem egy szem cukor, apámnak egy pohár pálinka.

Még úgy is volt, hogy mikor kijöttünk az iskolából, a két lejánka bevitt náluk és megébédeltettek. Egy kicsit büszke voltam, mert nem barátkoztak mindenkivel.

Keresztülmentünk az üzleten. A szülők indulnak. Mosolyogva néztek rám. Már le is ültem a földre, a szőnyegre. Élveztem. Nekünk porondas a ház földje. Mesét, verset mondtunk, vagy rajzoltunk. Nagyokat kacagtunk.

Egyszer azt mondja az anyjuk, Rózsika:

- Te, kicsi Rózszi! Né, mennyi itt az úri ruha, neked való köntösök. Nekünk már úgyse kell, vidd el!

- Jaj, nem kell nekem! Én fel nem veszem egy világért se! Én sziki leján vagyok!

De mi van ezekkel a kedves népekkel? Mért olyan szomorúak, szótlanak? Nem fogadnak, mint máskor, ha kacagunk, ránk szólnak:

- Rózszi, lassabban!

S mindenáron nekem akarják adni a gyermekek cipőjét is. De én nem kacagtattam magam, inkább járok ebbe a nagy foltos csizmában. De mit is mondanának? Apám mit is mondott anyámnak, hogy én nem értem?

- Szegény zsidók! Hát büdös a helyzetjük, büdös szelek fújnak! Jól béborult nekik.

Hogy mondta az ember apámnak?

- Kocsis bácsi, adja ezt a lejánkát tanulni, én már nem leszek akkor, nem tudom biztatni. Adja, hogy tanuljan ki ez a kicsi Rózszi.

Hát ez még fiatal ember! Miért nem lesz?

Hallottam, hogy mondták:

- Megcsillagozták a zsidókat, elviszik őket, összeszedik, a gyermekek nem járnak már iskolába.

Anyám sírva kérdi:

- Ugyi, lejánkám nem voltál ott? Drága gyermekem, nem szabad többet odamenni!

- De édesanyám, mi van? Mondják-e meg nekem!

Sírva bújtunk össze édesanyámmal.

- Nem tudok még semmit. Az öreg, beteg Luska nénit is elviszik? Anyám?

Kijöttem az iskolából, pont előttem haladt el a zsidó ember. Utánakiáltottam. Ő hirtelen megállt, erre-arra kapdosta a fejét. Hozzárohantam. Megfogtam a kezit.

- Hát te vagy, kicsi Rózszi?

Lehajolt hozzám, s a két ujjával megcirógatta orcámat.

- Mit csinál Hitele, Perele? - kérdeztem.

- Jól, jól, jól vagyunk... - hebegte. Ott a csillag a mejjin. Sírni kezdek. Ő nagy hirtelen a fejem tetejére tette a kezit, de el is kapta. Erre-arra figyel, s elrohant, mintha ott se lett volna.

- Apám! Azakat a szép nagy zsidó lányokat is elviszik? A Meier lányokat? Hova? De miért? Nem vagyok már kicsi. Nekem megmondják-e?

Anyám sír, apám maga elé néz. Csak azt hajtagatja:

- Isten őrizz! Szegény zsidók! Isten őrizz!

Egy nap meg kijelentette:

- Holnap nem mészkolába!

Mikor már elhagytak az iskolába, már elvitték, összeszedték a zsidókat a faluból.

Az évek múltak. 1951-et írunk. Nem lehet ruhaneműt kapni, szép szíkiest. Nincsenek zsidók, de háború után vagyunk. Üresek az üzletek, de azért a szíki lányoknak öltözni kell. Egy fersing egy borjú ára, a viseletet nem lehet elhagyni. Tíz hónapi fizetésemből vettünk meg egy macskanyomos fersinget, egy selyemrojtú varrottas kendőért szolgáltam hat hónapot. Jól megnőtt a ruha ára. Futkastak az anyák, ha meghallották, hogy van egy szép szatén napraforgós fersing eladó. Volt rá négy-öt vevő.

- Hejj, ha most is a zsidók hoznának nekünk... Ha itt lennének... - mondogatták az asszonyok.

De azért megmaradt a dúdoló:

*„Hej! Spiritusból csinálják a pálinkát,
Azért nem lát senki rajtam új ruhát,
Bár csinálnák fokhagymából, ecetből,
Hej! Az a huncut zsidó ne éljen a zsebemből!”*

*Hej! Azt a kutya mindenit a világnok,
Rosszabbul van dolgom mind a kutyanok,
Mert a kutya lefekszik a szalmára,
Hej! Én meg csak úgy bújdosok a világból.”*

Kocsis Rózsika
(1995. december 23.)

Közreadja: Juhos Kiss Sándor és Juhos-Kiss János
Grafika: Juhos Kiss Sándor

Finnugor nyelvrokonaink ételei I.

Hattyúlevés és csuka; lapótya és fülkenyér: vendégségben a hantiknál és az udmurtoknál

Augusztusban részt vettem a finnországi Ouluban rendezett 12. Nemzetközi Finnugor Kongresszuson, ahol huszonegy ország háromszázhatvan kutatója tartott előadást és folytatott eszmecsere-t elsősorban a finnugor népek tárgyi és szellemi kultúrájáról, s ezek jelenkori átalakulásáról. A magyar delegáció tagja volt dr. Kerezi Ágnes, a Néprajzi Múzeum munkatársa is, aki hosszú évtizedek óta az Ural két oldalán élő finnugor népcsoportok egyik legavatottabb magyar néprajzi kutatója, akit elsősorban a kereszténység előtti hitvilág érdekel, de rengeteg tárgyat is gyűjtött a múzeum számára. Az alkalmat megragadva arra kértem, hogy gasztronómiai tapasztalatait ossza meg a *folkMAGAZIN*-Gazin olvasóival is. Először a *hanti konyháról* beszélgettünk.

Kerezi Ágnes (jobbról a negyedik) vendéglátói társaságában

– Legtöbb időt szibériai nyelvrokonainknál, a hantik között töltöttem, ahol nyolc alkalommal végeztem hosszabb terepmunkát. Hétszer jártam az udmurtoknál és egy-egy expedíció erejéig a cseremiszek és mordvinok földjére is eljutottam.

– *Milyen gasztronómiai élményeid voltak utazásaid során!*

– Mivel azoknál laktam, akiktől gyűjtöttem, ugyanazt ettem, mint ők, első kézből ismerhettem meg az étkezési szokásaikat is.

– *Ki tudsz-e emelni olyan jellegzetességeket, amelyek kifejezetten a finnugor népekre jellemzőek?*

– Igen, természetesen. A nagyon egyszerű, halászatra-vadászatra, gyűjtögetésre alapozott hanti konyhát például a nagymértékű hal- és húsfogyasztás jellemzi, többnyire nyers formában. A szibériai tajga- és tundraövezet határán az áfonyaféléken kívül semmilyen ehető növény vagy fűszer nem terem meg. A bogycsókát télre tartósítják. A húst valószínűleg azért eszik nyersen, mert így az állat által elfogyasztott növényekben levő, hőre érzékeny vitaminokat nem veszítik el a főzéssel. Legalábbis én így vélem. Ez feltehetőleg igaz lehet, mert egyetlenyszer sem láttam például vitaminhiányra, skorbutra utaló tüneteket a körükben. Az ételkészítés gyakran csak annyi, hogy megtisztítják és feldarabolják az állatot. Hadd mondjak erre egy példát. Egyszer egy hanti családnál egyedül maradtam a gyerekekkel, mert az egész társaság elment hattyúra vadászni, ahol a nőknek is segíteniük kellett. (Ez egy hálós vadászat: a folyó két part-

ja között hálókat feszítenek ki, hogy a megriasztott madarak felszállás közben belegalyodjanak, s a vadászok lelőhessék őket.) Egy ilyen alkalommal, abból a megfontolásból, hogy én vagyok az egyetlen, akinek a vadászaton semmi hasznát sem veszik, jobbnak látták, ha otthon maradok a gyerekekkel. Igen ám, de telt az idő, egyre éheesebbek lettünk, és nem volt semmilyen harapnivaló. Ezért azt mondtam a két tíz-tizenegy év körüli fiúcskának, hogy a szokás szerint most akkor nektek kell elmenni a zsákmányt szerezni, mi meg a lányokkal ellátjuk az itthoni dolgokat. Nem telt bele egy óra, körülbelül nyolcvan centis csukával jöttek vissza, ami nem fért bele a hátizsákba, úgy húzták maguk után. Az volt a nagy szerencsém, hogy ekkorra a szülők is megérkeztek, így nem derült ki, hogy a halpucolásban már biztosan nem jeleskedtem volna. Amíg most ezt elmondom, körülbelül addig tartott az asszonyoknak megnyúzni, kibelezni és szép patkó alakú szeletekre felszeletelni a csukát. Már szinte láttam lelki szememmel, ahogy kisütjük, vagy nyársra húzzuk, vagy bármilyen módon elkészítjük, hogy az milyen finom lesz. Ehelyett a szeleteket egy tálon az asztalra tette és szólt, hogy „gyertek, együnk!”. Egy világ omlott össze bennem, de mit volt mit tenni, ettem. Nem volt más. A húst sóba tunkoltuk és kenyeret ettünk hozzá. Egy idő után az ember mindent megesszik, amit kap. A kenyeret is ők sütötték a lisztből, amit a faluban, prémért cseréltek. De legalább soha nem éheztek, nem úgy, mint az olajfűrészek miatt falvakba kény-

szerített hantik. Az tragédia volt, amikor ezek, a végeláthatatlan tajgához szokott szabad halász-vadász népek az egyenfalvakba, egyenházakba kényszerültek. Nagyon sokan öngyilkosságot követtek el, vagy annak lassabb módját, az alkoholizmust választották. Az egész életük összeomlott, nyomorogtak, éheztek.

– *Visszatérve a hattyúkra, azokkal mi lett?*

– A következő nap hattyúlevest készítettek. Igaz, hogy csak addig főzték a húst, amíg olyan jó rágógumi keménységű nem lett. Nem főzték órákig, hanem – mondjuk – rotytant a sós vízben egy negyedórát és már ették is.

Mielőtt Ágnessel folytatnánk, röviden összefoglalom, amit az *udmurt konyha* alaptereiről fontos tudni.

Az Uraltól nyugatra évszázadok óta virágzó földműves kultúrát találunk. Mindez az udmurtok, cseremiszek és mordvinok gasztronómiai hagyományaikban is tükröződik. A hagyományos udmurt táplálkozás alapját a gabonafélék képezik, elsősorban a rozs és az árpa, emellett a zab, tönköly és köles, jelentéktelen hányadban a búza. A zöldségfélék közül természetesen kerekpapat, káposztát, céklát, sárgarépát, karórépát (más néven káposztarepécét), tormát, hagymát, fokhagymát. A burgonya a XIX. század második felében szorította vissza az előtte nagy mennyiségben, hasonló funkcióban fogyasztott kerekpapat. Olajnövényük a len és a kender, amelyek magvaiból édességek is készülnek. Széles körben természetesen borsót, amely-

ből a szokásos leves mellett például kását, gombócot, de édes pudingszerű pépet („kiszszel”), sőt a gyerekek kedvelt csemegjeként sült borsót („pirszatem/puskütem közsi”) is készítenek. Az udmurt hagyományos táplálkozás egyik kutatója szerint húsfogyasztásuk nem jelentős és csupán szezonális jellegű. Főként az őszi-téli időszakban esznek marha-, bány- és sertés-, valamint a tyúk-, liba-, és kacsahúst. Az udmurtok a halat és vadat is szívesen fogyasztják, esetenként ez is része lehet az ünnepi ételek sorának.

A tejtermékek – vaj, tej, túró – elsősorban az ünnepi étkezésben töltenek be fontos szerepet. Friss tej helyett a savanyított tejtermékeket részesítik előnyben. A gyerekek kedvelt étele a tejbeigr („jölö zszuk”), egyébként az összes gabonakása vízben készül. A tojásételek széles körben elterjedtek. Ezek a bőséget és termékenységet is szimbolizálják az ünnepi asztalon.

A hétköznapi és ünnepi étrendet a tavasi-nyári időszakban kiegészítik a vadon termő zöld növények (zsurló, csalán, angyalgökök, sóska, medvetalp, medvehagyma), gombák, bogycok, dió-mogyorófélek és a méz. Teakészítéshez hagyományosan elsősorban kellemes illatú gyógynövényeket (szurokfű, orbáncfű, fűzike, ribizli-, málnalevél), valamint szárított bogycokat, cseresznyét használnak.

*

– *Te milyen jellegzetes ételeket említenél az Ural nyugati oldaláról?*

– Az összes itt élő népnél van egy jellegzetes palacsintaféle, amit kötelezően minden ünnepi alkalomra elkészítenek. Már az alakja is, a kör, az egységes, megbonthatatlan egész szimbolizálja, az élet és a világ egységét, és természetesen a napot. Bármilyen családi ünnep – esküvő, születésnap, halottak emléknapja – vagy kalendáriumi jeles nap úgy kezdődik, hogy az asszonyok elkészítik ezt a sós kelt palacsintát, amit a kemence szájánál parázs mellett sütnék meg egy hosszú nyelű serpenyőben, palacsinta módjára mind a két oldalát.

– *Hogyan eszik? Adnak hozzá valamilyen tölteléket?*

– Ez az udmurt elnevezéssel „tabany”-nak nevezett palacsinta centiméternyi vastagságú, így feltekerni nem lehet. Az asztalra tányérokra, egymásra tornyozva teszik, fogyasztáskor négybe vágják, s az így kapott cikkelyekre helyezik a tölteléket. A hagyományos tölték viszont az egyik legnagyobb gasztronómiai csalódásom volt: a finoman illatozó meleg palacsintára egy habaróhoz hasonló, tejfölös-lisztes keveréket pöttyintettek, talán egy kis só lehetett benne. Hát, mit mondjak, nem a konyhaművészet csúcsa.

– *Másféle tölteléket nem használnak?*

– Az utóbbi időben már azért előfordul, hogy például mézet csöpögtetnek rá, vagy lekvárral eszik.

– *Túróval nem?*

– A túró-tölteléket egy másik kelt tészta szokták tenni, ami a mi túros batyunkra hasonlít. Egyébként az is érdekes, hogy a tejből legfeljebb túrot és vajat készítenek. Értelemszerűen a tejfölt és az írot is elfogyasztják, de a sajt-készítés nem szokás.

– *Erről eszembe jut a „vengerszkaja vatruszka” (magyar bukta) nevű túros batyu, amit a volt Szovjetunió területén mindenütt ezen a néven árúsítanak.*

– Igen, ez is ilyesmi, de nem batyu, hanem kerek sütemény, amit az udmurtok „pere-

A tabanykészítés mozzanatai

pecs”-nek neveznek. Az Eurovíziós dalfesztiválon a „buranovói bábuskák” ezt kínálták, így világszerte ismertté vált a jellegzetes udmurt étel. Ez is kelt tésztából készül, de olyan állagúból, amely nyersen is kishajlój peremű, férfitenyérynyi méretű tányérvá formálható. Ennek a közepére kerül a sós tölték, ami őséges időben csak zsiradék nélküli, sós tört krumpli volt, de készülhet káposztával, gombával, tojással, hagymás hússal is. Ezt a nyitott tetejű töltött bélést is kemencében sütik. Általában, mint nálunk is a régi paraszti konyhán, elég kevés húst fogyasztanak. A nagyobb állatokat télen vágják le, mivel még ma is van olyan falu, ahol az emberek többségének nincs hűtőszekrénye, tehát csak a hideg időben, a házak alatti kis pincében tárolható biztonsággal a húsféle. A gomba egyébként nem tartozik a hagyományos ételek közé, régebben egyenesen visolyogtak tőle, csak újabban vált divatossá.

– *És mi a helyzet a „pilmenyi”-vel?*

– Hát, most nagyon fontos dologra tapintottál rá, ugyanis a pilmenyi, amit ma az oroszok is a saját nemzeti ételüknek hisznek, valójában finnugor találmány. Ezt a neve is mutatja. A „pil” azt jelenti, „fűl”, a szó második része („nyany”) pedig kenyert jelent. Tehát „fűlkenyér”, ami emlékeztet a magyar „barátfűle” elnevezésre, s hasonló ételt is takar. A pilmenyi gyúrt tészta, amelyet kinyújtanak, köröket szaggatnak belőle, a közepébe helyezik a tölteléket – hagymás darált húst, esetleg halat vagy zöldségeket –, majd kettéhajtva, a szélét összenyomkodják, és sós vízben kifőzik. Az udmurtok hagyományosan levesként, a főzőlével együtt fogyasztják, míg az oroszok már leszűrve, tejfőllel meglocsolva eszik.

*

Az izgalmas beszélgetést a következő számban folytatjuk, most azonban szokásomhoz híven szeretnék néhány receptet és ezek párhuzamait is bemutatni.

*

„Tabany” (Az udmurt kelt palacsintától a belga gofriig)

Egybehangzó vélemények szerint a tabany az egyik legjellegzetesebb udmurt étel, az ünnepi asztal elengedhetetlen kelléke, a háznál éjszakázó vendégnek a tisztelet jeléül felszolgált reggeli, amely csak eredeti módon, kemencében sütvé az igazi. Amikor sül, az egész faluban érezni a finom illatokat. Neve („tabanyany”, „tabany”) a „nyany”, vagyis kenyér szóból ered. Az alábbi recept az Izsevszki körzetében található Ludorvaj szabadterei néprajzi múzeumának munkatársaitól való.

Hozzávalók a tabanyhoz: 400 g liszt (búza, vagy rozs), 2 dl tej vagy víz, hozzá 50 g vaj, 1 tojás, 20 g élesztő, só ízlés szerint.

A hozzávalókból folyékony tésztát keverünk. A só mennyisége attól függ, milyen töltelékkel szeretnénk majd enni a tésztát. A masszát hagyományosan este keverik be, és reggelig kelni hagyják. Az asszonyok már hajnalban befűtik a kemencét, hogy reggel frissen tálalhassák az ételt.

A lepényeket palacsintasütőben, a kemence szájánál sütik ki, de otthon megpróbálkozhatunk a gáz-vagy villanytűzhellyel is. Az Ágnes által említett töltelék neve „züret”, amely 2 dl tej vagy tejföl, 30 g liszt és kevés só keveréke.

Ez a lepény nagyon hasonlít ahhoz, amelyet valamikor Magyarlapádon kóstoltam, de azt sülés közben kapros ordával töltötték meg. Természetesen a hagyományos módon, kicsit vékonyabbra hagyott kelt palacsintatészta bármilyen szokásos vagy újszerű töltelékkel megtölthető és feltekerhető. A tésztából kevés cukorral kisebb palacsintákat is süthetünk, amelyeket megvajazva cukros darált mákba forgathatunk. Ha a tésztát kicsit sűrűbbre, edesebbre készítjük és puha vaját is keverünk hozzá, máris megkaptuk a belga gofri tésztáját, amelyet jégcukorral meghintve a gofrisütőben sütünk ki.

*

„Perepecs” (Az udmurt töltött sütemény receptje az Eurovíziós buranovói bábuskáktól)

Az udmurt konyha másik jellegzetes étele a 4-12 cm átmérőjű, véres, húsos, tojásos, gombás, vagy zöldses (burgonya, káposzta, csalán, zsurló), az északiaknál kása töltelékű tányér alakú lepényke, amelynek töltelékét tojással vagy tojás és tej keverékével borítják sütés előtt. Nevének jelentése: „pered pecskoj”, vagyis a „kemence előtt”. A hagyomány szerint kizárólag rozslisztből, tojás nélkül gyúrt tésztával készült és feltétlenül szabad tűznél (kemencében) kell kisütni, majd azon melegében fogyasztani. Az udmurt hagyományörzők 2005-ben Izsevszkben akciót hirdettek „Perepecs pizza helyett” címmel a nemzeti étel védelmében. Újabban már vegyesen vagy tisztán búzalisztből, tojással, vajjal is dúsított tésztából és édes töltelékkel (túró, alma, lekvár) is készítik.

Udmurt néni népviseletben perepecset kínál

A receptet a híressé vált buranovoi bábuskák az alábbiak szerint diktálták le a sajtó képviselőinek.

Hozzávalók a tésztához: 400 g liszt, 100 g vaj vagy margarin, 2 dl tej vagy víz, fél teáskanál só, 1 teáskanál cukor, 2 tojás.

A hozzávalókból jól kidolgozott tésztát gyúrunk, majd letakarva, félórát pihenni hagyjuk. Ezalatt elkészítjük a töltelékét. A húsos töltelékhez fél kiló darált húst egy jó nagy fej apróra vágott hagymával összesütünk, sózzuk, majd kihűtjük. A tésztát kb. 14 részre elosztjuk, és mindegyikből 10 cm átmérőjű kerek lapot nyújtunk. A szélét körben összecsipkedve kialakítjuk a formát. A felső átmérő mindig kisebb, mint az alsó. Elosztjuk a töltelékét a tányérkákban, majd fél dl tejjel és egy kis sóval felvert 2 tojással mindegyik tetejét megöntözzük. 180 fokon kb. 20 percig sütjük.

A töltelékre tehát rengeteg változat létezik, lehet próbálkozni. Ez a recept egyébként nagyon hasonlít a nyugat-európai és amerikai piték-re, a francia quiche (ejtsd: kis)-re, tehát megint egy széles körben elterjedt ételhez jutottunk. Ha nem akarunk a kis lepénykével bajlódni, nyugodtan készíthetjük kivajazott vagy sütőpapírral bélelt nagyobb formákban is ezt a lepényt, s a zöldses vagy húsos töltelék tejszínes tojással is leönthetjük. Az öntet és a töltelék különösebb fűszerezés nélkül is mennyei harmóniában fog összesülni, így a siker garantált.

Juhász Katalin

Kitüntetések 2015. augusztus 20. alkalmából

Magyar Érdemrend Középkeresztje polgári tagozat: FOLTIN JOLÁN, Kosuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas táncművész, táncpedagógus, rendező, a Bihari János Táncegyüttes koreográfusa

Magyar Érdemrend Tisztikereszt polgári tagozat: FARAGÓ LAURA, énekművész, népdalénekes, zenepedagógus

Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat: ERDÉLYI TIBOR, Erkel Ferenc-díjas táncművész, koreográfus, faragó művész, a Népművészet Mestere, a Magyar Állami Népi Együttes örökös tagja

Magyar Arany Érdemkereszt polgári tagozat: GERA ATTILA, klarinétos, a Magyar Állami Népi Együttes tagja; JÁVOR KATALIN, táncművész, a Magyar Állami Népi Együttes táncosa és női tánc-kari asszisztense; SALAMON BEÁTA, a MÉTA magyar népzenei együttes zenekarvezetője, a Váci Bartók-Pikéthy Zene-művészeti Szakközépiskola és Zeneiskola tanára; dr. SÁNDOR ILDIKÓ, a Hagyományok Házának osztályvezetője; VÁRADI ZOLTÁN, a Magyar Állami Népi Együttes tagja

Magyar Ezüst Érdemkereszt polgári tagozat: ENDRÓDI ANNA SAROLTA, Honvéd Együttes táncosa, koreográfus, a Kertész Táncgyulek művészeti vezetője

Magyar Bronz Érdemkereszt polgári tagozat: BISTEI JUDIT, táncművész, az ExperiDance Táncársulat táncosa, alapító tagja és tánc-kari asszisztense; KÁLLAI JÓZSEF, hegedűs, a Magyar Állami Népi Együttes zenekari tagja; MIHALOVICS MÁRK, táncművész, a Magyar Állami Népi Együttes táncosa; ONODI ATTILA, táncművész, a Vadrózsák Néptánc-együttes vezetője, koreográfusa, a Monori Strázsák Néptáncgyüttes művészeti vezetője; PATONAI NORBERT, táncművész, az ExperiDance Táncársulat táncosa és tánc-kari asszisztense; RADICS TAMÁS, nagyböngős, a Magyar Állami Népi Együttes zenekari tagja

Bessenyei György-díj: BABICSNÉ HEGEDŰS KATALIN, a Nemzeti Művelődési Intézet osztályvezetője

A Táncháztalálkozó margójára

– *Berán Istvánnal beszélgettem az ideai Táncháztalálkózóról, ami nekem és szerintem másoknak is rendhagyó volt, mert akik jól ismerik a találkozó programjait, észrevehették, hogy a szombati és vasárnapi programok mintha felcserélődtek volna. Valóban így történt?*

– Így van, de egy kicsit távolabbról indulnék. 1982-től kezdődően a Budapest Sportcsarnokban volt a Táncháztalálkozó, de az épület 1999-es leégését követően nehéz periódus következett. Azt tudni kell, hogy amíg a BS-ben voltunk, addig a Táncház Egyesületnek csak a művészeti programmal kellett foglalkoznia, minden más a Budapesti Tavasz Fesztivál intézett. Később ez a helyzet alaposan megváltozott.

– *A kezdetektől az egyesület szervezi a Táncháztalálkózót?*

– Nem, a '80-as években még nem is léteztünk. Ez inkább állami feladat volt, más és más költségvetési szervezetek – Népművelési Intézet, Selyemgombolyító, Honvéd Együttes – végezték ezt a munkát. A rendszerváltás után, mint sok minden más mögül, innen is lényegében „kisétált” az állam. Azért a Budapesti Tavasz Fesztiválnak – személy szerint a nemrégiben elhunyt nagyszerű kulturális menedzsernek, Klenjánszky Tamásnak – nagy szerepe van abban, hogy még ma is létezik a Táncháztalálkozó. De a Táncház Egyesület is ekkor jött létre, elsősorban azzal a céllal, hogy ezt a hagyományt továbbítse, hogy a Táncháztalálkozó fennmaradásáért szakmai és társadalmi felelősséget vállaljon.

A '90-es évek elején a Táncháztalálkozó kétnaposra vált, amely ötlet ugyancsak az Interart Fesztiválközponttól, a Budapesti Tavasz Fesztivál akkori gazdájától származott. Hosszú ideig a szombat jelentette a családi napot és a vasárnap szólt inkább a felnőtteknek, illetve mindkét este hatalmas gálaműsorokkal vártuk a közönséget. Az évtized végére becslések szerint a húszezer főt is elérte az esemény látogatottsága, ami nem is csoda, hiszen az egész táncházmozgalom ekkor vált igazán sikeressé.

A BS leégése utáni helyszínek (Hungexpo, Syma Csarnok – Körcsarnok) nem voltak ideálisak. Hogy mégis túléltük ezt a nehéz időszakot, abban nagy szerepe volt annak, hogy a többi civil szakmai szervezetet egyre erőteljesebben sikerült bevonnunk. Hiszen egyedül nem lehet egy ilyen hatalmas rendezvényt megszervezni, együtt kell működni a hasonló szervezetekkel, feladatokat kell rájuk bízni, amiben ők nagyobb rálátással rendelkeznek. Így a Népművészeti Egyesületek Szövetsége mellett, akik a népművészeti vásárt már régóta csinálták, fokozatosan bekapcsolódott a Martin György Néptáncszövetség, a Muharay Elemér Népművészeti Szövetség és az Örökség Gyermek Népművészeti Egyesület is. Ez abban az időben modell értékűnek számított, mert előtte ilyen nem volt, s ezzel még nagyobb vonzása lett a találkozóknak. E lépések nélkül nem tarthatnánk ott, ahol most vagyunk.

2005 óta ismét méltó helyen, a Papp László Budapest Sportarénaiban rendezhetjük meg az Országos Táncháztalálkózót és Kirakodóvásárt. Lépésről lépésre laktuk be a hatalmas épületet, amelynek segítőkész fenntartóival közösen találtuk ki a küzdőtéri nagyszínpad és a vásár elhelyezését, s végre a kiegészítő programoknak – koncerteknek, előadásoknak, kiadványbemutatóknak, fotó- és hangszerkiállításoknak – is megfelelő tér adódott a kamaratermekben. A közönség is kezdett visszatérni, sikerült a látogatók létszámát stabilan tizenhatezer fő környékén tartani. Az évek során a szombat jóval erősebbé vált, mondhatjuk, 2:1 arányban győzött a vasárnaptal szemben, ami korábban a fő napnak számított.

– *Mégis csökkenést láttatok az utóbbi időben, miért?*

– Az utóbbi 3-4 évben erőteljesen alábbhagyott a közönség érdeklődése. Ez leginkább a vasárnapi látogatottságban mutatkozott

meg, ott kezdett kritikus szint alá csökkenni, ami már a jelenlévők – mind a szereplők, mind a közönség – hangulatát is hátrányosan befolyásolta. Nem volt jó érzés átélni, hogy a vasárnap esti gálák a legnagyobb népszerűségű folklorprogramok ellenére sem tudtak már az egész rendezvény csúcspontjaként funkcionálni, hanem inkább negatív végkicsengéssel ért véget az adott évben a Táncháztalálkozó. Ezzel együtt a jegybevétel csökkenése is komoly nehézséget okozott, hiszen ez fontos tétel az egész rendezvény költségvetésében.

Valószínűleg a 2008-ban kezdődő gazdasági válság is érezte a hatását, ha nem is azonnal. Szomorú tény az is, hogy bár 20 %-os kedvezménnyel preferáljuk a pedagógusok vezetésével érkező gyermekcsoportokat, ezek száma is nagyon lepadt az utóbbi években. Folyamatosan kerestük a megoldási lehetőségeket, de saját erőből legföljebb a további csökkenést tudtuk megállítani. Az idei évre készülve nagyon sokat „agyalunk”, s arra jutottunk, hogy megcseréljük a két nap alapvető jellemzőit. Megpróbáltuk modellezni, hogy ki, mikor és miért jön el a Táncháztalálkozóra. Azt feltételeztük, hogy vidékről talán kényelmesebb szombaton eljönni, ezért szerencsésebb, ha a családi és gyermekprogramok többségét vasárnapra tesszük át. De persze figyeltünk arra is, hogy azért minden korosztály mindkét napon találjon magának kedvére valót. Úgy próbáltuk tehát a műsort összeállítani, hogy ne sérüljön a szombat, de fejlődjön a vasárnap.

– *Úgy láttam, hogy az előző évekhez képest voltak programok, amelyek vagy teljesen eltűntek a palettáról, vagy kevesebb ideig élvezhetők. Miért kellett ebben változtatni?*

– Idén nem volt „Új élő népzene” lemezbemutató, mert anyagi és szakmai okokból magát a CD-sorozatot szüneteltetjük. Az Etno-moziról sem mondtunk le végképp, de amíg nem találunk megfelelő termet hozzá, nélkülözni vagyunk kénytelenek. A zeneiskolák bemutató koncertsorozatát „Tágasságot nekünk is...!” címmel sok évvel ezelőtt mi kezdeményeztük, még hozzá olyan módon, hogy még a résztvevők útiköltségéhez is hozzájárultunk. Három évvel ezelőtt ezt és a népzenei kamarakonzerteket már nem két napon keresztül, hanem egymást váltva, egy-egy napon tartjuk meg, ami persze a kimaradók részéről feszültséggel jár. Ezzel nyilván csorbul kissé a Táncháztalálkozó seregszemle-jellege, amit pedig mindig is fontosnak tartottunk, azonban az így fennmaradó időben olyan alkalmi jellegű, friss dolgokat vonultatunk inkább fel, amelyek nagyobb érdeklődésre tarthatnak számot a közönség részéről. Így került idén sor például Novák Tata tánc történeti előadására, Kubinyi Julcsi lemezbemutatójára, a Téka, a Szlama Band, a Boglya és a Sutyomba zenekar lemezbemutatójára, a mezőkeszűi énekesekkel és Dresch Misivel felvonuló Eszterlanc zenekarra, a Hagymányok Háza „Almárium”-sorozatának kalocsai műsorára, a „Családban marad...” táncos-zenés programra, vagy a „Hosszú búcsú Halmos Bélától” című film levetítésére. De meg kell említenem azt az összetett programot is, amelyet a Magyar Hangszerműves Céh prezentált a híres tekerős, Bársony Mihály születésének századik évfordulója alkalmából. Az ő szervezésükben másokkal együtt Sebestyén Márta, Sebő Ferenc és a tiszalaprői népdalkör szerepelt a közvetlen beszélgetésen és az előadásokon.

Az aktualitások erősítésével összecseng régi szívügyünk, az internetes tájékoztatás fejlesztése. Hogy például a Táncháztalálkozó honlapján – amit ráadásul holt időszakban is sokan látogatnak – ne csak a szokványos listák, hanem konkrétan ide érvényes megnyilatkozások, fotók, videók, internetes hivatkozások legyenek az egyes programrészekről, illetve szereplőkről. Vagy hogy képesek legyünk folyamatosan fenntartani az érdeklődést a közösségi médiá-

A Csík zenekar, Rúzsza Magdolna, Lovasi András, Lakatos Róbert és a Fitos Dezső Társulat – fotó: Mándi Emese

ban az esemény előtti hónapokban közölt érdekességekkel. Úgy érzem, ezekben idén nagyot sikerült előrelépni, ami persze rengeteg pluszmunkát ró a stáb tagjaira, de hál' istennek a résztvevők közül is egyre többen belátják, hogy ma már szükség van az élményszerű megjelenésre a világhálón.

– *Vasárnap a küzdőtéri „Aprók Bálja” mellett nagyon jó gyerekprogramok sorakoztak fel. Kinek köszönhető ez?*

– A nagy sikerű Aprók Bálja mellé szerettünk volna kicsit bensőségesebb, akár egészen kicsi gyerekeknek szóló, a szülőket is aktivitásra készítő foglalkozásokat és előadásokat. Baranyai Barbi „játsszóteret” hozott létre, amely nagyon jól sikerült. Gulyás László vándormuzsikus volt a házigazda, mellette Boka Gábor, Korzenszky Klára, Benedek Kriszta, Korpás Éva, valamint a Kőketánc várta az

érdeklődőket. A teremben egész nap ki lehetett próbálni az „Így tedd rá!” program táncos játékerét, Balatoni Kata vezetésével.

– *Milyen nehézségeket okozott a költségvetésekben, hogy most a Táncháztalálkozó kimaradt a Budapesti Tavasz Fesztiválból?*

– Az Arénát a Táncháztalálkozó eltelte után pár nappal már le kell foglalni a következő évre, s ez így történt 2015-re is. Nekünk tehát már régen megvolt a március utolsó hétfője, így tavaly decemberben hidegzuhanyként ért bennünket, hogy a Tavasz Fesztivál kezdetét áprilisra tolták, és a mi időpontunkon az Aréna foglaltsága miatt már nem lehetett változtatni.

Ha így alakul, annak több okból sem örülünk. A Táncháztalálkozó eleve a Tavasz Fesztivál részeként indult és mi kezdetől fontosnak tartottuk, hogy az élő népművészet seregszemléje megjelenjen

A Táncháztalálkozó 2015 vasárnapi gálaműsora – fotó: Mándi Emese

ELŐSZÖR A TÁNCHÁZTALÁLKOZÓN

Ilyen körökben szégyen bevallani, ég is miatta a fejem rendszeren: korábban én még soha nem jártam Táncháztalálkozón. Széplakról rendszeresen jártak fel az emberek, ismerőseim csodákat meséltek róla, de valahogy úgy sikeredett, hogy az idei év volt az első, amikor eljutottam ide. Ebben nagy szerepe volt egy plakátnak, amin megláttam, hogy Csík koncert koronázza majd meg a rendezvényt. A 34. Táncháztalálkozó tulajdonképpen egy hosszú hétvéges rendezvény volt, fő helyszín az Aréna, de tartottak elő-táncházat a Fonóban és Éjszakai bált a Fáklya klubban. Sajnos lemaradtam a szombati napról, ami a „Táncmagományok” fedőnevet kapta, mert ekkor lehetett többek között szilágysági, széki, moldvai vagy gyimesi táncokat járni. A „Dombon van a babám...” gálát is fájó szívvel hagytam ki, ahol különböző táncegyüttesek, illetve Aranygyöngyös és Aranyarkantyús szólóisták mutatták be tudásukat. Március 29-én, vasárnap délelőtt 10-kor érkeztem, és este 10-ig maradtam. Az a 12 óra úgy röppent el, mint egy pillanat. Annyira gazdag volt a program, hogy a különtermekbe egyszerűen el sem jutottam. Pedig ezekben táncbemutatók, kiállítások, koncertek, előadások, beszélgetések váltották egymást, sőt volt folk-kocsmá is.

A kézműves vásár hihetetlenül gazdag kínálatot ígért, de sajnos üres pénztárcámmal nálam a „mindent a szemnek, semmit a kéznek” elv működött. Csak gyönyörködtem a sok kerámiában, hangszerben, anyagban, játékokban, egymásban. Lenyűgöző volt az egyik teremben a többnyire Erdélyből érkezett árusok kavalkája: szőttek, bocskorok, bekecsék, szebbnél szebb viseletek és anyagok. Ide az Isten pénze se lett volna elég...

A nap a különböző gyermek-néptáncsoportok bevonulásával kezdődött, és én örömmel fedeztem fel a tömegben a százhalombattai Forrás néptáncgyűttes mintegy 150 fős csapatát. Kereken egy évtizede járt hozzájuk táncolni az akkor még négy éves aprócska Virág lányom. Ők szervezik amúgy Battán a Summerfest nevű, méltán világhírű nemzetközi folklórfesztivált.

Az „Aprók Bálján” például veresegyházi, bági, mezőföldi, és bukovinai táncokat tanultam meg (azt nem állítom, hogy tökéletesen!). Több nemzetiségi csoport is eljött, szlovák, délszláv és sváb táncokat is lehetett járni. Nagyon jól összerakták a programot, egyáltalán nem volt egysíkú: csárdást ugrós követett, majd jött egy délvidéki körtánc, aztán megint csárdás... Nagyon tetszett, hogy miközben a színpadon zajlott egy bemutató, már akár közben, vagy rögtön

utána be lehetett kapcsolódni a táncba a küzdőtéren. Talán a leglelkesebben a sillardrit jártuk.

Azt a bizonyos pontot az i-re tényleg a Csík tette fel. Különös, amilyen nagy kedvenceim ők, előben még soha nem hallottam őket, csak otthon szoktunk ugrabugrálni a zenéjükre. Imádom, hogy a vegyítés és vérprofi népzenejükön felül mindent mindennel kevernek, kutyulnak, míg végül olyan egyveleg jön össze, mint pl. egy komolyzenével (Bach) induló, népzenebe áthajló és swinggel végződő műremek. Lovasi már megint arra buzdított minket, hogy „Üljenek a fiúk ölebe a lányok” (ennek a Tankcsapdás eredetijét is nagyon szeretjük), Rúza Magdi pedig népzenebe oltott rock-and-rollerre vágyakozott.

A Fitos Dezső táncársulat nemcsak sima körítést adott a koncerthez, a magánszámuk legalább volt olyan, mint a Lord of the Dance. Lakatos Róbert hegedült, volt cimbalom, saxofon és tangóharmonika. Hobótól két dalt is kölcsönöztek, a „Mesél az erdő” még most is a fülemben cseng. A visszatapsolás után végre valahára én is a tömeggel együtt énekelhettem a „Most múlik pontosan”-t. Ennek a dalnak köszönhető, hogy anno megszerettem ezt a fantasztikus zenekart.

Jövőre a gyerekeket is elhozom. Kíváncsi leszek, ki bírja jobban a táncot: ők, vagy én...

Réka (boldogfalva.blogspot.hu)

a legrangosabb magyarországi művészeti fesztiválon. Másrészt azt a közönségeget, amelyik a Tavasz Fesztivál felületeiről tájékozik, mi a szerény lehetőségeinkkel sokkal nehezebben érjük el. És ilyenkor bizony pénzbeli műsorhozzájárással sem számolhatunk. Reméljük, hogy jövőre nem lesz ilyen vis major-szerű akadálya az együttműködésünknek és a Táncháztalálkozó újra a Budapesti Tavasz Fesztivál keretein belül zajlik majd.

A Táncháztalálkozó kiadásait egyébként a jegybevétel nem fedezné, akkor meg végképp nem, hogyha teljesen piaci alapon kellene kibérelnünk a Sportarénát. Ezért minden alkalommal pályázunk az úgynevezett „állami eseménynapok” státusz elnyerésére, ami azt jelenti, hogy az Aréna szolgáltatásainak nagyobb részét ingyenesen megkaphatjuk. Ezenkívül mi magunk és a megvalósításban együttműködő társ-szervezeteink külön-külön pályázunk az NKA kollégiumaihoz és ahová csak lehetséges. Nagyon sokat jelent számunkra az OTP Bank szponzori támogatása is, ami nem csupán anyagi segítség, hanem kreatív ötleteikkel és reklámfelületeikkel ténylegesen hozzájárulnak a Táncháztalálkozó sikeréhez.

– *Idén mi segítette még a vasárnapi nap „felturbózását”?*

– Az i-re a pontot egy váratlan s kétségkívül hatalmas segítség tette fel, amit az Arénától, pontosabban a Trigránit cégcsoporttól kaptunk. Azt vetették fel, hogy ha van olyan ötletünk a vasárnapi gálára, amivel szélesebb körben is be tudnánk vonzani a nagyközönséget, illetve ami a táncházakat is érdekelheti, akkor támogatnák a megvalósítást. Hosszas egyeztetések eredményeként jött létre a „Csík zenekar – Rúza Magdolna – Lovasi András – Lakatos Róbert – Fitos Dezső Társulat” program Novák Péter rendezésében és az egész Táncháztalálkozót eddig soha nem látott kampánnyal hirdető Broadway Jegyiroda közreműködésével. Igaz, hogy a Csík zenekar és barátai szerepeltetése miatt a szakmai közegből – főként

kerülőúton – eljutott hozzánk némi fanyalgás és rosszallás, viszont a nagyközönség és a táncházak körében egyaránt hatalmas sikert aratott ez a produkció.

Ennek a programrésznek a vonzereje, a kiemelkedő reklámkampány, a korábban említett strukturális és tartalmi változtatások, a magasabb szintű internetes tájékoztatás együttesen visszaemlétk az idei Táncháztalálkozót a 2011 előtti szintre. Ezt a tényt a számonkon túl az is mutatja, hogy mindkét napon már a nyitást követően nagyon hamar megtelt a táncter, a vásártér, a játszóházak és a kézműves foglalkozások helyszíne; hogy a „Minden magyarok táncát” és a kamaratermi programok szinte mindegyikét óriási érdeklődés kísérte; hogy a Muharay-, a Martin- és a Csík-gálákra a napközbeni látogatók nagy része ott maradt, impozáns látványt és felejthetetlen hangulatot teremtve előadóknak és közönségnek egyaránt. – *Az OTP-vel közösen meghirdetett „Kedvenc dalom” szavazással tállalkoztam az interneten, miért nem lett előadva, vagy miért nem tűnt fel az egész Táncháztalálkozó alatt?*

– Sajnos ez a nagyszerű ötlet kicsit későn merült fel, így már nem maradt elég időnk és energiánk erre érdemben odafigyelni. Jövőre ezzel többet szeretnénk foglalkozni, és a Táncház Díj jelöltjeinek is igyekszünk majd a műsor szerkesztésekor nagyobb hangsúlyt adni. – *A továbbiakban mire készültök?*

– Most vagyunk túl a IV. Táncház Napja eseményein, amelyen belül a debreceni, a jászberényi, a szekszárdi, a székesfehérvári és a zalaegerszegi programokat segítettük, együttműködve a Hagyományok Házával. Két alkalom még hátravan a táncház-vezető tanfolyamunkból, majd ősszel a Táncházak Éjszakája következik. És perse már készülünk a jövő évi Táncháztalálkozóra is...

Maksa Henrietta

(2015. május 23. – www.folkpedia.hu)

KAKUK TIMIKA: RÖGZÍTVE 4.

Most beszéltem Emilióval, aki tegnap hívta a fiunkat. Kicsit számon kért, hogy miért nem beszélek vele többet. Neki azt mondta Gáborka, hogy nem beszélünk minden nap. Pedig mindennap beszélünk, én úgy emlékszem. Ő háromnaponta beszél velem, már megígérte neki, hogy karácsonykor a másik nagyszülővel és vele az USA-ba mennek. Mintha a gyerek tudná, hogy hova.

Most felhívom őket.

Na, szia, Elza. Sziasztok, mindenki itt van, látom. Szia, Gáborka! Hello, anya. Szia, apa, hogy bírjátok? Milyen ruha van rajtad, te gyerek? Rajtam? Most kaptam, a mamától, focis. Húú, ez nagyon klassz. Nekem is jó lenne egy ilyen. Nem adom neked, anya. Jó, jó, nem is kell majd, veszek itt, és akkor lesz ikerpólónk. Jó, de szerintem ilyen nálunk nincs, csak mamáéknál van. Na, akkor majd, ha megyek, akkor veszek ott. Mikor jössz, akkor végül is, Elza? Sikertült ezt eldönteni, kislányom? Elvileg, apa, tíz nap, most már biztos. Jó, meddig maradtok? Két hétig, anya. Ez is biztos? Biztos, biztos. És mit csináltatok ma? Na, hol voltunk Gábor, mondd csak el anyádnak! Nem akarom, papa. Na, mondd el, ne félj, mi jobban megijedtünk, mint anyád fog. Na, most már mondjátok, mi van? Anya? Semmi, csak azt vettük észre, ugye drágaságom, hogy kettővel kevesebb legőemberke van. És ez a drága gyermek, nem úgy, mint egy átlagos csibész, hogy orrába tette a részeit vagy a fülébe. Hanem szétdarabolta és mint egy kannibál megette őket. Igen, anya. És a kórházban voltuk, megnézték van-e hasamban. Mi? Miért csináltad ezt? Hogy nézték meg? Nem tudom, egy ilyen hideg zselét tettek a hasamra. Ultrahangon voltunk csak, Elza. Nincs semmi baj, de most a legők elmentek aludni egy ideig. Jaj, Gábor. El se hiszem, és kikakáltad vagy mi? Igen. Ez szörnyű. Itthon se lesz többet legő, az biztos. Hogy jutott eszedbe? Tudod, hogy ez veszélyes. Nem akartam, anya. Persze, biztos a papa adta a szádba. Nem ő volt. Jól van, ebből már most mindannyian tanultunk, ugye Gáborkám? A kórházban azért elpityeredett, hogy nem akart rosszat. Én azt tudom, de olyan okos gyerek vagy, kisfiam, hogy csinálhatsz ilyen hülyeséget? Na? Anya, mikor jössz? Mikor megyek? Tíz nap, addig több ilyen ne legyen! Nem kell a mamát megpapát kikészíteni. Addig jó leszek. Más gond nem volt velem, anya? Nem, a legő kikakálás – mondjuk – csak Gáborka szerint történt meg, én nem vettem észre nála. De az ultrahang szerint nincs semmi se benne, adtunk neki a biztonság kedvéért egy nagy adag gyümölcsturmixot, hogy könnyebben menjen a dolog. Jó, az jó ötlet. Elza, holnap

beszéljünk még, hogy mit akartok csinálni majd itt. Azt jól meg kell tervezni, nekem munkám is lesz, ütemezni kell. Jó, persze, apu, holnap beszéljük meg, de nem akarok semmi különöset, biciklizni szeretnék csak. Nem akarsz sehova se menni? De lehet, hogy Budapesten találkozok barátokkal. Semmi kiállítás? Nem tervezem, az van itt is elég. Jó, jó, akkor majd kidertül. Ki fog, ha ott leszek. Na, jó, mi megyünk most vásárolni, kislányom. Te meg pihend ki magad, nem nézel ki valami fényesen. Jó, majd mindjárt alszok. Na, mondd anyádnak, legőember, hogy jó éjt, anyu! Jó éjt! Jó éjt, Gáborka, idd meg a turmixot! De már megittam. Ja, jó. Akkor minden rendben lesz. Jó vásárlást! Ne vegyétek meg neki, amit meglát. Na, de okos anyád van, fiam. Hallod, mit mond? Na, jó megyünk. Szia! Sziasztok, anyának is, nem tudom, hova ment. Én se. Na, cső.

*

Na, aludni még biztos nem fogok. De Emiliót se akarom felhívni, hogy elmondjam neki, ma is beszélünk, és Gáborka a legőkat másképp használta fel. Dolgozni is lehetne még. De nem akarok. Hallgatni mamát? Nem tudom, mindjárt letelik ez a 10 nap és nem csináltam semmi érdekeset. Az a furcsa, hogy egyre rosszabb. Egyre inkább nincs kedvem semmihez, úgyse változik semmi. Gáborkára is mérges vagyok, egyrészt hülyeségeket csinál, másrészt annak se örülök, hogy ott van. Semmi felszabadítót nem érzek abban, hogy most ott van. Pedig most kiélhetném magam, de nem jut eszembe semmi. Iszok bort. Legalább ellazulnak az izmaid. Masszázsra is elmehetnék. Na, legalább a testemmel foglalkozhatnék holnap. Valaki foglalkozhatna velem. Megcsinálni a hajam, körmöm, masszázst. Jól esne. Ez a bor se rossz.

Hallgatok hozzá egy kis mamaféle muzsikát. Csak 4-5 dalom van tőle.

*Minek neked felvenni minden hülyeséget?
Jaj, mami. Rozmaring levelénél tartunk.*

*Rozmaring levele, hajlik a közepébe.
Szeretóm szavai most jutnak eszembe.
Minek muzsikálnak ennek a kislánynak,
Ha a szeretőit viszik katonának?
Ha szeretőm volna, jobb kedvem is volna,
De mivel hogy nincsen, verje meg az Isten!*

Jaj, én Istenem, nekem már átokra se telik mama, nem hogy szeretőre. Haha, még átkom sincs. Volt idő, amikor

rengeteg ilyen átkozós dalt hallgattam, volt, akit így szerettem.

De Juttáról soha se jutna eszembe egy átok sem. Ő soha se bántott. Voltak kisebb összeveszéseink, amelyek abból álltak, hogy valami apróságban egy picit megsértődött és várta, hogy kiengeszteljem. Ezek kedves játékok voltak, semmi más.

Pedig hatalmas érzelmi rizikó volt a kapcsolatunkban, senki se hitte volna, hogy a harmónia lesz benne az uralkodó állapot. Jutta akkor 38 éves volt, én 27. Biztos, hogy azért lehettünk ilyen boldogok, mert isten küldött minket egymásnak. Máskor is erre kellene figyelnem. Ha nem ezt érzem, akkor nem szabad. De Juttát ő küldte, az biztos. Egy kávéházból vittem el a képeimet, hogy egy nagyobb kiállításon is láthassák. Ma már ilyet biztos nem tennék, hogy leveszem őket a falról.

Egyedül próbáltam szépen összecsomagolni és taxiba tenni, amikor Jutta számonkérő hangon odalépett hozzám és angolul megkérdezte: Elnézést, azt a képet már én korábban meg akartam vásárolni, de azt mondták itt, hogy nem eladó. Akkor te, hogyhogy elviheted? Mert az én képeim.

Ezt a nyitójelenetet soha se felejttem el. Semmi kedvem nem volt az egész kiállításhoz, alig voltak jó képeim, úgy kellett őket összevadászni. Erre a semmiből előlép Jutta. Ő akkor már befutott lakberendező volt, annyit dolgozhatott, amennyit akart. Az egyik lakásához szerette volna ezt a képet. Aztán persze eljött a kiállításra. Én nagyon zavarban voltam, nem szeretek bájologni, ott a többi fiatal festő fiú, azok úgy értenek ehhez.

De ő csak úgy odalépett hozzám akkor is, és egész egyszerűen annyit mondott, te tehetséges vagy. Ezen nincs mit szégyellni, ezek a képek egytől egyig jók. Mindjárt mondom is, hogy a többi nyugodtan levehetik a falról. Sőt nem, a te képeidet vegyék le, mert meg akarom venni őket. Mindent. Most se adod el?

Eleinte ő biztos, hogy nem akart tőlem semmit, csak a képeimet és egy jó üzletet. Mindenki más úgy gondolta akkor, hogy megvásárolt magának, a gazdag, külföldi művész nő új szeretőcskét vesz. De ezt csak az akkori barátaim látták így.

Kétszer találkoztunk aztán, a második találkozásnál már én is olyan lelkesen beszéltem a saját művészetemről is, olyan büszke voltam, hogy ő is fel akart valamivel vágni. Felvitt a pesti albérletébe, egy gyönyörű belvárosi polgári lakás, nagy belmagasság, ő rendezte be, sötétbarna

és fűzőld színek, mint egy igazi dzsungel a belváros közepén.

Aztán csak azt vettem észre, hogy nem arra figyelek, hogy mit beszél, hanem arra, hogy milyen szép az arca. Milyen szépek a gyűrűi a hosszú ujjain. Milyen egyenletesen, lágyan futnak a ráncai. És arra, hogy neki rengeteg energiája van. Úgy beszél, mint egy teremtő forrás, kimondja a szavakat és igazak lesznek. Azt mondta, hogy tehetséges vagyok és az lettem. Teli lettem ötletekkel és vágyakkal. Nem vérrel akartam freskókat templomok falára festeni, hanem olyan életteli dolgokat szerettem volna, mint az ő dzsungele. Nincs több fájdalmas romantika, élet van. Valami ilyesmit éreztem. Aztán amikor a mondata végére ért és valami kommentárt várt, én egyszerűen megkérdeztem, hogy megcsókolhatom-e. Ő zavarba jött, visszakérdezett. Én azt mondtam, Jutta meg akarlak csókolni és már hajoltam hozzá, nem vártam. Pár másodperc volt, abbahagyta, ő meg nevetett: te lesbikus vagy? Én rávágtam, hogy nem. Aztán megint megcsókoltam, ő egyik kezével megfogta a kezem és a másikkal a fülem mögé tette a hajam, hogy ne zavarjon.

Jólesik erre visszagondolni, sokszor lejátszom ezeket a jeleneteket a fejemben, mióta nincs itt. Főleg ha bort iszom, akkor elszabadul a fantáziám. De most nem fogom neki megírni, hogy egyedül vagyok és rád gondolok. Így is annyira szánni való vagyok. Hihetetlen. Na, a bort is kiöntöm. Törölhetem fel.

*

Az is jó a magyar nyelvben, hogy a szerelmes dalokat lehet úgyis énekelni, hogy az a homoszexuális embereknek is megfeleljen. Ez, hogy nem különböztetjük meg a nemeket, ilyen szempontból is előnyös. Meghallgatok még egyet, már úgyis alig van bor.

*Még a búza ki se hányta kalászát,
páros galamb mind elhordta a magját,
megállj, galamb, páros galamb,
majd lelőlek a nyáron,
vadász leszek a vizslási határon.*

Ez az a bizonyos vizslási dal, ami még az énekkönyvben is úgy szerepel, hogy gyűjtéshelye: Vizslás. Na, szép. Ez a mi dalunk, ez a hat sor. Nem is szól semmiről. Beteszem végtelenítve.

Ráfekszem az ágyra inkább. Jaj, istenem. Mit is akarok. Írok Juttának. Jaj, ez a dal, meg ahogy mama énekl. Mind-egy, jó lesz így.

Találkozásom Tinkával

Gondolatok a Kolozsvárt rendezett népzenei mesterkurzus kapcsán

Az 1971-es év fordulópontot jelentett az életemben. Ekkor végeztem a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Tanárképző Szakán mint hegedűtanár, s ez évben ismertem meg Virágvölgyi Bélát, későbbi férjemet. Az ő barátaai és zenésztársai voltak Halmos Béla és Sebő Ferenc a Műszaki Egyetemen, illetve annak zenekarában. Timár Sándor ez időben keresett új zenekart a Bartók Együttesbe, hogy az eredeti tánchoz eredeti zene szóljon, így minden összejött, s októberben már a Bartókban találtam magam. Akkor kezdtem ismerkedni a magyar hangszeres népzenevel, hiszen a Főiskolán csak népdalokat tanultunk. Halmos Béla ismertetett össze Martin Györggyel.

1973-ban alakítottuk meg a Virágvölgyi Együttest, s a következő évben volt az első, igazán nagy megmérettetés – '74 augusztusában átvehettük a „Népzene Ifjú Mestere” kitüntető címet. „Tinkától” kaptuk a zenei anyagot, ezen kívül sok jó tanácsot, építő, szigorú kritikát, s a végén – mint zsürielnöktől – a bátorító elismerést.

Kottaismerő lévén nemsokára a Zenetudományi Intézet szerződéses munkatársa lettem, ahol elsősorban lejegyzéseket készítettem. Először Dobos Károly, később Szabó István széki magyar primások repertoárjának feldolgozása, lejegyzése, gyűjtése lett a feladatomban. Többször voltam gyűjteni Károly bácsinál és Pistánál egyaránt. Tinka írtott velem egy kérdőívet, amely az életrajztól kezdve a muzsikálási alkalmakig, a táncrenden keresztül a muzsikálás mikéntjéig, mindenre kiterjedt. Ennek segítségével nem vesztettem el már a harmadik kérdésnél a beszélgetés labirintusában, hanem a mellékvágányokról mindig vissza tudtam térni az eredeti témához. Ezek a módszertani tanácsok sokat segítettek a további gyűjtéseim során. Az anyag lejegyzésén túl tudományos elemzésre, dolgozatok írására is ösztönözött, ennek eredménye több tanulmány lett, amelyek a Zenetudományi Dolgozatok '81-, '82-, '83- és '88-as számaiban jelentek meg. A dolgozatokat Tinka mindig alaposan átnézte és kijavította. Maximalista volt és a dicséreketeket nem nagyon osztogatta. A nyomdakész íromány bemutatásakor jól esett volna néhány elismerő szó, ehelyett csak megkérdezte, mi lesz a következő címe. Nagyon sajnálom, hogy az azóta készült népzenei köteteket és tanulmányokat nem láthatta már, remélem nem hoztam szégyent a fejére, örült volna nekik.

Nagyon büszke voltam, hogy a neki olyannyira fontos és kedves Mundruc-kötet (Mátyás István „Mundruc”. Egy kalotaszegi táncos egyéniségvizsgálata) zenei lejegyzéseit rám bízta. A legényeseknél nem a hangok leírása, hanem a vonózás megfejtése okozott sok fejtörést, hiszen az erdélyi hangszeres népzeneire oly jellemző hármas kötésnek nevezett vonózási mód a klasszikus zenében ismeretlen. Korai halála megakadályozta a munka befejezésében, a könyv csak húsz évvel később, 2004-ben jelenhetett meg nyomtatásban. A zenei rész nyomdára való előkészítése Vavrincez András és az én feladatomban lett. Meg kellett fejteni a Tinka által írt emlékeztető cédulák, táplapok titkait, a néhol alig látható kézírás, a rövidítéseket, bele kellett helyezkednünk a gondolatmenetébe, vagyis be kellett fejezni a zenei elemzést, mintha Tinka írta volna. Nagyon nagy öröm volt, amikor rájöttünk a megoldásra és minden a helyére került.

Halála elmondhatatlan űrt és hiányt hagyott bennünk.

*

A Virágvölgyi együttes és Fekete Antal „Puma” (Táncház-tanfolyam, 1976)

Harmincöt évvel Martin György „Tinka” halála után, 2015. június 16-án, Kolozsvárt népzenei mesterkurzust rendeztek. A történelem fintora, hogy a kurzusra bennünket, két budapesti zenészt és tanárt, Virágvölgyi Mártát és Fekete Antal „Pumát” hívták meg. Furcsa érzés volt Kolozsvárra utazni, hogy az ottani fiataloknak az általunk egykor „náluk” megtanult zenét, kultúrát, viselkedésmódot „megmutassuk, visszatánítsuk”.

Fantasztikus időutazás volt, ahogyan fölemlegettük az elmúlt néhány évtized eseményeit. Régen elfeledett, valamikor az életet meghatározó eseményeket, személyeket, helyzeteket elevenítettünk föl, s a fiatalokban a saját fiatalságunkat éltük újra. Ezt szolgálták a videón lejátszott, újra végignézett hangosfilmek, amelyeket – többek között – Kallós Zoltán, Martin György, Herbert Schneider „Kaktusz”, Fekete Antal „Puma”, Virágvölgyi Márta készítettek, készítettünk. A közvetlen, helyszíni észlelés, érzékelés és tanulás helyett ma már ezek a filmek jelentik vagy jelenthetik a most tanuló fiatalok számára a köldökzsinórt, ami a múlttal, a saját történelmükkel, népzenei identitásukkal összeköti őket, hiszen az apáról-fiúra való öröklődés, a közvetlen továbbadás megszűnt, szakadék keletkezett, más lett az élet, más lett az értékrend. És ezek nem nagy szavak! Sose látták, hallották élőben Moldován György „Ilka Gyurit”, Dobos Károlyt, Kodoba Mártont és Bélát, Kozák Zsigát, Varga Emanuel „Móni” bácsit és a többi korszakalkotó nagy zenészt. Ez már a múlté. Rácsodálkoztak, hogy a nagyszerű Icsán-bandán kívül ugyanabban az időszakban többen is muzsikáltak Széken, Lurcsi György „Gyurica”, Dobos Károly, Ferenczi Márton, és újdonság volt számukra, hogy Felszegen „Zsuki” Márton mellett Pusztai Endre, bonchidai primás is játszott a fiataloknak.

A délelőtt folyamán három széki magyart tanultunk meg az összegyűlt mintegy tíz zenésszel, akik nagy figyelemmel és lelkesedéssel muzsikáltak.

A hangszeres tanítás után Pávai István tartott előadást a Jagamas János, kolozsvári folklorista, zenetudós népzenei gyűjtéseit tartalmazó, most megjelent DVD-kiadványról. Ez a gyűjtemény több mint 2800 dallamot tartalmaz. Pávai sok érdekességet is elmesélt a Tanár Úrról, hiszen a növendéke volt, majd a jelenlévők kérésére csemegéztünk a ritka felvételek között.

Ebéd után palatkai muzsikálás következett. Jómagam 1985-ben filmeztem először Kodoba Márton és Béla, ottani primások játékát. A felvételeket lejegyeztem, „kivonóztam”, hangról-hangra megtanultam, teljesen a palatkai zene bűvületében éltem. 2000-ben jelent meg a Kodoba Márton játékát megörökítő két kötetem. A múlt század utolsó évtizedeiben többször muzsikálhattam is velük, fantasztikus érzés volt, hogy ugyanazt a nótát egyforma vonózással, egyforma hangsúlyokkal, egyféleképpen húzzuk, tudunk együtt játszani. 2002-ben volt az utolsó ilyen alkalom Válaszúton, a népzenei táborban, ahol egy egész hetet töltöttünk el és zenéltünk végig együtt. A következő évben Marci meghalt. Ez engem nagyon mélyen érintett, megfagyott a lelkem, több mint tíz évig nem voltam képes palatkait játszani, hiszen zenei példaképemet, mestereimet veszítettem el. Ezt csupán azért írtam le, mert ott, Kolozsvárt a nap többi részét Kodoba Florinnal, Marci fiával zenéltük végig.

Természetesen a délutánt is az ősök megidézésével, filmnézéssel kezdtük. Nagy élmény volt újránézni a palatkai bandát a hetvenes évek végéről, amikor mindenki fiatal volt, erejük teljében, fantasztikus egységben, a mindentudás nyugalmaival és kimozdíthatatlan, megingathatatlan erejével muzsikáltak. Egyszerűen lenyűgöző volt! A lelkünk feltöltődött, megtelt ezzel a zenével és ezt folytattuk délután, már a magunk módján, egészen estig, majd vacsora után hajnalig, ki meddig bírta. Florin nagyon sokat megőrzött apja játékából, így különleges élményt jelentett az együtt muzsikálás. Az időutazás így folytatódott.

A kontrások tudását Puma gyarapította, aki mindent tud a palatkai kontrázásról, bőgőzésről. Egymás után idézte fel, mérnöki precizitással és szigorú technikai tudással jelenítette meg a különböző kontrások egyéni változatait, a leheletnyi stílusbeli különbözőségeket, az egyéni variációkat, ki, mit, hogyan csinált, milyen vonással, milyen hangsúlyokkal, megtoldva az évszámmal, hogy mindez mikor, milyen alkalommal, milyen felállásban, milyen zenészekkel történt. Jó volt látni, ahogyan Florin mindenben egyetértett vele és hangos helyesléssel erősítette Puma megjegyzéseit, amikor a személyre szabott, néha árnyalatnyi különbségeket rejtő változatokat mutatta be. Nagyon sajnálom, hogy senki sem rögzítette ezt a délutánt, felért legalább egy egyhetes kurzussal. Ez is a tanulás egy formája, lehetősége, amivel élni kell!

A kolozsvári fiatalok a magyarországi muzsikusokhoz hasonlóan sok mindent tudnak, de véleményem szerint zenei fejlődésük érdekében egy kicsit tudatosabb zenetanulás, alázatosabb szemlélet lenne az üdvözítő. Ez általában igaz a mostani fiatalokra, akik ezzel a muzsikával akarnak foglalkozni, függetlenül attól, hol élnek. Ebben a már megismert és még felfedezésre váró filmek, kiadványok, esetleg a mostanihoz hasonló, de egy kicsit hosszabb és gyakoribb kurzusok, a még élő helyi adatközlők nagy segítséget nyújthatná-

Halmos Béla és Virágölgyi Márta (1984)

Felhívás

IV. Tradíció Néprajzi Gyűjtőpályázat, 2016

A Magyar Néprajzi Társaság Tradíció-pályázatát hirdet fő partnerével, a Néprajzi Múzeummal és társkiíró partnereivel, a MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézetével és Történettudományi Intézetével, a ELTE BTK Néprajzi Intézettel és a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeummal, a Hagyományok Házával, a Honismereti Szövetséggel. Több témában és minden korcsoportban, hazaiak és a határon túliak részvételével az egyéni és csoportos önkéntes néprajzi gyűjtők, néprajzkutatók, pedagógusok és diákok pályázhatnak a hagyományok és a jelenkori élő kultúra dokumentálásával, gyűjtésével, feldolgozásával.

Az előzetes regisztráció határideje: 2015. december 4.

A benyújtási határidő: 2016. január 15.

*További információ, regisztráció és jelentkezőlap:
<http://www.neprajzitasasag.hu/?q=tradicio2016>*

nak. Jó lenne, ha a múlt század végén, tehát a nyolcvanas, kilencvenes, kétezres években gyűjtött zenék, filmek láthatók, mindenki számára hozzáférhető, tanulható, tanulmányozható lennének, hiszen ez közkinccs, zenei hagyományunk, zenei megmaradásunk záloga. Szerintem e filmek megtekintése mindennapi kötelezettség kellene legyen, mint a reggeli áldás vagy fohászkodás.

Jómagam is a régi gyűjtők közé tartozom, saját pénzen, saját erőből, gyakran szinte saját életünk árán mentünk gyűjteni az akkori körülmények miatti sok-sok félelemmel, kiszolgáltatva a helyi hatalomnak. Az anyagot a szerencsés hazatérés után leadtuk a Zene-tudományi Intézet Népzenei Osztályán, cserébe akadémiai felvételeket kaphattunk.

Ámde ez az idő elmúlt, vagy legalábbis ennek – az adatközlő zenészen, táncosban, élő helyi hagyományban bővelkedő paradicsomi állapotnak – vége szakadt, az ifjú zenészek hada magára maradt. Őket segíteni kell, hogy el ne tévelyedjenek, ha nem a most gyűjthető hagyománnyal, mert az már nem létezik, akkor a már összegyűlt anyaggal. Hiába van Népzenei Tanszék az egyetem, az utat nekik is keresni kell, hiszen ez a dolguk. Az ősök által évszázadokon át megtartott és átörökített hagyományt tovább kell vinni, tovább kell éltetni! Igen, meg kell tanulni a dallamokat az adott stílusban, s ezen túl azt a technikát, muzsikálási módot, amit a hajdani zenész apák saját apáiktól, nagyapáiktól tanultak! Ez a hagyomány, a kikristályosodott, letisztult, sallangmentes muzsika, amiben benne rejlik az őserő! Ez kötelező! Nem lehet fölhígítani! (A verset – legyen az a Himnusz, a Szózat vagy akár az Anyám tyúkjá – sem lehet prózában elmondani, pedig könnyebb lenne, de minek.)

Ha minden zenei tudomány már kézben van, akkor jöhet a gyakran föltett kérdés: „és én hol vagyok ebben?”, bár lehet, hogy mindez akkor már nem annyira érdekes, hiszen minden megszólalásban, minden muzsikálásban benne van az én, még ha nem is róla szól a mese. Tudom, ez nagyon sok áldozattal, lemondással, munkával jár, de ha valaki az út elején van, ne keresse azonnal saját magát, ne akarjon máris saját magával szembetalálkozni! Az út rögzös, sok buckával, kövel, amit kerülgetni kell, de ha valaki erre adta a fejét, nem csinálhat mást, mint szigorúan az ősök tudományával felvértezve keresni a saját ösvényét. Az ősök tudását nem lehet kikerülni, megkerülni, figyelembe nem venni, hiszen az jelöli ki a helyes utat. És érdemes időről-időre visszanézni, hogy nem tévedtünk-e el. Ne felejtjük el, az áldozat mindig áldássá válik, kár lenne idő előtt lemondani erről!

Virágölgyi Márta

Szaszkó József turai citerás játékmódjának elemző bemutatása

A citera a magyar paraszti kultúra egyik legerjedtebb népi hangszere. A trianoni béke utáni határok közötti területen szinte minden falusi háztartásban jelen volt a XX. század elején. Ugyanakkor – átvizsgálva az MTA Zenetudományi Intézetének Népzenei Archívumában fellelhető helyszíni gyűjtéseket – igen kevés, a hagyományos citerajátékot megőrkítő hangfelvétellel találkozhatunk.

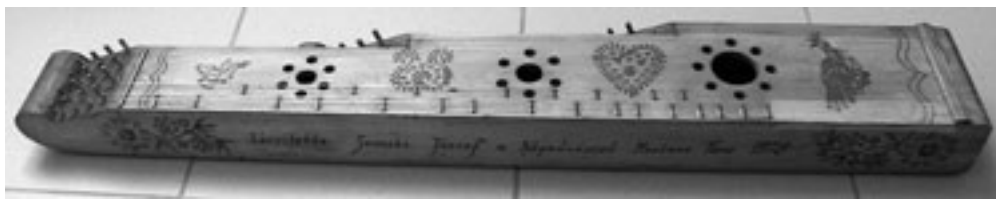
A citerát főleg az Alföldön, többnyire házi multságokon, lakodalmakban használták. Viszonylag rövid idő alatt meg lehetett rajta tanulni néhány dallamot. A legtöbb citerás számára ez elég is volt, mivel „csak” saját maga és környezete szórakoztatására használta a hangszert. Talán ez volt az oka, hogy nem figyeltek rá eléggé kutatóink, sőt bizonyos körökben előítélettel beszéltek róla, primitívnek tartották.

Kodály Zoltán a szegények hangszerének nevezte, ennek ellenére több tanulmányában foglalkozott vele, sőt az első citerás felvételek is az általa készített, 1916-os nagyszalontai fonográf-hengereken, Bagosi Lajostól maradtak fenn. A Bagosihoz hasonló, kivételes technikával bíró paraszthangszerek hívták fel azután folklórgyűjtőink figyelmét a citerazenére. Ilyen citerás volt a turai Szaszkó József is.

A magyar asztali citera a Hornbostel–Sachs féle rendszer szerint az egyszerűbb *chordofon* hangszerek csoportjába tartozik. Eredetéről biztos forrásaink nincsenek. A kutatás jelen állása szerint magyarországi elterjedéséről csak a XIX. század második felétől vannak adatok. Lehetséges, hogy a magyar változat német-osztrák eredetű, de valószínűbb, hogy a kézben tartott, régi típusú tamburák lehettek az elődei. Ezt a *diatonikus érintősor* és az állandó hangmagasságon megszólaló *bourdon-kíséretet* adó hangolás támasztja alá. A XX. század első felében a diatonikus (*egykötés*) érintősor fokozatosan kiegészült a „*kromatikus*” (*belső- vagy duplakötés*) érintőkkel. A három-öt *oldalfej* (kisfej) húrjai a réginél színesebb hangzást eredményeztek.

Szaszkó József hüvelykujjas nyomótartása

A citerákat formailag, alaktanilag négy csoportba különíthetjük el. A legegyszerűbb és egyben a legrégebb csoport az egy darab fából kivájt *vályúcitera*, amelyet főként az 1950-es évek előtt használtak. A második a *kisfejes citeraké*, amelyeknél a hangszertesthez rövidülő kisfejek tartoznak. A harmadik típusba soroljuk a *hasas citerákat*, amelyek külső kávája domborúan ívelt. Az 1950-es évektől készítettek *kombinált citerákat* is, amelyek egyszerre hasas és kisfejes citerák is. Mára ez a forma vált a legerjedtebbé.

*

SZASZKÓ JÓZSEF CITERÁJA

Szaszkó Józsefnek egyéni módszerei voltak citerái készítésére. Már a faanyag megválasztása is eltérést mutatott más készítőkhöz szemben. Ő a hársfát tartotta a legalkalmasabbnak, mivel ez kemény rostú, ezért szerinte a húrtartó szögek jobban tartják a hangolást. Azt gondolta, úgy javíthatja a citera hangzását, ha befedi az alját, és az alsó fedőlapon egy-két centiméteres lábakat helyez el.

A bundozatot is sajátosan alakította ki. A *kottaszégeket*, vagyis a bundokat nem egymást követő sorrendben helyezte fel a fedlappra. Először az alaphang *oktávját* állapította meg, leszegezte az első kottaszöveget, s az így keletkezett oktávhanghoz képest mérte ki az *alsó- és felső kvint* hangokat, majd a *tercekre* való továbbosztással fokozatosan jutott el a *nagy- és kissetkundok* helyének beszegezéséig.

Józi bácsi egy 1978-ban készített citeráján láthatjuk, hogy a hangszer két oldalfejes és a megszokottnál több hangolószeget helyezett el a tőkékben. A *főtökén* 4+2-es párokban következnek a dallamjátszó húrok szegei, ezután tíz darab *kísérőhúr* szege következik. A két kisfejen négy-négy húrszeg helyezkedik el, ez azonban nem jelenti automatikusan, hogy mindegyik szegre húr is került.

Szembetűnő, hogy a diatonikus kottasorban a legelső nagyszekund hangközt két félhangra bontja, így a *belső érintősor fogott asz/gisz* hangja átkerül a diatonikus érintősorba. Ez ritka megoldás, csak nála tapasztalhatjuk. Célja az lehet, hogy ha egy dallamban éppen itt fordul elő módosított hang, akkor emiatt a játékosnak ne kelljen átnyúlnia a „*kromatikus*” sorra.

Szaszkó Józsefnél a kísérő húrok hangolása is sajátos. [*Szemben a korábban általános, az alaphangra és az ötödik fokra, illetve azok oktávjaira hangolt egyszerűbb megoldásokkal – a szerk.*] Nála mindig az alaphanggal azonos *dúr akkord* szólal meg, s a nyolc kísérő húr közül több kvintre hangolt is van, mivel az ő elképzelése szerint az akkord kvintjének többször kell szerepelnie a kísérőhúrokon, mint a többi hangnak. Instrumentumain gyakran fellelhető még egy alaphangra hangolt *cimbalomhúr* is, ami elég kirívó a többi, mintegy két oktávnyival magasabban megszólaló akkordhang között.

*

A HAGYOMÁNYOS, NYOMÓVAL TÖRTÉNŐ CITERAJÁTÉK

A citeráról fennmaradt történeti dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a *monochord* hangszerek és a tőlük származtatható cite-

A folkMAGazin jubileumi szakdolgozat-pályázatán díjazott munka rövidített, szerkesztett változata.

rák játékmódja és dallamképzése *nyomóeszköz* használatával történt. Eredetileg a hagyományos magyar citerások is nyomó segítségével játszottak, ami készülhetett kukorica- és cirokszárból, pulyka- és lúdtollból, valamilyen keményfából vagy marhaszarvból egyaránt. A nyomóval való játéknak hagyományosan két fajtája van. A régebbi, amikor a nyomót a citerás *marokra fogja és hüvelykujjával a húrokra szorítja*, játék közben a megfelelő hangra csúsztatva. Ezt a játékmódot jobbra a diatonikus citerán alkalmazták a régiek, jóllehet, ellenpédákat is ismerünk. Szaszko József a maga készítette kromatikus [két érintősoros] hangszerezen ezzel a nyomófogással muzsikált. Ez sem volt ritka a citerahagyományban.

Szaszko József és Tóth L. Mihályné a Magyar Rádió stúdiójában

A nyomóval való citerázás másik változata az ún. *mutatóujjas tartás*, amikor a játékos a hüvelyk- és mutatóujjával szorítja a nyomót a húrokhoz, így csúsztatja azt az adott hangra. Ez a tartásmód feltételezőleg a két érintősoros citerák megjelenése miatt alakult ki, hiszen lehetővé teszi, hogy a játékos a középső ujjával *átnyúlva a félhangos érintősorra*, bejátssza az adott módosított hangot. Az ezredforduló előtti, idős citerások közül sokan megmaradtak ennél a játékmódnál.

*

SZASZKÓ JÓZSEF JÁTÉKMÓDJA ÉS STÍLUSA

Repertoárjában a kor szelleméhez és divatjához híven a *népies műdalok* és az *új stílusú népdalok* voltak többségben, alig találunk régi stílusú dallamot. Felvételein túlnyomó részben *dúr* hangkészletű dallamok szerepelnek, de találhatunk *eol*, *dór* és *mixolid* hangsorú dalokat is.

Szaszko József a dúr dallamokat a „Szaszko-féle” diatonikus érintősor 4. bundjára (*fogott „c”*), míg a moll hangsorúakat a 2. bundjára (*fogott „a”*) zárja. Így megmarad a diatonikus kottasoron és elkerüli a módosított hangok használatát. Ha egy zenei folyamatban dúr és moll dallamok váltakoztak nála, akkor egyszerűen hangnemet váltott, nem törődve azzal, hogy a vendég- és basszhúrok hangzása nem illeszkedik a moll jellegű dallamokhoz. Mivel a diatonikus érintősoron *fogott „a”* hangról csak természetes moll (*eol*) hangsorú dallam játszható le, ezért ha mégis „közbejött” például egy dór hangkészletű dal, akkor egyszerűen *kihagyta az alterált hangot*, s csak a kísérő húrokat pengette be az adott helyen. Ez a jelenség nagyon ritka nála, csak akkor fordult elő, amikor állandó partnere, Jula néni énekét kísérte, mivel az ő repertoárjában voltak ilyen hangsorú dalok. Szólóban inkább csak dúr és *eol* dallamokat szóllaltatott meg.

A Szaszko József által játszott dallamok jobbra *csárdások*. Ezekben – a ritmusértékeket véve – negyed-, nyolcad- és félértékű hangok szerepelnek, de gyakran találkozhatunk *éles*, ritkábban *nyújtott ritmussal* is.

A továbbiakban a játéktechnika szempontjából a bal- és a jobbkezes munkáját külön taglalom, hiszen ezek minden hallható zenei sajátosság (ritmus, hangsúlyok, húrlefogás, *arpeggio*, pörgetés stb.) megszólaltatásában külön-külön fontos szerepet töltenek be.

*

A NYOMÓT TARTÓ BALKÉZ JÁTÉKA

A Szaszko József játékában előforduló legkisebb ritmusérték a *tizenhatod*, amelyet előszeretettel használ. Felvételeit hallgatva észrevehetjük, hogy egy adott dallam előszöri játszásakor mindig kevésbé díszít. Másodjára már gazdag variációkat alkalmaz, így használja ki leginkább a nyomó adta lehetőségeket. Játéka közben a tizenhatodoknál sem emeli fel a nyomót, hanem egyik érintőről a másikra csúsztatja, miközben jobbkezevel egyenletes tizenhatodos ritmusképletet penget, így egy mérőütés alatt négy hang szólal meg. A

keletkezett díszítmény egy adott dallamrész színesítésére szolgál. Többféle tizenhatodos díszítményvariációt alkalmazott.

1. *Körülírással való ékesítés*, amikor érinti a dallamhangot, annak alsó váltóhangját, visszatér a dallamhangra, végül pedig annak felső váltóhangjára jut. Ezek a díszítmények jobbra a sorvégi záróhangok előkéinek tekinthetők, az alábbiak szerint.

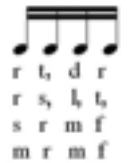
Dúr dallamoknál:

Moll dallamoknál:

2. Az alaphangot körüljáró, különböző variációjú, tizenhatod értékű *díszítménybokrok*. Ezek lehetnek egy adott hang körülírásai, körüljárásai, vagy a dallamhang alsó váltóhangjának körülírása. Feltűnik olyan variáció is, amikor a dallamhangról indul a díszítmény, majd tercugrással alulról hangonként felfutó, dallamhangra visszaérkező lépés figyelhető meg. Ezt a variációt már nem a sorvégi záróhangnál alkalmazza, hanem a dallam különböző részein, egyéni változatokban. Ábránkon néhány ilyen látható.

3. Előfordulnak *glissandó*-k is. Játék közben nem emeli fel a nyomót, hanem a dallamban előforduló nagyobb hangközugrásoknál csúsztatja nyomóját egyik hangról a másikra. Így jut a következő dallamsor elejére, vagy csupán egy sor közbeni főhangra. Ezeket dallamékesítésre, sorvégi szünetek kitöltésére alkalmazza. Ilyen példákat mutat az alábbi ábra, szolmizációval.

Ereszkedő futamok:

Emelkedő futamok:

4. *Előkéek, futamok és skálamenetek*. Ha az előzőeket megtetőzve a verővel is kipengeti a glissando futam hangjait, akkor csúszás helyett kisebb skálamenetek is létrejöhetnek. Ezeket is kedvelte, de ritkábban alkalmazta őket, mivel ezek 8 – 12 – 16 tizenhatod értékűből állnak. Két általa igen kedvelt futamot szemléltetünk.

5. Mindig alkalmaz sorvégi *szünetkitöltést* is. Ezeket különféle dallamelemekkel tölti meg, amelyekhez ritmikai megoldást is tárthat: *dallamhanggal megegyező magasságú nyolcad értékek pendítése; felfelé és lefelé futó glissandó-k, vagy futamok; arpeggio kifelé pendítés-sel; dallamhang újbóli nyolcad értékű pendítése, majd egy terccel lelépő szintén nyolcadnyi egység.*

A szünetek kitöltése nem csak azt a célt szolgálja, hogy a dallamban ne maradjanak „üres” részek, hanem ez fontos szerepet játszik az egyes sorok végén álló hangnak a következő sor elejével való összekapcsolásában is.

Pörgetéssel (*tremolo*) kizárólag *parlando* játék során tölti ki a sorvégi szünetet, illetve kapcsolódik következő sor eleji hanghoz.

Mindegyik változatnál megfigyelhető, hogy a dallamok utolsó sorának utolsó ütemében lévő szünetegységet is kitölti valamilyen módon (*futam, arpeggio*). Ez nem díszítményként funkcionál, hanem a következő sor első hangjához való *felvezetést* biztosítja.

*

A VERŐT TARTÓ JOBBKÉZ JÁTÉKA

Tekintsünk végig először a csárdás dallamok *sorzáró ütemein!* Szaszko Józsefnél itt a húrlefogás, hangsúlyozás, ritmusértékek aprózódása figyelhető meg, valamint a szünetek kitöltése.

Az *erős sorzárlatú* népdaloknál az ütemben lévő *éles ritmust* többféle módon pengeti. A legegyszerűbb forma, amikor az éles ritmus helyett két nyolcad- és egy negyedértékű ritmusbontásban játssza a képletet, majd szünetet tart. [a]

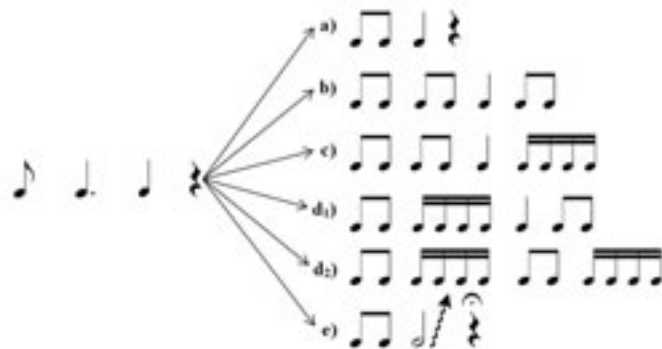
Gyakran a sorzárlatot még tovább bontja: az előbbi eset utolsó negyed értékű ritmusa helyett nyolcadokat penget, s a szünetek helyét is két nyolcad értékű ritmussal tölti ki, ezzel megtartva a csárdás feszességét. [b]

Előfordul, hogy a szünet helyét nem csak nyolcadra aprózza, hanem tizenhatodokra is. Ez a dallamvezetés szempontjából lényeges, mivel felvezető szerepet tölt be, nevezhetjük *sorelőkének* is. [c]

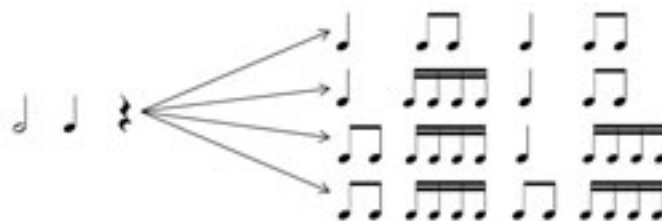
A leggyakoribb az, amikor először két nyolcad, négy tizenhatod érték szerepel, a harmadik mérőegységet egy negyed vagy két nyolcad értékű variációban pengeti, végül pedig a sorvégi szünetet kitölti egyéni (nyolcad-, tizenhatod ritmusértékű) ritmusképletekkel. Ez is *előke* funkciót tölt be. [d]

Erős sorzárlatoknál kifelé irányított, *arpeggio*-szerű pendítést is előszeretettel alkalmaz a dallamhúroktól egészen a citera utolsó kisfejének húrpárjáig, ezzel téve jellegzetessé játékát. Ez akkor a leggyakoribb, amikor egy *attacca* folyamat lezárásához ér, s a befejezőkor így megzengeti az egész hangszert. Ez előfordul akkor is, amikor Tóth L. Mihálynéval muzsikál. Ha új dallam következik, szinte mindig csak egy sort játszik be, ezzel jelezve Jula néninek, hogy jöhet a következő. Ilyenkor egy pillanatra mindig megszakítja a csárdás folyamatát ezzel az arpeggio-s kipendítéssel, s így lehetne szünet keletkezik. [e]

A fenti esetekre szolgáltató variációs példákat a következő ábra.

Gyenge sorzárlat esetén is többféle aprózást alkalmaz. A 4/4-es ütemben a félértékű ritmust nem csupán két negyedre bontja, hanem az így osztott két negyed első negyedét vagy megtartja, vagy két nyolcaddá pengeti, a másodikat pedig vagy két nyolcadnak, vagy négy tizenhatodnak játssza. Az ütem megmaradó, két mérőegységnyi ritmusait is teljesen szabadon kezeli: hol egy negyed és két nyolcad érték szerepel, hol nyolcadokat és felvezető funkciójú tizenhatodokat használ. Szaszko József néhány egyéni variációját mutatja a következő ábra.

Előfordul, hogy a *gyenge sorzárlatú* dallamnál egyéni díszítménybokrót játszik a zárlaton, így a zárlat eredeti ritmusai általában egysegesen *diminálódnak* – díszítménytől függő hangokkal társulva – tizenhatodokká, s ezek a következő sor előkéjének felvezető futammeneteként szolgálnak.

Parlando előadásmódú dallam esetében a sorzárlaton megjelenő *éles ritmus* pontozott negyed értékű hangját hosszan kipörgeti (*tremolo*), s a kisfejhúroktól kezdve *arpeggio* bependítéssel éri el a sor utolsó hangját. A sorvégi hangot is hosszan pörgeti, így a hangra a kottaképből *korona* kerül, valamint összemósodik a sorzárló – általában negyedértékű – szünettel. Ezt mindig elhalkítja, majd folytatja a következő sorral.

Frisz csárdás dallamok is szerepelnek repertoárjában. Itt nem a dallam gyors tempója a legjellegzetesebb, hanem a hangsúlyozási technika. Az előzőleg játszott csárdás dallam feszességét megőrzi, egyben húrlefogást alkalmaz minden mérőegység első nyolcadára. Ezen felül a nyolcadoló csuklómozgás segítségével a nyolcad mérőegység minden második nyolcadát hangsúlyosan visszafele pengeti, így hoz létre egyfajta *szaggatott hangzást*. Olykor az *esztam-kíséretes* hanghatás elérésére a nyomót csúsztatás helyett fel-felemeli. Ezt a pengetési módot a lenti ábra szemlélteti nyolcadokon keresztül.

Szaszko Józsefnél a jobbkezes játékmódja főként a hangsúlyok, húrlefogások miatt érdekes.

A negyedelő húrlefogásos hangsúlyozással egyfajta csárdás tánc-kíséretet valósít meg. Egy 4/4-es ütemben minden negyedet úgy hangsúlyoz, hogy lefelé történő pendítéskor a *csuklójával tompítja* a mély regiszterben szóló basszus- és kísérehúrokat. Ha a dallamban negyed érték van, az automatikusan aprózódik két nyolcaddá, mivel a következő negyed indításakor nem emeli fel a kezét, hogy

Szaszko József citerás, citerakészítő és csizmadia 1908-ban született Turán, és ott is halt meg 1979-ben. Édesapja csizmadia volt, de emellett jutott ideje a muzsikára is, aminek szeretetét átadta fiának. Szaszko József már kisgyermekkorában citerázni tanult tőle, számos alkalommal muzsikált gyermekbálokon, fonós házaknál, a tizenévesek – háznál megrendezett – táncmultságain, az úgynevezett „ivóokban”. Később megtanult szájharmonikázni, hegedülni és harmonikázni, de csizmadia-mesteri oklevelet is szerzett, és megnyitotta saját cipésműhelyét. Élete során több száz pár csizmát készített. 1925-ben alakította meg első zenekarát, amelyben ő volt a prímás. Eközben tanított, citeraszakkört hozott létre, családi multságokon muzsikált, tagja volt a helyi Gyöngyösbokrétának, a kultúrotthon zenekarát is vezette. 1958-ban a turai művelődési ház népi zenekarának elsőhegedűse volt, amellyel népszínművekben is közreműködtek. Mint kiváló muzsikós és mesterember, nekifogott elkészíteni saját hangszereit. Ezután a falu lakosságát szolgálta ki jól megmunkált, speciális „Szaszko-féle” citeráival. 1950-től Béres János a Magyar Rádióban rendszeresen készített felvételeket vele és állandó partnerével, Tóth L. Mihálynéval, Jula néniel. Mindkettőjüket kitüntették a Népművészet Mestere címmel. Tóth L. Mihálynét 1957-ben, Tura község népdal-hagyományának őrzéséért, Szaszko Józsefet pedig 1960-ban, kiváló, virtuóz citerajátékaért és egyedi hangszerek készítéséért. Legendássá vált felvételeit a Magyar Rádió Hangtára őrzi. Egyéni, virtuóz technikája, magas színvonalú variációs játéka a hagyományos magyar citeramuzsika emblematikus előadójává teszi.

ne szakítsa meg a táncséteret folyamatosságát. Ez úgy teljesül, hogy minden második nyolcadot visszafelé pendít, ezáltal a csuklóját rajta tudja tartani a kísérohúrokon, tehát nem bomlik meg a feszes kíséret. Az alábbi ábrán egy *erős sorzárlattal* szemléltetem a negyedelő húrlefogást.

Hangsúlyos pendítést követő húrlefogás, amikor egy 4/4-es ütemben minden *főhangsúlyra* (első és harmadik negyed) eső hangot kiemel határozott, maga felé irányuló pendítéssel, a *mellékhangsúlyon* (második és negyedik negyed) pedig csuklóval történő húrlefogást, hangzástompítást alkalmaz. (Ilyenkor itt is a ritmusértékek aprózódása következik be, hasonlóan az előző pontban említettekhez.) Ezt a jobbkéz-technikát egy *gyenge zárlaton* keresztül mutatom be, az ugyancsak gyakran előforduló, egyéni sorzáró tizenhatod értékű figurációkat mellőzve.

Artszaggatás a pendítésnek módjára és mértékére vonatkozóan:

- = a hangsúlyos pendítés jele
- ↑ = aszpeggio felfelé – a kísérohúrok egyenkénti bepengetése (az összes hárt érintve)
- ↓ = aszpeggio lefelé – a kísérohúrok egyenkénti bepengetése (az összes hárt érintve)
- = a húrlefogás jele
- = az összes kísérohúrt és vendéghárt érintő, határozott pendítés
- ⊕ = a kísérohúrokat érintő, határozott pendítés
- = kísérohúrok bepengetése

Irodalom

Asztalos István: Tura története I–II. (Tura Nagyközség Önkormányzata, 2001.)

Balogh Sándor – Bolya Máttyás: Magyar citerás antológia I–IV. CD. (Flaccus Kiadó, Budapest, 2004., 2005., 2007., 2011.)

Balogh Sándor – Bolya Máttyás: Magyar citerazene I–II. (Flaccus Kiadó, Budapest, 2008.)

Balogh Sándor: Citeraiskola. Népzenei Füzetek. (Hagyományok Háza, Budapest, 2002.)

Borsi Ferenc: A hagyományos citerajáték kezdőknek és haladóknak (Hagyományok Háza, Budapest, 2010.)

Borsi Ferenc: A népi citerajáték. Létünk, XXVIII. évf., 1998. 1-2.szám (Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1998.)

Maczkó Mária – Rónai Lajos: Rózsát ültettem a gyalogútra... Galga menti népdalok (Petőfi Múzeum, Aszód, 1990.)

Moldován Domokos, Ladányi István, Lengyel Györgyi, Magyar László, Kövendí Judit, Prukner Pál, Tenkely Miklós: Portrék. A népművészet mesterei Pest megyében (Pest Megyei Népművelési Tanácsadó, Budapest, 1967.)

Molnár Imre: A citeráról mindenkinek (Antológia Kiadó, Lakitelek, 2000.)

Ortutay Gyula (főszerkesztő): Magyar Néprajzi Lexikon I–V. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977–1982.)

Paládi-Kovács Attila (szerk.): Magyar néprajz (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.)

Sárosi Bálint: Citera és citerajáték Szeged környékén. Ethnographia, 1961/2. (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961.)

Sárosi Bálint: Hangszerek a magyar néphagyományban (Planétás Kiadó, Budapest, 1999.)

Sárosi Bálint: Zenei anyanyelvünk (Mezőgazda Kiadó, Budapest, 2003.)

Tóth János: Népdalok Tura községből. In: Fejezetek Tura néprajzából (Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 2001.)

Tóth János: Tura zenei élete. In: Fejezetek Tura néprajzából (Pest Megyei Múzeumok Igazgatósága, Szentendre, 2001.)

Lehallott az akácfa virága, sej, hideg akar lenni
Szaszkó József – citera
Tóth L. Mihályné – ének

Tura (Pest m.)
gy.: Magyar Rádió (1971. 08. 19.)
lej.: Krajcsó Bence

Lehallott az akácfa virága, sej, hideg akar lenni,
Mi az oka, hogy a kis angyalom, sej, nem akar szeretni.
Szeress, kedves kis angyalom, hogy ne legyek ilyen árva,
Hogy ne tudja senki a faluba, miért van a szívem gyászba.

Kinyílt az orgona virága, sej, tavasz akar lenni.
Úgyis tudom, hogy a kis angyalom engem akar szeretni.
Szeress, kedves kis angyalom, hogy ne legyek ilyen árva,
Úgyis tudják Tura falujába, hogy kinek leszek párja.

Szombaton este nem jó citerázni
Szaszkó József – citera

Tura (Pest m.)
gy.: Magyar Rádió (1960-as évek)
lej.: Krajcsó Bence

*

Ezúton is szeretném megköszönni mindenkinek, aki segítségemre volt kutatási, elemzési munkám során. Elsősorban Nauner-Agárdi Éva mesteremnek, hogy egyengette és végigkísérte eddigi pályámat, hogy a kezdetektől bármiben számíthattam rá. Azután a Magyar Rádió Archívumának, hogy hozzáférhetővé tették számomra a hangfelvételeket, valamint szakmai segítségnyújtásért köszönet illeti Borsi Ferencet és Dragony Gábort.

Krajcsó Bence

ENGLISH TABLE OF CONTENTS

Page 3 Henics Tamás : *Feketető* [Market on the Banks of the Körös River] – Published by the author. Hungary 2015. ISBN 978-963-12-1525-0. A photo album. Can be found at MesterPorta: 1011 Budapest, Corvin tér 7. Since 1815 Feketető/Negreni has had the right to hold national markets. Every year on about the first weekend in October there is an outdoor market in this village at the gateway to Transylvania. This is Henics Tamás's third photo album. He is a medical researcher, an amateur photographer, founder/director of Ladikos Festival, and active supporter of Hungarian traditional life and music.

Page 4 Kallós Zoltán: *Balladás könyv*. Collected by: Kallós Zoltán; Eds: Kallós Zoltán, Németh István. Kallós Zoltán Alapítvány, Válaszút, Romania 2014. 700 pages/ includes DVD. ISBN 978-973-0-17845-6. Kallós Zoltán was born in 1926, in the village of Válaszút /Răscruți, Kolozs County, Romania (Transylvania). He is an ethnographer and singer. He collected his first ballad in 1942 in his home village. Over the years his informants were between the ages of 9 and 89 years old, much of the material is still being sung today. His ballad collection work focused on Hungarians in Moldavia and in the Gyimes, Northern Mezőség and Kalotaszeg regions of Transylvania.

Page 6 Kóka Rozália's series on dedicated Hungarians living outside Hungary. This issue's story features **Smuk András of Vienna**. Born in 1947 in the village of Pusztasomorja in a border area of Western Hungary. His family escaped in 1956. He was sent to Hungarian schools in Austria and Germany, completed his PhD and worked in Vienna in oil and natural gas research until retirement. This story is about his dedication and contribution to Hungarian culture and active participation in Vienna's "**Europa**"-Club which included organization of pilgrimages for groups of Austrian Hungarians to visit Hungarians in Hungary and in other peripheral areas after 1989.

Page 14 Anca Giurchescu 1930–2015. "Anca was an internationally renowned dance scholar from Romania. She grew up in Transylvania and then moved to the capital Bucharest, where she studied Rhythmic Dance at the University of Physical Education in 1949. In 1953 she took up a research position in the Choreology Department of the Institute of Ethnography and Folklore. Despite being prevented from continuing her studies several times by the communist authorities, she graduated in 1963. By the time she left the department in 1979 she was Head Researcher. During her time at the institute Anca contributed to the foundation

and development of folk dance research in Romania, conducting fieldwork in over 240 localities. As well broad-ranging research on dance, she investigated, from an insider's perspective, the way traditional symbols were manipulated by communist cultural management for political power legitimization. In 1979 Anca defected from Romania and was granted political refugee status in Denmark, where she remained active as a dance scholar. She returned to her homeland in 1989, following the fall of the communist regime, to continue her research (started in 1968) on the process of transformation of the healing ritual *Căluș*, and dance tradition of the Roma minority." (from University of Roehampton, London - website) Anca also knew and worked with the great Hungarian folk dance researcher Martin György (1932–1983). Felföldi László's tribute to Anca and her work includes a partial listing of her publications.

Page 15 Message to Halmos Béla – THE fiddler. A friend and colleague of the late Halmos Béla (1946–2013) shares a few of his own adventures with Béla demonstrating Béla's friendly, intelligent personality and his dedication to the dance house movement. Also mentioned here is the **Halmos–Szomjas series** of films – **Portraits of Traditional Musicians – released on DVD** in 2013. By Szabó Zoli – the bagpiper.

Page 18 Interview with Kovács Norbert "Cimbi" – folk dancer, choreographer, Young Master of Folk Arts, award winning solo dancer, active organizer of cultural events. Originally from Western Hungary and presently living there in **the village of Kiscsősz**, he has been working on projects that will be an asset to the village community, the region and to those that consider traditional dance, music and folk culture to be more than just a scene. By Grozdits Károly.

Page 24 Ratkó Lujza: *Szabolcs-Szatmár–Bereg megye népművészete*. Nyíregyháza: Jósza András Múzeum, 2014. 800 pages. Contains 19 studies, and 900 illustrations. In Hungarian with some English summary. The series of monograph-level albums on Hungarian folk art heritage was started in 1987 – each to be an in-depth look at folk arts of each county of Hungary. The 10th volume of the series was published in December of 2014 featuring Hungary's Szabolcs-Szatmár–Bereg County.

Page 31 Farewell to Nagy Zoltán József "Púder". Púder died tragically and suddenly in a train accident on July 10, 2015. He leaves behind his wife and 3 children and scores of friends and colleagues that worked with him over the years. He was dedicated to the dance

house movement, a good teacher, dancer and choreographer who travelled the world teaching Hungarian dance. This farewell is written by his long time friend and colleague, member of Kolompos Band - Ifj. Timár Sándor.

Page 39 Interview with Berán István - organizer of the **National Dance House Festival** (traditionally held at the end of March in Budapest) and director of the Táncház Guild. This conversation covers history of the festival which began in the early 1980s, recent developments, commentary on 2015's festival and plans for the future. By Maksa Henrietta - first appeared in *Folkpédia* 2015 May 23.

Page 44 Virágvölgyi Márta: When I met Martin György /thoughts after teaching a master course for folk musicians in Kolozsvár/ Cluj Napoca on May 16th, 2015. This article gives us information on Márta's career, music, research work, teaching and what it was like working with Martin György. It also serves a report on the master workshop in folk music she taught with Fekete Antal "Puma" in May. She offers advice and motivation for aspiring folk musicians – now that so many of the Transylvanian village musicians that were her masters, are gone.

Sue Foy

folkMAGazin

2015/4, XXII. évfolyam, 4. szám

Megjelenik évente 6+1 alkalommal

Kiadja a Táncház Alapítvány

Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felélős szerkesztő: Grozdits Károly

Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:

Bede Judit, Gósi Anett,

Juhász Katalin, Kóka Rozália,

Juhos Kiss Sándor, Széki Soós János

Budapest, I. ker., Szilágyi Dezső tér 6.

Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153

Tel./fax: (36.1) 214-3521

folkmagazin@mail.datanet.hu

www.folkmagazin.hu

Porszinter Nyomda

Tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Országos terjesztés: Lapker Zrt.

Bankszámla-szám: 11701004-20171625

Külföldről: OTP I. ker. fiók,

1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány (B.I.C.) OTPVHUHB
HU55 11701004 20171625 00000000

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alap
Folyóirat-kiadás Kollégiuma

Hátsó borító: A bűvös puska – Roma népmesék és mondák Herbszt László illusztrációival (Előfizethető: konyvmecenas.hu)

Henics Tamás: Feketető/Negreni

A BŰVÖS PUSKA

ROMA NÉPMESÉK ÉS MONDÁK

HERBSZT LÁSZLÓ ILLUSZTRÁCIÓIVAL

MÓRA

20154

FOLKMAĞAZIN

nka
Nemzeti Kulturális Alap